ਪੁਸਤਕ ਨੰਃ ੨੯ ਛਬੀ

ਚੰਦ੍ਰਕਾਂਤਾ

ਸੰਤਤਿ ਭਾਗ੨੨ ਬਾਈ

ਰਚਿਤ

ਬਾਬੂ ਦੇਵਕੀ ਨੰਦਨ ਜੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਬਨਾਰਸ

ਭਾਃ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਕੀਮ ਚੌਕ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾਕਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ !

ਸਭ ਹਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ ਕੋਈ ਨਾ ਛਾਪੇ ।

ਮੰਗੌਣ ਦਾ ਪਤਾ-ਭਾਈ ਚਤਰਸਿੰਘ ਜੀਵਨਸਿੰਘ

ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ, ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ

Brought to you by Archive of Punjab

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਚੰਦ੍ਰਕਾਂਤਾ ਸੰਤਤਿ

ਭਾਗ ਬਾਈਵਾਂ

ਕਾਂਡ ਪਹਿਲਾ

ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਅਪਨੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਲਿਆ, ਕੁਛ ਚਿਰ ਚੁਪ ਰਹੀ ਉਪ੍ਰੰਤ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਵੱਲ ਦੇਖਕੇ ਕਿਹਾ:-ਮਹਾਰਾਜ ! ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ ਵਿਚਾਰਨ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ ਆਪ ਦਾ ਦਰਬਾਰ "ਨਾਟਕ ਸ਼ਾਲਾ" (ਥੀਏਟਰ) ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਾਟਕ ਖੇਡਕੇ ਜੋ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਦਿਖਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਸੀਹਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਥਵਾ ਮਲੂਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨੇਕ ਤੇ ਬਦ, ਦੁਖੀਏ ਤੇ ਸੁਖੀਏ, ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਹੋਛੇ ਆਦਿਕ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਓਹ ਸਭ ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਨ ਹਨ ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਕੁਹਾੜੀ ਮਾਰੀ ਓਹ ਭੀ ਦਿਸ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਫਲ ਈਸ਼੍ਵਰ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ਓਹ ਭੀ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਦੰਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਓਹ ਭੀ ਫੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬੁਧਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ "ਜੋ ਖੋਟੇ ਰਾਹ ਚਲੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਖੋਟਾ ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ" ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਦੀ ੨ ਇਹ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਲੇ ਰਾਹ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਨੇਕ ਪੁਰਸ਼

ਭੀ ਦੁਖ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਦੁਸ਼ਟ ਤੇ ਦੁਰਜਨ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਗ੍ਰਹ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਭੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਬੁਧੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਨਾਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਬਹੁਤਾ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੁਖ ਭੋਗਦੇ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਤਾਤ-ਪਰਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਹਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਤਾਂ ਭੁਲ ਹੀ ਗਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਓਹ ਲੋਕ ਭੀ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਸਨਬੰਧੀ ਦੇ ਕੀਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਵਿਚਾਰੀ ਲਛਮੀ ਦੇਵੀ ਵਲ ਹੀ ਦੇਖ ਲਵੋ, ਇਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜਿਆ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਕਰੜੇ ਦੁਖ ਸਹਾਰ ਕੇ ਭੀ ਇਹ ਬਚ ਗਏ ਹੈਂ ਅਜੇਹਾ ਕਿਉਂ ਹੋਯਾ ? ਇਸਦਾ ਉੱਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਗੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਛੇ, ਜੋ ਬੇਈਮਾਨ ਦੁਸ਼ਟ ਦਰੋਗੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਾਠ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਬਣ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੁਛ ਭੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਘਰ ਦੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਓਹ ਪਰਜਾ ਦਾ ਕੀ ਭਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਜੇਹਾ ਰਾਜਾ ਜੇ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸਚਰਜ ਹੀ ਕੀ ਹੈ ? ਕੇਵਲ ਏਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਭੋਗਨ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਭੀ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ "ਇਸਤ੍ਰੀ" ਅਗੇ ਆਪਣਾ ਭੇਤ ਖੋਹਲਣਾ ਬੁਧਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਰਾਜਾ ਗੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ

ਗੱਲ ਵੱਲ ਕੁਛ ਭੀ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਾਯਾ ਰਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਓਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭੇਤ ਦੱਸਕੇ ਆਪ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ, ਸਰਲ ਸੁਭਾਵ ਹੋਣ ਨਾਲ ਭੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦੇ ਕੁਛ ੨ ਰਾਜਨੀਤ ਦਾ ਭੀ ਅਭਯਾਸ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਸ਼ਿਵਦੱਤ ਨੂੰ ਦੇਖੋ ਕਿ ਖੁਸ਼ਾਮਦੀਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਓਸ ਨੂੰ ਚੌੜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਲੋਕ ਖੁਸ਼ਾਮਦੀਆਂ ਦੇ ਹਥ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜੋ ਦਸ਼ਾ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਓਹੋ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਦੱਤ ਦੀ ਹੋਈ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਛਡ ਦੇਵੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਡੰਡ ਮਿਲੇਗਾ ਹੀ, ਅਜੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਓਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜੋ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਬੁਰੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੇ ਨਾ ਤੁਰਨ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕੁਸੰਗਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ, ਮੈਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਵਰਗਾ ਨੇਕ, ਦਯਾਵਾਨ ਤੇ ਚਤੁਰ ਅੱਯਾਰ ਘੱਟ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਲਾਲਚ ਤੇ ਵਿਭਚਾਰ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਜੇਹਾ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚੋਂ ਮੂੰਹ ਲੁਕਾਉਣ ਤੇ ਮੁਰਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜੇ ਇਹ ਉੱਦਮ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਰੁਪੱਯਾ ਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਇਸ ਦੇ ਧਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਨਾ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਜੇ ਇਹ ਵਿਭਚਾਰ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਘਰ ਦੋਹਤਰੇ ਪੋਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਮਾਲਦਾਰ ਹਾਂ, ਚਾਲਾਕ ਅੱਯਾਰ ਹਾਂ, ਵਿਭਚਾਰਨ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈ ਕੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਵੇਸਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅੱਯਾਰਾਂ ਦੇ ਭੀ ਕੰਨ ਕੁਤਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਦ ਇਹ ਨਾਗਰ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਵਰਤਾਓ ਨੂੰ ਯਾਦ

ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਕਲੇਜੇ ਵਿੱਚ ਸੱਟ ਪੈਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਮੈਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਚੁਗਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਤੋਂ ਪਹਾੜ ਜਿਹਾ ਭਾਰ ਲਾਹ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਿਤ੍ਰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ । ਹਾਂ ਕਈਆਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਤੇ ਨਾ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਆਚਰਨ ਜਦ ਖੋਟਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੁਧਵਾਨ ਲੋਕ ਉਸਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੀ ਭੀ ਇਹ ਆਗਜਾ ਹੈ ਸੋ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਏਹੋ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਦੀ ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਮੇਲ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਓਹੋ ਜੇਹਾ ਵਰਤਾਓ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜੇਹਾ ਹੋਰ ਲੋਕ ਨਵੇਂ ਮੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਾਂ ਜਦ ਤੋਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਚਰਨ ਸੁਧਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਆਪਣੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਤੇ ਪਛਤਾ ਚੁਕਾ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਭੀ ਇਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹਨ ਤੇ ਖਿਮਾਂ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ ਮੈਂ ਭੀ ਇਸ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਂ ਭੁਲਾ ਕੇ ਖਿਮਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਆਪਣਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਹਿਲੇ ਵੇਖਦਾ ਸੀ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭੂਤਨਾਥ ਹੀ ਇਕ ਅਜੇਹਾ ਆਦਮੀ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ੁੱਧ ਆਚਰਨ ਤੋਂ ਖੋਟ ਆਚਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਨ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਓਹ ਆਪਣੇ ਭੇਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਵੇਖਕੇ ਡਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਲੁਕੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਭੁੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਓਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੋਹਾਂ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਿੱਸਾ ਪੂਰਾ ੨ ਸੁਣਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਨਮੂਨਾ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ

ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਦੇ (ਭੂਤਨਾਥ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ) ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਹੌਲਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭੂਤਨਾਥ ਤੇਰੇ ਦੋ ਚਾਰ ਭੇਤ ਅਜੇਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਰ ਲੋਕ ਸਮਝਣਗੇ ਕਿ ਹਾਂ ਆਦਮੀ ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਕੰਮ ਭੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਬੁਧਵਾਨ ਤੇ ਸਿਆਣੇ ਅੱਯਾਰ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨਾ ਕੁਛ ਕਰ ਜਾਣ ਤੇ ਭੀ ਤੂੰ ਚੰਗਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈਂ ਸਗੋਂ ਨਕ-ਨਾਮੀ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਅੱਯਾਰ ਕਹਾਉਣ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਲੈ ਚੁਕਾ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਖੋਟੇ ਮਨ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਤੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਸੰਸਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਤੂੰ ਡਰਦਾ ਸੀ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਨਿਡਰ ਹੋਕੇ ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਭੂਤ—ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ, ਮੇਰੀ ਜੀਭ ਮੇਰੇ ਆਖੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ, ਮੈਂ ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਕੰਬ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਅਰ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮਨ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਕੇ ਮਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੋ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਇਕ ਵਾਰੀ ਨੇਕ ਨਾਮੀ ਖੱਟਾਂਗਾ।

ਇੰਦਦੇਵ—ਨੇਕ-ਨਾਮੀ ਖੱਟਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਮੈ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਉਸੇ ਦਿਨ ਨੇਕ-ਨਾਮੀ ਖੱਟ ਲਈ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਾਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅੱਯਾਰ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਇਸੇ ਲਈ ਕਿ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ੨ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਰ ਓਹ ਕੰਮ ਅਜੇਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਅੱਯਾਰ ਭੀ ਨਹੀਂ

ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਪਹਿਲੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਤੇ ਖੋਟੇ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੀਤੇ ਹੋਣ ਪਰ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਤੇਰੇ ਦੇਣਦਾਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਤੇਰੇ ਉਪਕਰਾਰ ਹੇਠ ਦੱਬੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਅਰ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੈਂ।

ਭੂਤ—ਆਪ ਜੋ ਕੁਛ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਇਹ ਆਪ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਛ ਕੁਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਾਸਨ ਦਾਸ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੈ ਅਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਦਿਖਾਉਣ ਜੋਗਾ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਹ ਭੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਜੋ ਕੁਛ ਆਗਜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਓਹ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਆਗਜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਦੇ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸੁਨਾਉਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਪ੍ਰੰਤੂ...............

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਇਕ ਹਾਉਕਾ ਭਟਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ।

ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ—ਭੂਤਨਾਥ ! ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਤੇਰਾ ਕੁਛ ੨ ਹਾਲ ਜਾਣ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਪਰੰਤੂ ਫੇਰ ਤੇਰਾ ਪੂਰਾ ੨ ਹਾਲ ਤੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਖਦੇ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਕੁਛ ਸੰਕੋਚ ਨਾ ਕਰ, ਇਸ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਮਨ ਹੌਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਰ ਜਿਸ ਗੱਲ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਓਹ ਭੀ ਹਟ ਜਾਵੇਗਾ।

ਭੂਤ—ਜੋ ਆਗਜਾ।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕੀਤਾ ਅਰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਣੀ ਇਸਤਰਾਂ ਸੁਣਾਈ:—

ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਜੀਵਨੀ

ਭੂਤ–ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਮੈਂ ਓਹ ਗੱਲ ਦੱਸਾਂਗਾ ਜੋ ਆਪ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਅਰਥਾਤ ਮੈਂ ਨੌਗੜ੍ਹ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਰ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਕੇ ਚਾਚੇ "ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ" ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਮਤ੍ਰੇਈ ਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਮਾਨੋ ਕੰਡਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਸਕੀ ਮਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਮੇਰੇ ਹੀ ਕਰਕੇ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਮਤ੍ਰੇਈ ਬਾਂਝ (ਸੰਢ) ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁਛਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸੋ ਓਹ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਭੀ ਮਲੂਮ ਹੋ ਗਈ, ਇਸ ਲਈ ਜਦ ਮੈਂ ਅੱਠ ਹੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਦੇਵਦੱਤ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜੋ ਤੇਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭੀ ਉਸਤਾਦ ਸਨ* ਅਰ ਮਹਾਤਮਾਂ ਵਾਂਗ ਨੌਗੜ੍ਹ ਦੇ ਉਸੇ ਤਲਿਸਮੀ ਖੋਹ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬੀਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੋੜਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਾਯਾ ਤੇ ਕੀ ਕਿਹਾ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਛ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਵਾਂਗ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਲਿਖਾਉਂਦੇ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅੱਯਾਰੀ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੜ੍ਹੀ ਬੂਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਸੂਰਤ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਵਟਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਪਛਾਨ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਮੇਰਾ ਪਿਓ ਭੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਨ ਲਈ ਸਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

*ਚੰਦ੍ਰਕਾਂਤਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿਸੇ ਦੇ ਛੀਵੇਂ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਤੇਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੀਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸਤਾਦ ਦਾ ਹਾਲ ਦੱਸਿਆ ਸੀ।

ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੀ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਪਾਉਣੀ ਸੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਕੁਛ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਮੈਨੂੰ ਨੌਕਰ ਰੱਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਅਰ ਮੇਰੀ ਖਾਤਰਦਾਰੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਨਾ ਰਖਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਕਾਰਨ ਸਨ, ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਓਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਯਾਰ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਸੀ ਦੂਸਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਕੁਛ ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ ਵੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ।

ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਭੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ, ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਸਨੇਹ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਮਝਾਂ ਪਰ ਇਹ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਹਥ ਦੀ ਬੇੜੀ ਪਾਉਣ ਤੇ ਕਿਤੇ ਨੱਸ ਜਾਣ ਜੋਗਾ ਨਾ ਛੱਡਨ ਲਈ ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਬੇ-ਫਿਕਰ ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਆਦਮੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਟਿਕ ਕੇ ਰਹੇਗਾ, ਗੱਲ ਕੀ ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਸਨਮਾਨ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਰਖਿਆ ਅਰ ਮੈਂ ਭੀ ਥੋੜੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਅਨੋਖੇ ੨ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਏ ਕਿ ਓਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਹੌਂਸਲੇ ਟੁਟ ਗਏ।

ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਹਥੋਂ ਦੋ ਚਾਰ ਕੰਮ ਚੰਗੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਲੋਂ ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਏਹੋ ਹੀ ਹਾਲ ਮੇਰਾ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਕ ਭਤੀਜਾ ਦਯਾ ਰਾਮ ਨਾਮੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ

ਓਹ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਓਹੋ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ (ਵਾਰਿਸ) ਗੱਦੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਮਰ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਚਾਚੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਂ ਪਿਓ ਮਰਨ ਦਾ ਕੁਛ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਦਯਾ ਰਾਮ ਮੈਥੋਂ ਉਮਰ ਵਿਚ ਕੁਛ ਛੋਟਾ ਸੀ ਪਰ ਮੇਰੀ ਉਸਦੀ ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਦ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਘਰ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਭੀ ਮਿਲਿਆਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਰਹਿੰਦੇ, ਦਯਾ ਰਾਮ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਰਹਿਣਾ ਬਹਿਣਾ ਮੇਰੇ ਹੀ ਘਰ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਅਰ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਓਹ ਮੇਰੇ ਹੀ ਘਰ ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਭੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਮਕਾਨ ਮੈਨੂੰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਓਹ ਬੜਾ ਹੀ ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ, ਓਸ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬਗੀਚਾ ਸੀ, ਜੋ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਲੌਢੇ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਮਿੱਤ੍ਰ ਓਥੇ ਹੀ ਜਾ ਬੈਠਦੇ ਤੇ ਭੰਗ ਘੋਟ ਕੇ ਪੀਂਦੇ ਤੇ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ।

ਜੇਠ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ, ਗਰਮੀ ਬੇ ਓੜਕੀ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਬੀਤ ਜਾਨ ਤੇ ਭੀ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਮਿੱਤ੍ਰ ਓਸੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਦੋ ਮੰਜੀਆਂ ਤੇ ਲੇਟੇ ਹੋਏ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਮੇਰਾ ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ਕੁੱਤਾ ਪੈਰਾਂ ਵੱਲ ਇਕ ਪੱਥਰ ਦੀ ਚੌਂਕੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ੨ ਸਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਆ ਗਈ।

ਰਾਤ ਅੱਧ ਤੋਂ ਕੁਛ ਵਧੀਕ ਬੀਤ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਦ ਮੇਰੀ ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਭੌਂਕਣ ਨਾਲ ਖੁਲ੍ਹੀ ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਤੇ ਕੁਛ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪਾਸਾ ਪਰਤ ਕੇ ਫੇਰ ਸੌਂ ਗਿਆ

ਵਿਚ ਭੀ ਓਹ ਦੋਵੇਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚਾਓ ਦਾ ਭੀ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਸੀ, ਮੈਂ ਤਦ ਤਕ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ ਮੁਕਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਮੇਰੇ ਆਦਮੀ ਨਾ ਆ ਜਾਣ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸੀਟੀ ਮਾਰਕੇ ਸੱਦਿਆ ਸੀ।

ਅੱਧੀ ਘੜੀ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਮੇਰਾ ਤੇ ਓਹਨਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਚਾਨਣ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ, ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਆਦਮੀ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਮੈਂ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਓਹਨਾਂ ਵੱਲ ਤਕਿਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਨੇ ਅਜੇਹੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਲਾਠੀ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਾਰੀ ਕਿ ਮੈਂ ਭੁਆਟਣੀ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਤਿਆ।

ਦੂਸਰਾ ਕਾਂਡ

ਜਦ ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਦੇਖਿਆ, ਮਸਾਲਾਂ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਧੀ ਕੁ ਘੜੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜਦ ਵੈਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਓਹ ਨੱਸ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਓਹ ਗੰਢ ਚੁਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਸਰੀਰ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਜੇ ਮੈਂ ਓਹਨਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਛੇਕੜ ਲਾਚਾਰ ਹੋਕੇ ਪਹਿਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਗੰਢ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਲਾ ਆਇਆ ਪਰੰਤੂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਵਲੋਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਬੜਾ ਹੀ ਬੇਚੈਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਦੇਹ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਚਾਨਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਬੂਹਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਗੰਢ ਖੋਲ੍ਹੀ ਤੇ ਓਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਗੰਢ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਜੋੜੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ ਨਿਕਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ ਸੀ ਪਰ ਓਹ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਤੇ ਮੈਲੇ ਸਨ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇਕ ਮੁਠਾ ਨਿਕਲਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪਛਾਨ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਖਾਸ ਸੰਦੂਕ ਦੇ ਹਨ, ਮੋਮ ਦਾ ਇਕ ਸੱਚਾ ਕੱਪੜੇ ਦੀਆਂ ਕਈ ਤੈਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਂ ਪਛਾਨ ਲਿਆ ਕਿ ਖਾਸ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੋਹਰ ਦਾ ਇਹ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਮਾਲਾ ਜੜਾਊ ਕੰਠ ਤੇ ਤਿੰਨ ਮੁੰਦਰੀਆਂ ਨਿਕਲੀਆਂ, ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਦਯਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਸਨ ਇਹ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਮੇਰੇ ਘਰੋਂ ਗੁੰਮ ਹੋਏ ਸਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਬੜੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਓਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਜੋ ਜ਼ਨਾਨੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਮੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ (ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮਾਂ) ਆਉਂਦੀ ਹੋਈ ਦਿੱਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਓਹ ਇਕ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮਾਂ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ ਤੇ ਓਹ ਬੱਚਾ ਉਸ ਦੇ ਕੁੱਛੜ ਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬੜੀ ਬੁਧਵਾਨ ਸੀ ਅਰ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਓਸ ਦੀ ਸਲਾਹ ਭੀ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਸੂਰਤ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਂ ਪਛਾਨ ਲਿਆ ਕਿ ਓਹ ਬੜੀ ਘਬਰਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਸੋ ਮੈਂ ਓਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੈਠਾਯਾ ਤੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ ਤੇ ਇਹ ਭੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸੇ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਦਾ ਪਤਾ ਲੈਣ ਲਈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਓਸ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਿਆਂ ਅਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਮੈਂ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਸੋਚਕੇ ਓਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਅਰ

ਓਹ ਗੰਢ ਚੁਕ ਕੇ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਕਾਨ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਭੀ ਸੰਸਾ ਸੀ ਕਿ ਵੈਰੀ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਇਹ ਗੰਢ ਹੀ ਨਾ ਖੋਹ ਲੈਣ ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਦੋ ਸ਼ਾਗਿਰਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ, ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋ ਕੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਸੁਤੇ ਪਏ ਸਨ, ਜਦ ਮੈਂ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਜਗਾਇਆ ਤਾਂ ਜਾਗਦਿਆਂ ਹੀ ਓਹ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਅਰ ਬੋਲੇ:- ਕਿਉਂ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਆਏ ਹੋ ? ਦਯਾ ਰਾਮ ਰਾਜ਼ੀ ਤਾਂ ਹੈ ?

ਮੇਰੀ ਸੂਰਤ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦੀ ਸੁਖ ਪੁਛੀ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ! ਸੁਖ, ਮੈਂ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਰ ਜੋ ਕੁਛ ਗੱਲ ਹੋਈ ਸੀ ਸਭ ਸੁਣਾਈ। ਮੈਂ ਸਭ ਹਾਲ ਸੰਖੇਪ ਹੀ ਦੱਸਾਂਗਾ, ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜੇ ਉਦਾਸ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਅਰ ਬੋਲੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਮੇਰਾ ਇਕੋ ਹੀ ਵਾਰਸ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਭੀ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੈ, ਅਜੇਹੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤੂੰ ਹੀ ਸੋਚ ਸਕਦਾ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਕੀ ਦੱਸਾਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵੈਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ ਪਰ ਨਹੀਂ.............

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਓਹ ਮੂੰਹ ਕੱਜ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਮੈਂ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਮਝਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਇਆ, ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਇਹ ਸਭ ਹਾਲ ਸੁਣਾਇਆ ਅਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਮਝੌਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣੇ ਦੋ ਸ਼ਾਗਿਰਦਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਬੱਸ ਏਥੋਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਖੋਟੇ ਦਿਨ ਆ ਗਏ !

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਚੁਪ ਹੋ ਗਿਆ ਅਰ ਸਰੀਰ ਨੀਵਾਂ ਪਾਕੇ ਕੁਛ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਸਭੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਏ ੨ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ

ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਓਹ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਅਗੇ ਦਾ ਹਾਲ ਦੱਸਾਂ ਕਿ ਨਾ ਦੱਸਾਂ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੋ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਉਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਖਲੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਰੰਗ ਉੱਡ ਗਿਆ ਅਰ ਬੜੇ ਡਰ ਨਾਲ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਆਦਮੀ ਜੋ ਹੁਣੇ ਏਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ ਓਹੋ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਅਪਨਾ ਨਾਉਂ "ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ" ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦੀ ਆਗਜ਼ਾ ਨਾਲ ਓਹ ਦੋਵੇਂ ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠ ਗਏ।

ਤੀਸਰਾ ਕਾਂਡ

ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਾਠਕ ਭੁਲੇ ਨਾ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਦੋ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਉਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਦਲੀਪ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਦੂਸਰਾ ਦਲੀਪ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ।

ਭੂਤਨਾਥ ਤਾਂ ਅਗੇ ਹੀ ਇਸ ਸੋਚ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਵਾਂ ਕਿ ਨਾ ਸੁਣਾਵਾਂ, ਹੁਣ ਏਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਓਹ ਹੋਰ ਭੀ ਘਬਰਾ ਗਿਆ, ਅੱਯਾਰ ਲੋਕ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਹੁਣ ਉਸ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਭੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿਉਂ ਭੂਤਨਾਥ ਚੁਪ ਕਿਉਂ ਹੋ ਗਏ? ਦੱਸੋ ਦੱਸੋ ਫੇਰ ਕੀ ਹੋਯਾ?

ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇਂ ਕੁਛ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਸਿਰ ਝੁਕਾਈ ਧਰਤੀ ਵੱਲ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ, ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਪਹਿਲੇ ਦਲੀਪ

ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਅਰ ਕਿਹਾ! ਮਹਾਰਾਜ! ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਅਪਨਾ ਹਾਲ ਦੱਸਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਔਖ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਗੱਲ ਭੀ ਏਹੋ ਹੈ, ਕੋਈ ਭਲਾ-ਮਾਣਸ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਓਹ ਐਬ ਸਮਝਦਾ ਹੋਵੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਜੇ ਆਗਯਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ੨ ਹਾਲ ਦੱਸਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਭੀ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਓਤਨਾ ਹੀ ਹਾਲ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਭੂਤਨਾਥ ਆਪ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਰ ਜਿਤਨਾ ਹਾਲ ਭੂਤਨਾਥ ਦੱਸ ਚੁਕਾ ਹੈ ਓਹ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਖਲੋਤਾ ਸੁਣ ਚੁਕਾ ਹਾਂ, ਜਦ ਮੈਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਤਦ ਮੈਂ ਇਹੋ ਕਹਿਣ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਹਾਂ (ਭੂਤਨਾਥ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ) ਮੇਰੇ ਇਸ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਆਪ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝੋ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਸਗੋਂ ਜੋ ਕੰਮ ਤੁਹਾਡੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਓਸ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ (ਨਕਾਬ ਪੋਸ਼ਾਂ) ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਤੇ ਹੋਰ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ, ਪਰ ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਕਿ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਆਪੇ ਸਭ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ, ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੁਛ ਨਾ ਪੁਛਿਆ ਪਰ ਜਦ "ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ" ਉੱਪਰ ਲਿਖੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਚੁਪ ਹੋ ਗਿਆ ਤਦ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਭੇਤ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਅਰ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਝੁਕ ਕੇ ਕੁਛ ਹੌਲੀ ਜੇਹੀ ਕਿਹਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੀਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਅਰ ਤੇਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੀ ਸੁਣਿਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ ਬਾਕੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਕੀ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਅਰ ਕਿਹਾ.–ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਹੈ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਠੀਕ ਹੈ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਜੇ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੁਛ ਹਰਜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਕੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇੰਦਰਦੇਵ–(ਭੂਤਨਾਥ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ) ਕਿਉਂ ਭੂਤਨਾਥ ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਛ ਨਾਂਹ ਹੈ ?

ਭੂਤ–(ਮਹਾਰਾਜ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ) ਜੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਮਰਜ਼ੀ ! ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਨਾਂਹ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਪ੍ਰਾਧ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾਣ ਤੇ ਭੀ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਿਨ ਦੇਖਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਹੁਣ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇਹ ਭੇਤ ਲੁਕਿਆ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਆਪਣੀ ਭੁਲ ਜਾਂ ਕਰਤੂਤ ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਕਹਿਣ ਜਾਂ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਵਧਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਘਟਦੀ। ਪਰ ਹੱਛਾ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਊ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਲੇਜੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਾਂਗਾ ਅਰ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਂਗਾ ਅਰ ਵੇਖਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਮਹਾਤਮਾ ਕੁਝ ਝੂਠ ਦਾ ਭੀ ਮਿਲਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ–ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ! ਭੂਤਨਾਥ ਮੈਂ ਕਦੇ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਾਂਗਾ, ਤੂੰ ਨਿਸਚਿੰਤ ਰਹੋ, (ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ) ਹੱਛਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਦਲੀਪ–ਮਹਾਰਾਜ ! ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਐੱਯਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਭੂਤਨਾਥ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੇਜ਼ ਤੇ ਉਸਤਾਦ ਆਦਮੀ ਹੈ, ਜੋ ਏਹ ਵਿਭਚਾਰ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਟੁੱਭੀ ਲਾਕੇ ਅਪਨੇ

ਆਪ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਨਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਅੱਯਾਰ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਨਾ ਲੱਭਦਾ । ਇਹ ਮੇਰੀ ਸੂਰਤ ਦੇਖ ਕੇ ਡਰਦਾ ਤੇ ਤ੍ਰੱਬਕ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਅਰ ਇਸ ਦਾ ਡਰਨਾ ਉਚਿੱਤ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅਯੋਗ ਜਾਂ ਭੈੜਾ ਵਰਤਾਓ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਦੋਹਾਂ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਅਰ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਆਗਯਾ ਮੈਂ ਕਦੇ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਅੱਜ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹਵਾ ਭੱਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ (ਭੂਤ ਨਾਥ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ) ਭੂਤਨਾਥ ! ਮੈਂ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਹਾਂ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਨਿਆਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਕੁਛ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੈਦ ਦੀਆਂ ਬਿਪਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਸੂਰਤ ਭੀ ਹੋਰ ਦੀ ਹੋਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਲੇਖੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਹੀ ਚੁਕਾ ਸੀ ਪਰ ਦੇਖ ਲੈ ਕਿ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਜੀਊਂਦਾ ਜਾਗਦਾ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋਤਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ, ਜੇ ਮੈਂ ਕੈਦ ਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਤੈਥੋਂ ਬਦਲਾ ਲੈਂਦਾ ਪਰ ਤੇਰੇ ਭਾਗ ਚੰਗੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਕੈਦ ਹੋ ਗਿਆ ਅਰ ਜੇ ਛੁਟਿਆ ਭੀ ਤਾਂ ਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਜੋ ਤੇ ਪਖਛਪਾਤੀ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਭੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਅਰ ਨਾ ਇਹ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਤੈਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਲਈ ਤੇਰੇ ਪੁਰਾਣੇ ਪੜਦੇ ਪੜਵਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੇਰਾ ਕਿੱਸਾ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਹੀ ਚੁਕਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਚੁਪ ਚਾਪ ਰਹਿ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਰ ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਸੂਰਤ ਵੇਖ ਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹੇਂਗਾ ਸੋ ਤੇਰੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ

ਨੂੰ ਖੋਹਲਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਤੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੂੰ ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇਰੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਰ ਓਹ ਇਹ ਭੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡਾ ਭੇਤ ਭੀ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਵੇ ਅਰ ਤੂੰ ਸਮਝ ਜਾਵੇਂ ਕਿ ਅਸਾਂ ਤੇਰਾ ਅਪਰਾਧ ਖਿਮਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ ਰਹੇਂਗਾ ਅਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਜਾਵਾਂਗੇ ਕਿ ਹੁਣ ਅਸਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਖਿਮਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਹੁਣ ਇਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬੁਰਿਆਈ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ (ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ) ਹਾਂ ਜੀ ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਵੱਲ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਅਰ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਹਾਲ ਵਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਾਲ ਭੂਤਨਾਥ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਦਯਾ ਰਾਮ ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ ਘਰੋਂ ਗੁੰਮ ਹੋਇਆ ਸੀ ਓਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ "ਨਾਗਰ" ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੇਸਵਾ ਬਣਕੇ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਅਮੀਰਾਂ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਸੱਤਯਾਨਾਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਦੀ ਅਤਜੀਤ ਸੁੰਦਰਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ੈਹਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਅਰ ਮਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਕੁਛ ਵਧੀਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਤੇ ਭੀ ਵਾਰ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਸੀ, ਏਹੋ ਹਾਲ ਮਨੋਰਮਾਂ ਦਾ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਰੁਪੈ ਵਾਲੀ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਇਹ ਨਾਗਰ ਵਰਗੀ ਸੋਹਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਹਾਂ ਚਲਾਕ ਵਧੀਕ ਸੀ, ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਭੂਤ ਨਾਥ ਅਤੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਭੀ ਨਾਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅੱਯਾਰੀ ਦਾ ਘੁਮੰਡ ਸੀ ਤੇ ਨਾਗਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਲਾਕੀ ਦਾ। ਭੂਤ ਨਾਥ ਨਾਗਰ ਦਾ ਮਨ ਚੁਰਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾਗਰ ਇਸ ਦੀ ਤੇ ਦਯਾ ਰਾਮ

ਦੀ ਦੌਲਤ ਆਪਣੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਲੈ ਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਦਯਾ ਰਾਮ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਾਗਿਰਦਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜਿਆ, ਅਰ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਪੈਂਡਾ ਮੁਕਾਉਂਦਾ ਹੋਯਾ ਨਾਗਰ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਪਹੁੰਚਾ, ਨਾਗਰ ਨੇ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਬੜੀ ਆਗਤ ਭਾਗਤ ਕੀਤੀ ਅਰ ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਪੁਛਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਅਚਾਨਕ ਏਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ।

ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਅਪਨੇ ਆਉਣ ਦਾ ਠੀਕ ੨ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਨਾ ਦਸਿਆ ਪਰ ਨਾਗਰ ਸਮਝ ਗਈ ਕਿ ਦਾਲ ਵਿਚ ਕੁਛ ਕਾਲਾ ਕਾਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਭੀ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦੀ ਚੋਰੀ ਵਿਚ ਨਾਗਰ ਦਾ ਹੱਥ ਕੁਛ ਨਾ ਕੁਛ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਜਾਂ ਨਾਗਰ ਓਹਨਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਮਾਇਆ ਹੈ।

ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਸੰਦੇਹ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਹੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਓਸ ਨੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਹੀ ਅੱਡਾ ਬਣਾ ਕੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਉਂ ੨ ਦਿਨ ਬੀਤਦੇ ਸਨ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਸੰਦੇਹ ਨਾਗਰ ਤੇ ਪੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਓਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਨਾਨਕ ਜੰਮਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸੇ ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ ਸੀ।

ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਚੰਡਾਲਨੀਆਂ ਵੇਸਵਾ ਰੁਪੈ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਜੋ ਦਯਾ ਰਾਮ ਨਾਗਰ ਨੂੰ ਮਨੋਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਰੁਪੱਯਾ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਨਾਗਰ ਓਸੇ ਦੇ ਲਹੂ ਦੀ ਤਿਹਾਈ ਹੋ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇਹਾ

ਕਰਨ ਨਾਲ ਓਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰੁਪੱਯਾ ਮਿਲਨ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਹਾਲ ਨਾਗਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ, ਪਰ ਨਾਗਰ ਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਸੰਦੇਹ ਹੈ ਅਰ ਓਹ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਹੀ ਏਥੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸੋ ਨਾਗਰ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੀ ਅਰ ਗੁਪਤ ਢੰਗ ਤੇ ਜਮਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਵੱਸੀ। ਭੂਤਨਾਥ ਭੀ ਉਸਦੀ ਮਿੱਟੀ ਸੁੰਘਦਾ ੨ ਜਮਾਨੀਆਂ ਪਹੁੰਚਾ ਅਰ ਇਕ ਮਕਾਨ ਕਰਾਏ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਇਸੇ ਢੂੰਡ ਭਾਲ ਵਿਚ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤ ਗਏ ਪਰੰਤੂ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦਾ ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ, ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗੀ, ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਭੀ ਬੜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕੁਛ ਨਾ ਸੌਰਿਆ, ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦੇ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਓਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸੇ ਇਸੇ ਵਿਚ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਕਾਂ ਤੇ ਗਯਾ ਤੇ ਰਾਜਗ੍ਰਹੀ ਤੇ ਜਮਾਨੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਛ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਹੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਕਹਿ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਮੈਂ ਭੀ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਸ਼ੋਕ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ ਭਾਗ ਕੋਈ ਉਲਟਾ ਹੀ ਚੱਕਰ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਏਸੇ ਲਈ ਸਾਡੀ ਮੇਹਨਤ ਦਾ ਕੋਈ ਫਲ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ, ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਲਈ ਓਸ ਦੇ ਡੇਰੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਬਦਲ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ:—ਸੁਣੋ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ! ਮੈਂ ਤਾਂ

ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਤੇ ਨੇਕ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਹੀ ਬੇਈਮਾਨ ਤੇ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਨਿਕਲੇ, ਮੈਨੂੰ ਠੀਕ ੨ ਪਤਾ ਲੱਗ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦਾ ਭੇਤ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੇ ਭੇਤੀ ਹੋ ਅਰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਦਯਾ ਰਾਮ ਕਿਥੇ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਏਹੋ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਧੀ ਤਰਾਂ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦਾ ਪਤਾ ਦੱਸ ਦੇਵੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰਾਂ ਪੇਸ਼ ਆਵਾਂਗਾ ਅਰ ਤੁਹਾਡੀ ਮਿੱਟੀ ਪਲੀਤ ਕਰਕੇ ਛੱਡਾਂਗਾ।

ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭੂਤ ਨਾਥ ਦੀ ਬੇਤੁਕੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕ੍ਰੋਧ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ, ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਭੀ ਨਾ ਅਰ ਪਿਛਲੇ ਪੈਰੀਂ ਮੁੜ ਆਇਆ, ਮੇਰਾ ਘੋੜਾ ਬਾਹਰ ਖੜਾ ਸੀ ਮੈਂ ਝੱਟ ਉਸ ਤੇ ਸਵ ਰ ਹੋ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਵੱਲ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ (ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਵੱਲ ਸੈਨਤ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਛ ਗੱਲ ਹੋਈ ਸੀ ਸਭ ਸੁਣਾਈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਲੱਗੀ ਅਰ ਹਾਉਕਾ ਭਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ:—ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਕੇਹੜੀ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਮਲੂਮ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਓਸ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਅਜੇਹਾ ਅਯੋਗ ਵਰਤਾਓ ਕੀਤਾ, ਹੱਛਾ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ, ਭੂਤਨਾਥ ਆਪਣੀ ਇਸ ਮੂਰਖਤਾ ਤੇ ਪਛਤਾਵੇਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਮਿਲਨਾ ਛੱਡ ਕੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹੋ। ਤੁਹਾਡਾ ਏਹ ਉਪਕਾਰ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ।

ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੱਕ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਏਹੋ ਜਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ

ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੋ ਦਿਨ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਰਖਿਆ, ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਤੁਰਨ ਹੀ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਏਹਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਨੇ ਆ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਅੱਜ ਰਾਤ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਪੁਰ ਦੇ ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਇਹ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੀ ਹੈ ਅਰ ਓਸ ਨੇ ਇਹ ਭੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ ਨਾਗਰ ਭੀ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੈ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ—(ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਨੂੰ) ਓਹ ਆਪ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ?

ਸ਼ਾਗਿਰਦ—ਓਹ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਪਿਆ, ਪੁਛਣ ਤੇ ਓਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਦਯਾ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਖੋਜ ਤੇ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹਾਂ ਤਦ ਓਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਮੈਨੂੰ ਓਹਨਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ ਅਰ ਏਹੋ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਭਰੀ ਖਬਰ ਸੁਨਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਜਦ ਤੂੰ ਮਿਲ ਪਿਆ ਹੈਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਜੋ ਕੁਛ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਲੈ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ, ਮੈਂ ਫੇਰ ਓਥੇ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿਤੇ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਦਯਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਓਥੋਂ ਭੀ ਕੱਢ ਕੇ ਕਿਤੇ ਹੋਰਥੇ ਪੁਚਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਰ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਭੀ ਨਾ ਲੱਗੇ, ਮੈਂ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਾਂਗਾ, ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਓਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਦੱਸਿਆ ਅਰ ਆਪਣੇ ਮਿਲਨ ਦਾ ਭੀ ਟਿਕਾਣਾ ਦਸਿਆ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ—ਠੀਕ ਹੈ ਓਸ ਨੇ ਜੋ ਕੁਛ ਕੀਤਾ ਬਹੁਤ ਹੱਛਾ

ਕੀਤਾ, ਹੁਣ ਓਸ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਪੁਚਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਗਿਰਦ—ਜੇ ਆਗਜ਼ਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਭੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖਬਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ—ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਅਰਾਮ ਕਰ, ਤਿੰਨਾਂ ਘੰਟਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਪੈਂਡਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦਾ ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਵੱਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਦ ਮੈਂ ਤੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ, ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਮੈਥੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਮਿਰਜ਼ਾ ਪੁਰ ਚੱਲਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਪਰ ਮੈਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਾਥੀ ਹੋਵਾਂਗਾ, ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਸਮਝਾਇਆ ਅਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਭੂਤ ਨਾਥ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਹਿ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਹਸਾਨ ਮੇਰੇ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ।

ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਝਗੜੇ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨਣੀ ਪਈ ਅਰ ਕੁਛ ਚਿਰ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਮੈਂ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦੇ ਓਸੇ ਸ਼ਾਗਿਰਦ "ਸ਼ੰਕੂ" ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਪੁਰ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ, ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਮਿਰਜ਼ਾ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਰ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸ਼ੰਕੂ ਦੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਪੁਛਨ ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦਯਾ ਰਾਮ ਅਜੇ ਤੱਕ ਮਿਰਜ਼ਾ ਪੁਰ ਦੀ ਹੱਦੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਸੋ ਅਸਾਂ ਜੋ ਕੁਛ ਕਰਨਾ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਗੋਂਦ ਗੁੰਦ ਕੇ ਭੇਸ ਬਦਲਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ।

ਦਯਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਲੱਭਨ ਲਈ ਅਸਾਂ ਕੇਹੇ ੨ ਔਖੇ ਕੰਮ

ਕੀਤੇ ਕਿਤਨੇ ਤੇ ਕਿਸਤਰਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਸਹਾਰੇ, ਏਹਨਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ ਆਪਣੇ ਕਿੱਸੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਆਪ ਮੀਆਂ ਮਿੱਠੂ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਨਾਮੀ ਅੱਯਾਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਜੋ ਅਨੋਖੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਡੀ ਅੱਯਾਰੀ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੋ ਏਤਨਾ ਹੀ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਪਤਾ ਝੱਲ ਕੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲਿਆ ਅਰ ਕੇਵਲ ਦਯਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੀ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਲੈ ਗਏ ਪਰ ਸ਼ੋਕ ਕਿ ਸਾਡੀ ਮੇਹਨਤ ਤੇ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੇ ਪਾਣੀ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਥੇ ਤੇ ਕਲੰਕ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਲਾ ਲਿਆ।

ਕੈਦ ਦੀ ਵਿਪਤਾ ਕਰਕੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਜੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਰਬਲ ਤੇ ਰੋਗੀ ਹੋਏ ੨ ਸੀ, ਓਹਨਾਂ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਭੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸਾਂ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਚੁਕ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਕੋਲ ਲੈ ਜਾਣਾ ਉਚਿੱਤ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਅਰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਆਰਾਮ ਕਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਓਸੇ ਗੁਪਤ ਥਾਂ ਤੇ ਲੈ ਗਏ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਸੀ ਅਰ ਨਰਮ ਵਛੌਣੇ ਤੇ ਲਿਟਾ ਕੇ ਬਲ ਭਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਗੇ ਅਰ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜਦ ਏਹ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਤਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਛਾਂਗੇ।

ਦਯਾ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਲਿਟਾਉਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਅਸਾਂ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰ ਲਾਹ ਕੇ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਮੰਜੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਰੱਖ ਦਿਤੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਕੁਛ ਹਾਲ ਚਾਲ ਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਪੁਛਨ ਲਈ "ਰਾਜ ਸਿੰਘ" ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਆਏ ਅਰ ਮੁਸ਼ਕਾਂ

ਖੋਹਲਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਓਹ ਸਾਡੇ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰੇਗਾ ਜਾਂ ਸਾਡਾ ਕੁਛ ਵਿਗਾੜ ਸਕੇਗਾ।

ਜਿਸ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸੀ ਓਹ ਬੜੇ ਉਜਾੜ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਸੀ, ਰਾਤ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਮਕਾਨ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਛੱਤ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ, ਇਕ ਦੀਵਾ ਜਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਛਾਲ ਮਾਰਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦਾ ਪਲੰਘ ਸਾਡੇ ਪਿਛੇ ਸੀ ਤੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਖੜਾਕ ਹੋਣ ਦੇ ਕੁਛ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਭੂਤਨਾਥ ਆਪਣੇ ਦੋ ਆਦਮੀਆਂ ਸਮੇਤ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਦਿਸਿਆ ਅਰ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਬੋਲਿਆ:-ਕਿਉਂ ਓਏ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ ਬੱਚੇ ! ਛੇਕੜ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੋਈ ਨਾ, ਤੂੰ ਹੀ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਮਾਇਆ ਪਰ ਲੈ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗ, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਖੰਜਰ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਨੇ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਰੋਕਿਆ, ਮੈਂ ਭੀ ਉੱਠ ਖਲੋਤਾ ਤੇ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਨਾਲ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਦਿਤਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਫੱਟੜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਮੈਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਮੇਰੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਥੀ ਭੀ ਘਾਇਲ ਹੋ ਗਏ, ਦਯਾ ਰਾਮ ਮੰਜੀ ਤੇ ਪਿਆ ੨ ਇਹ ਸਭ ਗੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਅਰ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਮੰਜੀ ਤੋਂ ਉੱਠਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾ ਖਲੋਤਾ, ਕੁਛ ਬੋਲਨ ਹੀ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਆਪਣਾ ਖੰਜਰ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਕਲੇਜੇ ਵਿਚ ਖੋਭ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਓਹ ਤੁਰਤ ਡਿੱਗ ਪਿਆ।

ਚੌਥਾ ਕਾਂਡ

ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ, ਭੂਤ ਨਾਥ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਨਿਆਂ, ਮੈਨੂੰ ਧੋਖਾ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਦਯਾ ਰਾਮ ਦੇ ਡਿਗਦਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਹਾਇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਿਕਲੀ ਅਰ ਮੈਂ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਓ ਦੁਸ਼ਟਾ ! ਤੂੰ ਦਯਾ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਬੜੇ ਔਖ ਨਾਲ ਢੂੰਡ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ।

ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਉੱਡ ਗਈ ਉਸਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਥੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕੀ ਸੋਚ ਕੇ ਨੱਸ ਗਏ ਪਰ ਭੂਤਨਾਥ ਬੜਾ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਕੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠ ਕੇ ਓਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ੨. ਦਯਾ ਰਾਮ ਨੇ ਛੇਕੜਦਾ ਸਵਾਸ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ । ਭੂਤ ਨਾਥ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦੀ ਲੋਥ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਪਾਕੇ ਬੜਾ ਚਿਰ ਰੋਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਇਤਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਕੁਛ ਹੋਸ਼ ਆ ਗਈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਮੁੜ ਉਸਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਜੋਗੇ ਹੋ ਗਏ ਅਰ ਸਾਡਾ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਭੀ ਹੌਂਸਲਾ ਵਧ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਥੀ ਨੱਸ ਗਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਬੜੇ ਔਖ ਨਾਲ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੂੰ ਪਰੇ ਹਟਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਰੋਣ ਨਾਲ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਓਹਨਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਵਾਂਗ ਨਖਰੇ ਕਰਨ ਬੈਠ ਗਿਆ ਹੈਂ। ਮੇਰੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝੀਆਂ ਅਰ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਵੇਖਕੇ ਕਿਹਾ ਕੀ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨ ਬੁਝ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ?

ਮੈਂ-ਬੇਸ਼ੱਕ ! ਕੀ ਤੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਜੀ ਤੇ

ਪਏ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ?

ਭੂਤ—ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਦਯਾ ਰਾਮ ਜੀ ਹਨ, ਏਤਨੇ ਤਕੜੇ ਮੋਟੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਲਿੱਸਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖਕੇ ਮੈਂ ਕਿਸਤਰਾਂ ਪਛਾਨ ਸਕਦਾ ਸੀ ?

ਮੈਂ—ਹਾਂ ਜੀ ਤੂੰ ਏਹੋ ਜੇਹਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਸੀ। ਹੱਛਾ ਇਸਦਾ ਨਬੇੜਾ ਤਾਂ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਵੇਗਾ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਦੋ ਹੱਥ ਕਰ ਲੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇ ਤੱਕ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਲੜਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ?

ਭੂਤ—(ਮੂੰਹ ਪੂੰਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਲੜਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਲੜਦਾ ਸੀ ਜਦ ਓਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਕੀ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਚੁਕਾ ਸੀ ਕਿ ਦਯਾ ਰਾਮ ਤੇਰੇ ਭੇਤ ਵਿਚ ਹੈ ਸੋ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਿਆ, ਪਰ ਸ਼ੋਕ ਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਨਿਆਂ ਨਹੀਂ ਅਰ ਓਹ ਇਸ ਤਰਾਂ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਇਸ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਭੀ ਤੇਰੇ ਹੀ ਸਿਰ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ—ਹੱਛਾ ਜੇ ਤੈਥੋਂ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਦੋਸ਼ ਮੇਰੇ ਹੀ ਸਿਰ ਤੇ ਥੱਪ ਦੇਵੀਂ, ਮੈਂ ਅਪਨੀ ਸਫਾਈ ਆਪ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ ਪਰ ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰ ਯਤਨ ਕਰਨ ਤੇ ਭੀ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਢੂੰਡਨ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਛ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਓਹ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਇਨਾਮ ਲੈਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੀ ਸੀ, ਸਮਾਂ ਪੈਣ ਤੇ ਮੈਂ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦੀ ਉਗਾਹੀ ਦੁਆ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਅਰ ਤੂੰ ਭੀ ਸਮਾਂ ਪੈਣ ਤੇ "ਨਾਗਰ"

ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੁਆ ਦੇਵੀਂ ਜਿਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਵੈਰੀ ਹੋ ਬੈਠਾ ਹੈਂ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਭੂਤਨਾਥ ਚੁਪ ਹੋ ਗਿਆ ਅਰ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਪਾ ਕੇ ਕੁਛ ਸੋਚਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਹਾਉਕਾ ਭਰ ਕੇ ਬੋਲਿਆ ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੈਨੂੰ ਨਾਗਰ ਨੇ ਧੋਖਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੇ ਆਪਣਾ ਖੰਜਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਪਰ ਕੁਛ ਕਰ ਨਾ ਸਕਿਆ ਅਰਥਾਤ ਆਤਮ-ਘਾਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ।

ਬਹਾਦਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਪਿਆਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਭੂਤ ਨਾਥ ਬਹਾਦਰ ਤਾਂ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਵਿਭਚਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਅਤਿ ਪਿਆਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਓਹ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨਾ ਦੇ ਸਕਿਆ, ਕੁਛ ਚਿਰ ਸੋਚਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਫੇਰ ਕਿਹਾ:-ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬੁਰੀ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ, ਮੈਂ ਜਿਸ ਦਾ ਲੂਣ ਖਾ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਅਰ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ ਉਸਦੀ ਭੀ ਹਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਓਹ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੇ ਮੈਂ ਜੀਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸਚਿੰਤ ਕਰਾਂਗਾ, ਸੋ ਮੈਂ ਖਿਮਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਰ ਇਹ ਬਿਨੈ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਸਾਲ ਹੋਰ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹਿਣ ਦੇਵੋ।

ਮੈਂ-ਦੋ ਸਾਲ ਕੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲਈ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਦ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੜਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰਾਂਗਾ ਬਾਕੀ ਰਹੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿ ਤੂੰ ਬਦੋ-ਬਦੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੈਰ

ਵਿਹਾਝਿਆ ਹੈ ਸੋ ਇਸ ਦਾ ਖੋਟਾ ਫਲ ਤੈਨੂੰ ਆਪੇ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਵਿਚਾਰੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਹੈ।

ਭੂਤ–ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਛਡੋ ਮੈਂ ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਦਯਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।

ਮੈਂ–ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਸਤਰਾਂ ਲੁਕਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?

ਭੂਤ–ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਛ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਗੱਲ ਕੀ ਭੂਤਨਾਥ ਹੌਲੀ ੨ ਗੱਲਾਂ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਅਰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਿਸਤਰਾਂ ਹੋ ਸਕੇ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਬਚਾ ਲਵੋ, ਸਗੋਂ ਏਹੋ ਨਹੀਂ ਇਸਨੇ ਹੋਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਆਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਲਾਚਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਲਾਲਚ ਨਾਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਪੁਰਾਣੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸੌਂਹ ਖਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਤੁਰ ਪਿਆ ਅਰ ਭੂਤਨਾਥ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਲੋਥਾਂ ਨੂੰ ਓਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਓਹਨਾਂ ਲੋਥਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕੀਤਾ।

ਇਤਨਾ ਹਾਲ ਕਹਿ ਕੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਕੁਛ ਚਿਰ ਲਈ ਚੁਪ ਹੋ ਗਿਆ ਅਰ ਓਸ ਨੇ ਇਸ ਨੀਯਤ ਨਾਲ ਭੂਤਨਾਥ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਦੇਖੀਏ ਜੋ ਓਹ ਕੁਛ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਪਰ ਭੂਤਨਾਥ ਤਾਂ ਹਾਉਕੇ ਭਰ ਕੇ ਰੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬੜੀ ਔਖਿਆਈ ਨਾਲ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਅਰ ਦੁਪੱਟੇ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਪੂੰਝਕੇ ਕਿਹਾ:–ਠੀਕ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਛ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ

ਹੈ ਸਭ ਸੱਚ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੌਂਹ ਖਾ ਕੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਜਾਨ ਬੁਝ ਕੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ, ਓਥੇ ਰਾਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੱਲਾ ਬੈਠੇ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪੱਕਾ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਮੰਜੀ ਤੇ ਪਏ ਹੋਏ ਵੇਖ ਕੇ ਭੀ ਮੈਂ ਦਯਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਨਿਆਂ, ਮੈਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਦੇਹ ਮੈਨੂੰ ਏਥੋਂ ਤਕ ਰਿਹਾ ਕਿ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਤੇ ਭੀ ਮੇਰਾ ਮਨ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਵੱਲੋਂ ਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸਗੋਂ ਮੈਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਏਸੇ ਨੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਏਥੇ ਲਿਆ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਗਰ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸੰਦੇਹ ਹੋਇਆ ਸੀ ਓਸੇ ਦੁਸ਼ਟ ਨਾਗਰ ਦੀਆਂ ਜਾਦੂ ਭਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਬਖੇੜੇ ਦਾ ਕਰਤਾ ਧਰਤਾ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਹੀ ਹੈ, ਸੋ ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨਾ ਕੁਛ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਮੈਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣਿਆਂ ਰਿਹਾ, ਹਾਂ ਇਕ ਗੱਲ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਣ ਦੀ ਸੌਂਹ ਖਾ ਕੇ ਭੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁੱਕਾ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ, ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਲਿਖ ਕੇ ਖਿਮਾਂ ਮੰਗ ਤਦ ਮੈਂ ਇਹ ਭੇਤ ਲੁਕਾਉਣ ਦੀ ਸੌਂਹ ਖਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਲਾਚਾਰ ਹੋ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਏਹੋ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਅਰ ਮੈਂ ਓਹ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਹੱਥ ਫਸ ਗਿਆ।

ਦਲੀਪ–ਠੀਕ ਹੈ ਜੇ ਮੈਂ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਥੋੜੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਭੂਤਨਾਥ ਮੈਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪ ਸੱਚਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ, ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਹਾਲ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁਛ ਹਾਲ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਭੂਤ ਨਾਥ ਦੇ ਹੀ ਮੂੰਹੋਂ ਹੀ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਹੈ!

"ਏਹ ਕਹਿ ਕੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਫੇਰ ਕਹਿਣਾ

ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ":-ਜੇਹਾ ਕਿ ਭੂਤ ਨਾਥ ਕਹਿ ਚੁਕਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ਮਿੰਨਤਾਂ ਤਰਲੇ ਕਰਨ ਤੇ ਮੈਂ ਲਾਚਾਰ ਹੋ ਕੇ ਭੂਤ ਨਾਥ ਤੋਂ ਖਿਮਾਂ ਪੱਤਰ ਲਿਖਾ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਲੁਕਾਈ ਰੱਖਣ ਦਾ ਬਚਨ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਮੇਰੇ ਪਿਛੋਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦੀ ਲੋਥ ਨੂੰ ਕੀ ਕੀਤਾ।

ਓਥੋਂ ਤੁਰ ਕੇ ਮੈਂ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਵੱਲ ਗਿਆ, ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸੋਚਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਦਯਾ ਰਾਮ ਦਾ ਸੱਚਾ ਹਾਲ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਛੇਕੜ ਮਨ ਨੇ ਏਹੋ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨਾਲ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਤੋਂ ਭੀ ਇਹ ਗੱਲ ਲੁਕਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਜਦ ਮੈਂ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਤਾਂ ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਪੁਛਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਲੁਕਾ ਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੋ ਕੁਛ ਆਪ ਨੇ ਸੁਣਿਆਂ ਸੀ ਓਹ ਠੀਕ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੀ ਦਯਾ ਰਾਮ ਨਾਲ ਇਹ ਹਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਰ ਦਯਾ ਰਾਮ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਸ਼ੋਕ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਨਾ ਸਕੇ ਅਰ ਓਹ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ-(ਤ੍ਰਬਕ ਕੇ) ਹੈਂ ਦਯਾ ਰਾਮ ਜੀ ਮਾਰੇ ਗਏ!

ਮੈਂ-ਜੀ ਹਾਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖਬਰ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੂੰ ਭੀ ਲੱਗ ਚੁਕੀ ਸੀ, ਮੈਥੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭੂਤ ਨਾਥ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਜਿਥੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਕੈਦ ਸੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦੀ ਲੋਥ ਵੇਖੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁਛ ਹੀ

ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਸੀ, ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੇ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਸੁਟਿਆ, ਇਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਓਹ ਹੋਰ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਸੋ ਥੋੜੇ ਹੀ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਅਸੀਂ ਭੀ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਰ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦੀ ਲੋਥ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਵੇਖਿਆ, ਪੁਛਨ ਤੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ, ਸ਼ੋਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਭੀ ਚਲੇ ਆਏ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਹਾਂ! ਸ਼ੋਕ !! ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾੜਾ ਹੋਯਾ, ਪਰ ਹੱਛਾ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ !!!

ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਛ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਓਹ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ ਤੇ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੇ ਭੀ ਏਹੋ ਗੱਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਖ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪਾਪ ਲੁਕਾਇਆ।

ਏਤਨੀ ਗੱਲ ਆਖ ਕੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਚੁਪ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੇਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਓਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ:-ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਭਲਾ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੇ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਕੇ ਮਨਾ ਲਿਆ ਪਰ ਕੀ ਸ਼ੰਭੂ ਆਦਿਕ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦੇ ਸ਼ਾਗਿਰਦਾਂ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਤੋਂ ਲੁਕਾਈ ਰਖਿਆ ? ਅਰ ਕਿਉਂ ?

ਦਲੀਪ-(ਹਾਉਕਾ ਭਰ ਕੇ) ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਤੇ ਰੁਪੱਯਾ ਬੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਬੱਸ ਏਹੋ ਸਮਝ ਲਵੋ ਹੋਰ ਕੀ ਦੱਸਾਂ।

ਤੇਜ-ਠੀਕ ਹੈ, ਹੱਛਾ ਫੇਰ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਬੱਸ ਭੂਤ ਨਾਥ ਦੀ ਏਹੋ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਭੀ ?

ਦਲੀਪ-ਜੀ ਭੂਤ ਨਾਥ ਦੀ ਕਥਾ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਮੁਕੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਬਾਕੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਭੂਤ ਨਾਥ ਪਾਸੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਪਾਪ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਰੰਜ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਹੋਵੇਗਾ।

ਤੇਜ-ਓਹ ਕੀ ?

ਦਲੀਪ-ਓਹ ਭੀ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਸੁਣੋ:-ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤ ਗਏ, ਮੈਂ ਕੁਛ ਚਿਰ ਭੂਤ ਨਾਥ ਵਲੋਂ ਨਿਸਚਿੰਤ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਜਦ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਭੂਤ ਨਾਥ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਅਵੇਸਲਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਹ ਸ਼ਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਰ ਰਾਤ ਦਿਨ ਅਪਨੇ ਬਚਾਓ ਦਾ ਢੰਗ ਸੋਚਨ ਲੱਗਾ, (ਭੂਤ ਨਾਥ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਭੂਤ ਨਾਥ ! ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਓਹ ਹਾਲ ਦੱਸਾਂਗਾ ਜਿਸ ਦੀ ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਸੈਨਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਦ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਇਕ ਅਦਭੁਤ ਪਹਾੜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ* ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸੂਰਤ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ ਪਰ..... ... .

ਭੂਤ ਨਾਥ-(ਗੱਲ ਟੁਕ ਕੇ) ਭਲਾ ਮੈਂ ਕਿਸਤਰਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸੂਰਤ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਜੇਹੇ ਭਿਆਨਕ ਵਰਤਾਓ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਛਾਨਿਆਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਹੁਣ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਮੁਚ ਓਹੋ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਨਾਉਣ ਲੱਗੇ ਹੋ ?

ਦਲੀਪ-ਹਾਂ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣਾਵਾਂਗਾ।

ਭੂਤ-ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਸੁਨਣ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਛ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਿੱਖਯਾ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਓਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮੂਰਖਤਾ ਤੇ ਸੌਦਾਈ-ਪੁਣੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਓਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ।

*ਦੇਖੋ ਸੰਤਤ ਭਾਗ ੨੦ ਕਾਂਡ ੧੨

ਦਲੀਪ–ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦਾ ਦੱਸਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕੀ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਨਣ ਲਈ ਕਮਲਾ ਦੀ ਮਾਂ ਅਰਥਾਤ ਤੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਏਥੇ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ ?

ਭੂਤ–ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਹਾਇ ! ਮੈਂ ਕੇਹਾ ਅਭਾਗਾ ਹਾਂ ਜੋ ਇਤਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ......

ਇੰਦਰ ਦੇਵ–ਹੱਛਾ ਜਾਣ ਦਿਓ, ਭੂਤ ਨਾਥ ! ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਦੇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਕੁਛ ਲੂਣ ਮਿਰਚ ਲਾ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਅਰ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਜੀਵਣੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਓਸ ਸੰਦੂਕੜੀ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੈ।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਓਹ ਸੰਦੂਕੜੀ ਕੱਢੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵੇਖਦਿਆਂ ਭੂਤ ਨਾਥ ਦਾ ਕਲੇਜਾ ਕੰਬਦਾ ਸੀ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸੰਦੂਕੜੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਭੂਤ ਨਾਥ ਕੰਬ ਗਿਆ ਪਰ ਫੇਰ ਓਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੂੰ ਕਿਹਾ:–ਹਾਂ ਹਾਂ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਸੰਦੂਕੜੀ ਮੇਰੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਵੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਅਰ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ। ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਕਾਰਨ ਅਜੇਹੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਕਹੋਗੇ ਕਿ ਇਹ ਸੰਦੂਕੜੀ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਮੈਂ ਇਸੇ ਵੇਲੇ ਇਹ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ "ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੱਗਜਾ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸੰਦੂਕੜੀ ਬੰਦ ਦੀ ਬੰਦ ਤੈਨੂੰ ਦੁਆ ਦੇਵਾਂਗੇ" ਸੋ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਗਜਾ ਝੂਠੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੇ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ।

ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ–(ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ) ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ

ਪ੍ਰਤੱਗਜ਼ਾ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ।

ਮਹਾਰਾਜ-ਜੇ ਏਹੋ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਤੱਗਜ਼ਾ ਝੂਠੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਮੈਂ ਹੁਕਮ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੱਗਜ਼ਾ ਪੂਰੀ ਕਰੋ।

ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਉੱਠ ਖਲੋਤਾ ਅਰ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦੇ ਅੱਗੋਂ ਸੰਦੂਕੜੀ ਚੁਕ ਕੇ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਰ ਕਿਹਾ, ਲਓ ਮੈਂ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰਤੱਗਜ਼ਾ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ. ਤੁਸੀਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਅਰ ਤੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਰੱਖ ਲਈ ਹੈ।

ਭੂਤ–(ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰਕੇ) ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਜੀਊਂ ਪਿਆ ਹਾਂ।

ਤੇਜ–ਭੂਤ ਨਾਥ ! ਤੂੰ ਨਿਸਚਾ ਰੱਖ ਕਿ ਇਹ ਸੰਦੂਕੜੀ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਖੋਹਲੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੇ ਇਹ ਸੁਖੈਨ ਹੀ ਖੁਲ੍ਹ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ।

ਭੂਤ-(ਸੰਦੂਕੜੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਵੇਖ ਕੇ) ਜੀ ਹਾਂ ! ਸੱਚ ਮੁਚ ਇਹ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹੀ। ਮੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਏਸ ਨੂੰ ਭੰਨਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਖੋਹਲ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸੰਦੂਕੜੀ ਮੇਰੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਕਹੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਪ ਭਰੇ ਭੇਤਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਭੇਤ ਖੁਲ੍ਹ ਚੁਕੇ ਹਨ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ ਅਰ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣਗੇ ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ ਧੰਨਜਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਜੀਊਂ ਪਿਆ ! ਜੀਊਂਪਿਆ!! ਜੀਊਂ ਪਿਆ !!! ਹੁਣ ਮੈਂ ਪ੍ਰਸੰਨਸਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਵਿਥਜਾ ਕਹਿਣ ਸੁਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ, ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਭੀ ਦੱਸ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਕੁਛ ਮੈਂ

ਆਖਣਾ ਜੀਵਨ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਕਹਾਂਗਾ ਸਭ ਸੱਚ ਕਹਾਂਗਾ।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੇ ਓਹ ਸੰਦੂਕੜੀ ਆਪਣੇ ਝੋਲੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਈ ਤੇ ਫੇਰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਮਹਾਰਾਜ ! ਮੈਂ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਸੱਚ ਸੱਚ ਦੱਸਾਂਗਾ ਪਰੰਤੂ ਮੇਰਾ ਹਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡਾ ਤੇ ਸ਼ੋਕ ਤੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੇਰੇ ਪਰਮ ਪਿਆਰੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਭ ਅਪ੍ਰਾਧ ਖਿਮਾਂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੇਰੀ ਜੀਵਣੀ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਭੀ ਠੀਕ ਹੈ, ਕਈ ਔਕੜਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮੋਹਲਤ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਇਤਨੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਜੀਵਨ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ, ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਉਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਯਾਦਗਾਰ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਆਗਯਾ ਦੇਣਗੇ। ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਪਿਛਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਲਿਖਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ ਅਰ ਮੈਂ ਓਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਮਿਲ ਕੇ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁਛ ਲਵਾਂਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਦੇ ਮਿਲਨ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਨਿਰ-ਅਪਰਾਧ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਓਹ ਲੋਕ ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਤਲਿਸਮ ਵਿਚੋਂ ਛੁਟ ਕੇ ਆ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਵੈਰੀ ਸਮਝਦਾ ਸਾਂ ਤੇ ਹੁਣ ਆਪ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਭੀ ਮੇਰੇ ਅਪਰਾਧ ਖਿਮਾਂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਤੇ ਰਾਜਾ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਦੋਹਾਂ ਕੁਮਾਰਾਂ ਅਰ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਆਦਿਕ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ, ਪਰ ਤੁਰਤ ਹੀ ਮਲੂਮ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋ

ਜਾਵੇਗੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ, ਇਤਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਭੀ ਸਭ ਪਾਸਿਓਂ ਵੇਹਲੇ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਰਾਜਾ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਲਾਹਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਪੁਛਿਆ ? ਕਿਉਂ ਜੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਿੰਤੂ ਨਹੀਂ ?

ਦਲੀਪ-(ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ) ਕੁਛ ਵੀ ਨਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਆਗਜਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਡਾ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਅਰ ਨਾ ਇਹ ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਭੂਤ ਨਾਥ ਹੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬੁਰਿਆਈ ਕਰੇਗਾ, ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਵਿਥਿਆ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਨਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਅਰ ਮੈਂ ਭੂਤ ਨਾਥ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣੀ ਰਾਮ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਵਾਂਗਾ।

ਮਹਾਰਾਜ–ਬੇਸ਼ੱਕ ਤੁਹਾਡਾ ਹਾਲ ਭੀ ਸੁਨਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਸੁਨਣ ਦੀ ਅਭਿਲਾਖਾ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਜੇ ਹੋ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਹਾਲ ਸੁਣਿਆਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਸੁਣੋਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ! ਭਾਵੇਂ ਭੂਤ ਨਾਥ ਪਾਸੋਂ ਬੜੀਆਂ ੨ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਭੂਤ ਨਾਥ ਤੁਹਾਡਾ ਅਪਰਾਧੀ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਕੁਛ ਵਰਤਾਓ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅਸੀਂ ਹਸਾਨ-ਵੰਦ ਹਾਂ ਅਰ ਓਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹਿਤੂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ–ਨਿਰਸੰਦੇਹ !

ਗੋਪਾਲ–ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਹਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਦੱਬੇ ਪਏ ਹਾਂ।

ਦਲੀਪ–ਮੈਂ ਭੀ ਏਹੋ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੇ ਜੋ ਜੋ ਅਦਭੁਤ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਓਹ ਸਭ ਅਸੀਂ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣ

ਚੁਕੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੀ ਆਗਜਾ ਨਾਲ ਅਸਾਂ ਭੂਤ ਨਾਥ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਖਿਮਾਂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਰ ਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਤੱਗਜ਼ਾ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਕਿ "ਹੁਣ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੂੰ ਵੈਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਾਂਗੇ"।

ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਠੀਕ ਹੈ ਐਸਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਸੋਚ ਕੇ ਅਰ ਇਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਅਸਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਖਿਮਾਂ ਕੀਤੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਅੱਯਾਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਵੇਖੋਗੇ ਤੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਭੁਲ ਜਾਓਗੇ।

ਦਲੀਪ-ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਤੱਗਜ਼ਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਆਗਜਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ।

ਮਹਾਰਾਜ-(ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ) ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹੋਂ ਭੀ ਅਸੀਂ ਏਹੋ ਸੁਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਾਥੀ-ਮੇਰੀ ਭੀ ਏਹੋ ਪ੍ਰਤੱਗਜ਼ਾ ਹੈ ਅਰ ਮੇਰੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਮੇਰੇ ਮਨੋਂ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਕੱਢਕੇ ਭੂਤ ਨਾਥ ਦਾ ਅਤੁੱਟ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰ ਦੇਵੇ।

ਮਹਾਰਾਜ-ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ! ਸ਼ਾਬਾਸ਼ !!

ਅਰਜਨ-ਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਛ ਪ੍ਰਤੱਗਜ਼ਾ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਓਹ ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਣ ਹੀ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੌਂਹ ਖਾ ਕੇ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਭੀ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨਾਲ ਵੈਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਉਣ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਪੀ ਸਮਝਾਂਗਾ।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਓਹ ਮੂਰਤ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੀ ਪਾੜ ਸੁਟੀ ਅਰ ਟੋਟੇ ੨ ਕਰਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ ਅਗੇ

ਸੁਟ ਦਿੱਤੀ ਅਰ ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜੇ ਆਗਜ਼ਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਮਿਲ ਲਈਏ।

ਮਹਾਰਾਜ–ਇਹੋ ਗੱਲ ਅਸੀਂ ਆਪ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਸੀ।

ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ (ਦੋਵੇਂ) ਅਰਜਨ ਤੇ ਭੂਤ ਨਾਥ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਮਿਲੇ ਅਰ ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਆਗਜ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕੋ ਥਾਂ ਬੈਠ ਗਏ।

ਭੂਤ ਨਾਥ–(ਦੂਸਰੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਅਰਜਨ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ) ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਸੰਸਾ ਨਵਿਰਤ ਕਰੋ ਅਰ ਦਸੋ ਕਿ ਆਪ ਵਿਚੋਂ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਕੌਣ ਹੈ? ਜਦ ਮੈਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਸ ਘਾਟੀ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ* ਤਦ ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੌਣ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਬਣਿਆਂ ਸੀ?

ਦੂਸਰਾ ਦਲੀਪ–(ਹੱਸ ਕੇ) ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ ਸੀ, ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਹੀ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੂਰਤ ਬਣਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਰ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਦਲੀਪਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੀ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਕੇਵਲ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਲਈ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਬਣਕੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਆਇਆ ਹਾਂ।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗਿੱਲਾ ਤੌਲੀਆ ਕੱਢ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਪੂੰਝ ਸੁਟਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਰੰਗ ਉਤਰ ਗਿਆ ਜੋ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਵਾਸਤੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਚੇਹਰਾ ਸਾਫ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਸੂਰਤ ਨੇ ਰਾਜਾ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਓਹ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਸਦੇ

---

*ਦੇਖੋ ਸੰਤਤ ਭਾਗ ੨੦ ਕਾਂਡ ੧੨

ਪਾਸ ਚਲੇ ਗਏ ਕਿ ਕੀ ਆਪ ਹੀ ਭਤਤ ਸਿੰਘ ਹੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਇੰਦਰ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਨਕਾਬ ਪੋਸ਼ ਬਣਕੇ ਖਬਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ† ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ "ਜੀ ਹਾਂ" ਸੁਣਕੇ ਓਹ ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗਲ ਨੂੰ ਚੰਬੜ ਗਏ। ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਲਿਆ ਬੈਠਾਇਆ ਅਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਲਨ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਆਸ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁਮਾਰ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਤ ਕੁਛ ਪੁਛਾਂ।

ਮਹਾਰਾਜ–ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਦਰੋਗੇ ਨੇ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਭਰਤ–ਜੀ ਹਾਂ ! ਆਗਜ਼ਾ ਹੋਣ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਇਨਜ ਕਰਾਂਗਾ।

ਇੰਦਰ ਜੀਤ (ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ) ਤਲਿਸਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜ ਕੈਦੀ ਮਿਲੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਤਾਂ ਇਹੋ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਅਰ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਹਨ ਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਹਨ ਜੋ ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਸਦੇ ਗਏ, ਦਰੋਗੇ, ਮਾਯਾ ਰਾਣੀ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਥਜਾ ਸੁਨਣੀ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜਦ ਕੈਦੀਆਂ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਦੇਖਣਾ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵੇਖ ਕੇ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਦਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ-ਓਹ ਦੋਵੇਂ ਕਿਥੇ ਹਨ ?

ਇੰਦਰ ਜੀਤ–ਓਹ ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਛੁਟੀ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਗਏ ਹਨ, ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਤੱਕ ਆ ਜਾਣਗੇ।

ਭੂਤ–(ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੂੰ) ਜੇ ਆਗਜ਼ਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਕੁਛ ਪੁਛਾਂ ?

---

†ਦੇਖੋ ਸੰਤਤ ਭਾਗ ੨੦ ਕਾਂਡ ੮ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਚਿੱਠੀ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ—ਆਪ ਜੋ ਕੁਛ ਪੁਛੋਗੇ ਓਹ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਹਛਾ ਪੁਛੋ।

ਭੂਤ—ਕਮਲਾ ਦੀ ਮਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਤੇ ਕਿਸਤਰਾਂ ਮਿਲੀ ?

ਇੰਦਰ ਦੇਵ—ਇਹ ਤਾਂ ਉਸੇ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦ ਓਹ ਆਪਣੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਲੁਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ।

ਭੂਤ—ਤੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਂ ਅਰ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਹਾਲ ਕਦੋਂ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਇੰਦਰ ਦੇਵ-ਓਹ ਭੀ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਭੂਤ ਨਾਥ ! ਤੂੰ ਤੇ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਐਵੇਂ ਨਕਾਬ ਪੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਕੇ ਚਿੰਤਾ ਮੁਲ ਲੈ ਗਈ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਓਹਨਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਨਾ ਕਰਦੇ ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਪਤਾ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵੀ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਓਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਥੀ ਸਨ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੁੰਦੀ, ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਭੀ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਲਹੂ ਸੁਕਾ ਦੇਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ?

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਹੱਸ ਪਿਆ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਹਾਸਾ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਤੇਜ—(ਮੁਸਕ੍ਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ) ਹੁਣ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਭੀ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਆਪ ਦਾ ਪੁਤਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਈ ਵਚਿੱਤ੍ਰ ਭੇਤ ਆਪ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਲੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ ?

ਦੇਵੀ—ਜੀ ਹਾਂ ਸਭ ਮਲੂਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੋਹਾਂ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਾਥੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜਿੰਨਾਂ ਹੈਰਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਥੋੜਾ ਸੀ।

ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਹੱਸ ਪਏ।

ਤੇਜ–(ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੂੰ) ਭੂਤ ਨਾਥ ! ਅੱਜ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਨੇਕ ਤੇ ਸਤਿਵੰਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮੋਈ ਹੋਈ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਅਰ ਤੁਹਾਡਾ ਪੁਤਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਭੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੋਂ ਗੁੰਮ ਸੀ ਅਰ ਜਿਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵਿਚਾਰੀ ਕਮਲਾ ਬਹੁਤ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਦ ਓਹ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣੇਗੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇਗੀ।

ਭੂਤ–ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਸੰਦੂਕੜੀ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰਦਾ ਹਾਂ ਅਰ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤੇ ਓਹ ਭੀ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਦੁਖਦਾਈ ਮਸਾਲਾ ਲੈ ਕੇ ਨਾ ਆਇਆ ਹੋਵੇ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ–(ਹੱਸ ਕੇ) ਭੂਤਨਾਥ ਹੁਣ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਨਾ ਪਾ ਜੋ ਹੋਣਾ ਸੀ ਸੋ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਪੱਕਾ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਐਯਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈਂ, ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੀ ਮਜਾਲ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕੁਛ ਦੁਖ ਦੇ ਸਕੇ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਭੀ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਚੁਗਲੀ ਨਹੀਂ ਸੁਨਣਗੇ, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਪੁਤਰ ਹੀ ਹੈ ਓਹ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀ ਬੁਰਿਆਈ ਕਰੇਗਾ।

ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਕੁਛ ਸੈਨਤ ਕੀਤੀ ਅਰ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੂੰ ਕਿਹਾ:–ਭੂਤ ਨਾਥ ਦਾ ਤਾਂ ਨਿਬੇੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁਣ ਇਸ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਮਹਾਰਾਜ ਨਹੀਂ ਸੁਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੇ ਪ੍ਰਤੱਗਜਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਵਿਥਯਾ ਲਿਖ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ, ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਏ ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ

ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਕਮਲਾ ਦੀ ਮਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜੋ ਬਿਪਤਾ ਪਈਆਂ ਹਨ ਓਹ ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਮਹਾਰਾਜ ਆਰਾਮ ਕਰਨਗੇ, ਹੁਣ ਦਰਬਾਰ ਸਮਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਭ ਲੋਕ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਦਿਲ ਦੀ ਮੈਲ ਕੱਢ ਲੈਣਗੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ-(ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ) ਜੋ ਆਗਜ਼ਾ !

ਦਰਬਾਰ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ, ਮਹਾਰਾਜ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ, ਫੇਰ ਸਭ ਜਣੇ ਉੱਠ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਚਲੇ ਗਏ ਜਿਹਾ ਕਿ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕਈ ਆਦਮੀ ਜੋ ਆਰਾਮ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਬਗੀਚੇ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ।

ਦੂਸਰਾ ਕਾਂਡ

ਇਕ ਸੋਹਣੇ ਸੁਨੈਹਰੀ ਪਾਵਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪਲੰਘ ਤੇ ਲੇਟੇ ਹੋਏ ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਪਾਨ ਚੱਬ ਰਹੇ ਹਨ, ਅੱਯਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਲੰਘ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਫਰਸ਼ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹੌਲੀ ੨ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮਹਾਰਾਜ–ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦੀ ਇਹ ਥਾਂ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਰਮਣੀਕ ਹੈ, ਏਥੋਂ ਤਾਂ ਜਾਣ ਨੂੰ ਮਨ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਜੀਤ–ਠੀਕ ਹੈ, ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਤਰਾਂ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦਾ ਵਰਤਾਓ ਭੀ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਏਥੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਛੇਤੀ ਮੁੜਕੇ ਚਲਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ- ਅਸਾਡੀ ਭੀ ਏਹੋ ਸਲਾਹ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ

ਜੀਵਣੀ ਤਾਂ ਫੇਰ ਭੀ ਸੁਣ ਲਵਾਂਗੇ, ਇੰਦਰਜੀਤ ਤੇ ਆਨੰਦ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ।

ਜੀਤ–ਜ਼ਰੂਰ, ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਛੇਤੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਦਾ ਹਾਲ ਓਥੇ ਹੀ ਸੁਣ ਲਵਾਂਗੇ, ਜਾਂ ਵਿਆਹ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਏਥੇ ਹੀ ਲੈ ਆਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕਿ ਓਹ ਭੀ ਏਥੋਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਦੇਖ ਲੈਣ।

ਮਹਾਰਾਜ–ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਦਸੋ ਕਿ ਕਮਲਨੀ ਤੇ ਲਾਡਲੀ ਵਲੋਂ ਤੁਸਾਂ ਕੀ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ?

ਜੀਤ–ਓਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਆਪ ਦੀ ਸੰਮਤੀ ਹੈ ਓਹੋ ਮੇਰੀ ਹੈ ਕਿ ਓਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਭੀ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ–ਇਹੋ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਨਾ ?

ਜੀਤ–ਜੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਪਿਛੋਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਧੀ ਹੈ, ਓਸੇ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕਮਲਨੀ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਆਹ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਓਸੇ ਦਾ ਪੁਤਰ ਗੱਦੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਪਟਰਾਣੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ।

ਮਹਾਰਾਜ–ਹਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਏਸੇਤਰਾਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕਮਲਾ ਦਾ ਵਿਆਹ ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਤੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਆਹ ਇੰਦ੍ਰਾ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜੀਤ–ਜੋ ਆਗਯਾ !

ਮਹਾਰਾਜ–ਹੱਛਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਹੋ ਪੱਕੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਦਲੀਪਸ਼ਾਹ ਤੇ ਭਰਤਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਥਯਾ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸੁਣੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਜੀਤ–ਜੀ ਹਾਂ, ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਏਹੋ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਰੋਗਾ ਜੈਪਾਲ ਆਦਿਕ ਕੈਦੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਤੇ ਹੀ ਓਹ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਿਰਭਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਰ ਇਹੋ ਓਹਨਾਂ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰੁਤ੍ਰ ਕਰਨਗੇ।

ਮਹਾਰਾਜ–ਨਿਰਸੰਦੇਹ ! ਇਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕੈਦੀਆਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਹਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਰ ਦੋਹਾਂ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹਾਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ੨ ਵਿਘਨ ਪਾਏ ਹਨ ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਟ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਜਲਸਾ ਭੀ ਵਿਖਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਰ ਓਹ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਲੈਣ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਓਹ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਓਹ ਕਿਸਤਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ੨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ ਸ਼ੋਕ ! ਕਿ ਮਾਯਾ ਰਾਣੀ ਅਤੇ ਮਾਧਵੀ ਜਮਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਓਹ ਭੀ ਦੇਖ ਲੈਂਦੀਆਂ ਕਿ ....

ਜੀਤ–ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਏਹੋ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜ–ਹੱਛਾ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਸੋਚਨੀ ਚਾਹੀਏ।

ਜੀਤ–ਆਗਯਾ ?

ਮਹਾਰਾਜ–ਭੂਤ ਨਾਥ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਆਪਣੇ ਸਨਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮਨ ਦੇ ਸੰਸੇ ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਲੈਣ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਓਹਨਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਓਥੇ ਚੱਲ ਕੇ ਸੁਣਾਂਗੇ।

ਜੀਤ–ਬਹੁਤ ਹੱਛਾ ਕਹਿ ਕੇ ਉੱਠ ਕੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਤੀਸਰਾ ਕਾਂਡ

ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦੇ ਸ੍ਵਰਗ ਵਰਗੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਬੰਗਲੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਟ ਕੇ ਕੁਛ ਦੂਰ ਇਕ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਜਾਮਨੂੰ ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਵੇਲਾਂ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਇਕ ਸੰਘਣੀ ਝਾੜੀ ਜਾਂ ਗੁਫਾ ਵਾਂਗ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਾਸ ਹੀ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੋਤਾ ਵਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਥਾਂ ਅਜੇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਚਾਰ ਆਦਮੀ ਲੁਕ ਕੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਭ ਪਾਸੇ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਦੇਖ ਲੈਣ ਪਰ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਦੇਖੇ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਭੂਤਨਾਥ ਤੇ ਉਸਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸ਼ਾਂਤਾ ਨੂੰ ਬੈਠੀ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਚਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਮਲਾ ਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਲਾਂਭਿਆਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਓਹ ਉਗਲੱਛਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ, ਪਾਠਕ ਜੀ ਆਓ ਅਸੀਂ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਏ।

ਭੂਤ—ਸ਼ਾਂਤਾ* ! ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਹਾਂ।

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਕਿਉਂ ? ਜੋ ਚੀਜ਼ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਅਵੱਸ਼ ਗੁਆਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮਿਲਨ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਸੁਟੀ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦੇ ਮਿਲਨ ਤੇ ਕਾਹਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ?

ਭੂਤ—ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੱਥਰ ਦਾ ਟੋਟਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਅਰ ਓਹ ਉਸਨੂੰ ਰੱਦੀ ਸਮਝ ਕੇ ਸੁਟ ਦੇਵੇ ਤੇ ਕੁਛ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਓਹ ਪੱਥਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਹੀਰਾ ਸੀ

*ਕਮਲਾ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸ਼ਾਂਤਾ ਹੈ।

ਤਾਂ ਕੀ ਉਸਨੂੰ ਸੁਟ ਦੇਣ ਦਾ ਦੁਖ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਜਾਂ ਉਸਨੂੰ ਫੇਰ ਮਿਲ ਪੈਣ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ–ਜੇ ਓਹ ਆਦਮੀ ਜਿਸ ਨੇ ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਸਮਝ ਕੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਕਿ ਓਹ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਹੀਰਾ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰੇ, ਜਾਂ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਮੈਂ ਓਸ ਨੂੰ ਫਲਾਣੀ ਥਾਂ ਸੁਟਿਆ ਸੀ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਸਦੇ ਵੱਲ ਦੌੜੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸੁਟ ਦੇਣ ਦਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਰ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ।

ਭੂਤ–ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਓਹ ਆਦਮੀ ਉਸ ਥਾਂ ਜਿਥੇ ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਸਮਝ ਕੇ ਸੁਟਿਆ ਸੀ ਫੇਰ ਉਸਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਤਦ ਹੀ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦ ਆਪਣਾ ਜਾਣਾ ਸਕਾਰਥ ਸਮਝੇਗਾ, ਪਰ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਓਥੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੀਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਤੂੰ ਭੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ ਜਾਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਓਹ ਉਸਨੂੰ ਲੱਭਣ ਕਿਉਂ ਜਾਵੇਗਾ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ–ਅਜੇਹੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਓਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਬਣਾਵੇਗਾ ਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਜੋਗਾ ਨਾ ਰਹੇ ?

ਭੂਤ–ਹਾਂ ਅਜੇਹੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਉਲਾਂਭਾ ਠੀਕ ਹੈ ਜੇ ਓਹ ਆਪਣੇ ਕੰਡਿਆਂ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੀਰੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਸਧਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਨਾ ਕਰਦਾ ਦਿਸੇ।

ਸ਼ਾਂਤਾ–ਠੀਕ ਹੈ, ਜੇ ਓਹ ਹੀਰਾ ਨਾ ਵੇਖਦਾ ਕਿ ਉਸਦਾ ਮਾਲਕ ਵਿਗੜੀ ਹੋਈ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਭੀ ਇਕ ਮਾਣਕ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਓਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਭੀ ਓਸੇ ਤਰਾਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਸ਼ੋਕ ਕਿ ਉਸ ਹੀਰੇ

ਨੂੰ ਤਾਂ ਸੱਚ ਮੁਚ ਹੀ ਪੱਥਰ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ ਜੇ ਓਹ ਹੀਰਾ ਹੱਥ ਪੈਰ ਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸੀਂ ਮਿੱਟੀ ਛਾਣਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪੱਥਰ ਵਾਂਗ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਸ ਪੱਥਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਓਹ ਹੁਣ ਹੀਰਾ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਦੋ ਕਣੀਆਂ ਚੰਬੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਛੋਟੀਆਂ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੁਖੈਨ ਹੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭੂਤ-ਪਰੰਤੂ ਪ੍ਰਾਲਭਧ ਭੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਹੋਨਹਾਰ ਭੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ।

ਸ਼ਾਂਤਾ-ਇਹ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈਣਾ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਨਿਰੁਤ੍ਰ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਜਾਨ ਬੁਝ ਕੇ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਚਜੋਗ ਵਰਗੇ ਅਮੋਲਕ ਪਦਾਰਥ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਹੱਛਾ ਜਾਣ ਦੇਵੋ ਮੇਰੀ ਭੀ ਇਹ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦੇਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਦੀਜਾਵਾਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ੨ ਵਿਚ ਕੁਛ ਕਹਿਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਛਾਤੀ ਤੇ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਕੇ ਮਨ ਦਾ ਉਬਾਲ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਕੀ ਸੀ।

ਭੂਤਨਾਥ-ਮੈਂ ਅਪਰਾਧੀ ਹਾਂ, ਅਰ ਬੇਸ਼ਕ ਅਪਰਾਧੀ ਹਾਂ ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਭੀ ਤਾਂ ਆਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਤੂੰ ਜੀਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਮਿਲ ਪਵੇਂਗੀ।

ਸ਼ਾਂਤਾ-ਜੇ ਏਹੋ ਆਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸ੍ਵਰਗਵਾਸੀ ਹੋਣ ਦੀ ਖਬਰ ਮੈਂ ਦੁਖਜਾਰੀ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਤੱਕ ਕਿਉਂ ਪੁਚਾਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ? ਅਤੇ ... ...

ਭੂਤ-ਬੱਸ ਬੱਸ ਬੱਸ ! ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਾ ਕਹੋ ਏਹੋ ਜੇਹੀਆਂ

ਗੱਲਾਂ ਛੱਡ ਦੇਵੋ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਬੜੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਦਿਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਸਾੜਵੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਭੈੜਾ ਨਾ ਬਣਾ ਅਰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਤੂੰ ਏਤਨਾ ਚਿਰ ਕਿਥੇ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਸੈਂ ਅਰ ਅਪਣੀ ਧੀ ਕਮਲਾ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਕੇ ਕਿਸਤਰਾਂ ਚਲੀ ਗਈ ਜੋ ਓਹ ਅੱਜ ਤੱਕ ਤੈਨੂੰ ਮੋਈ ਹੋਈ ਸਮਝਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਾਂਤਾ ਨੇ ਨਕਾਬ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਓਹ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਲਿੱਸੀ ਹੋਈ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਲਹੂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੇ ਫੇਰ ਓਸ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਤੇ ਕੁਛ ਰੌਣਕ ਲੈ ਆਂਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਓਹ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਕੁਸੋਹਣੀ ਨਹੀਂ ਆਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਹਜ਼ਾਰ ਗਇਆ ਗੁਜ਼ਰੀ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਓਹ ਰਾਮਦੇਈ (ਭੂਤ ਨਾਥ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਵਹੁਟੀ) ਪਾਸੋਂ ਚੰਗੀ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭੂਤ ਨਾਥ ਭੀ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਭੂਤ ਨਾਥ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਸ਼ਾਂਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਥਰੂਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕੱਪੜੇ ਨਾਲ ਪੂੰਝ ਕੇ ਲੰਮਾ ਹਾਉਕਾ ਭਰ ਕੇ ਕਿਹਾ:-ਮੈਂ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਕਦੀ ਨਾ ਨੱਸਦੀ ਜੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਸਮਝਦੀ ਪਰ ਸ਼ੋਕ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਭਰਾ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਵੈਰੀਆਂ (ਅਰਥਾਤ ਆਪ) ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਨ ਦਿਤੇ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਮੈਂ ਇਸੇ ਗਮ ਵਿਚ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਮੇਰੀ ਬੀਮਾਰੀ ਵਧਦੀ ਹੀ ਗਈ, ਓਦੋਂ ਹੀ ਮੇਰੀ ਮਾਸੀ ਦੀ ਧੀ ਭੈਣ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਨ

ਆਈ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਹਾਲ ਤੇ ਬੀਮਾਰੀ ਸਭ ਦੱਸੀ ਅਰ ਇਹ ਭੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸਤਰਾਂ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੇ ਜੀਊਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੋਇਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰਾਂ ਤੂੰ ਭੀ ਕਿਤੇ ਮੈਨੂੰ ਲੁਕਾ ਕੇ ਮਰ ਗਈ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ, ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਢੂੰਡ ਸਕਾਂਗੀ, ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਅਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਸੁਥਰੀ ਹਵਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਭੀ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਓਥੇ ਸ਼ਾਂਤਾ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਆਰਾਮ ਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਤੇ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਆਗਜਾ ਲੈ ਲਈ ਮੈਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਧੀ ਕਮਲਾ ਨੂੰ ਕੁਛ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਰਹੀ, ਫੇਰ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਕੁਛੜ ਵਾਲੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰ ਪਈ ਤੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚੀ, ਹੌਲੀ ੨ ਮੈਨੂੰ ਆਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਥੋੜੇ ਹੀ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਭਿਆਨਕ ਹਨੇਰੀ ਵਾਲੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚੇ, ਪਰ ਹਾਇ! ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਪਾਗਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਅਰ ਆਪ ਨੇ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਾਲ ਲੈ ਗਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਘਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ੨ ਸ਼ਾਂਤਾ ਦਾ ਮਨ ਭਰ ਆਇਆ ਅਰ ਓਹ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਭੂਤ ਨਾਥ ਦਾ ਭੀ ਭੈੜਾ ਹਾਲ ਸੀ ਅਰ ਓਹ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਹਾਲ ਨਹੀਂ ਸੁਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਬੋਲਿਆ:-"ਬੱਸ ਬੱਸ ਖਿਮਾਂ ਕਰੋ ਹੁਣ ਇਹ ਗੱਲ ਛੱਡ ਦੇਵੋ" ਫੇਰ ਆਪਣੀ ਵਹੁਟੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਡਿਗਣ ਹੀ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਂਤਾ ਨੇ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਰ ਕਿਹਾ ਹੈਂ! ਹੈਂ! ਇਹ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਕਿਉਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਪਾਪ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹੋ?

ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਨਿਆਂ ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਫੇਰ ਭੀ ਆਪ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਛੱਡ ਦੇਂਦੀ ਹਾਂ!

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੱਥਰੂ ਪੂੰਝੇ ਫੇਰ ਆਖਨ ਲੱਗੀ:-"ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਮੈਂ ਫੇਰ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਈ ਪਰੰਤੂ ਕੇਵਲ ਆਪ ਦੇ ਮਿਲਨ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫੇਰ ਹਰਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਆਸ਼ਾ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਆਪ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸਿਧੇ ਰਾਹ ਪਾਵਾਂ, ਪਰੰਤੂ ਦੁਖ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਨੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਆਪ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਆਪ ਨੇ ਭੀ ਤਾਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਚੌੜ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਸੀ, ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅੰਤ ਨੂੰ ਓਹ ਦਰੋਗੇ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਹੀ ਗਿਆ।

ਭੂਤ-(ਹਾਉਕਾ ਭਰ ਕੇ) ਮੈਂ ਇਹ ਸਭ ਸੁਣ ਚੁਕਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾ।

ਸ਼ਾਂਤਾ-ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾ ਰਹੀ ਹਾਂ ਹੱਛਾ ਸੰਛੇਪ ਹੀ ਸੁਣੋਂ:-

"ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਮੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮੇਰਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਮਰ ਜਾਣਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਮਲਾ ਨੂੰ ਭੀ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਨਿਸਚਿੰਤਤਾ ਹੋ ਗਈ, ਜਦ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਆਪ ਹੀ ਦਰੋਗੇ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਗਿਆ ਤਦ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਈ ਜੋ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਮੈਂ, ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਉਸਦਾ ਬੱਚਾ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਸੀ, ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਧੀਰਜ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਤੂੰ ਘਬਰਾ ਨਾ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ

ਰਹਾਂਗੀ ਅਰ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋ ਹਕੇਗਾ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਢੂੰਡਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗੀ, ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਘਰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਰ ਕਿਤੇ ਅਜੇਹੀ ਥਾਂ ਲੁਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਡਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ"। ਛੇਕੜ ਇਸੇਤਰਾਂ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕੁਛ ਰਾਸ ਪੂੰਜੀ ਸੀ ਓਹ ਲੈ ਕੇ ਅਸੀਂ ਤੁਰ ਪਈਆਂ ਅਰ ਕਾਂਸ਼ੀ ਜੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਇਕ ਹਨੇਰੀ ਗਲੀ ਵਿਚ ਭੈੜਾ ਜੇਹਾ ਮਕਾਨ ਲੈ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਟੋਹ ਰੱਖਦੀਆਂ ਸੀ ਕਿ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਕਿਥੇ ਹੈ, ਜਾਂ ਓਹ ਛੁਟਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਢੂੰਡਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਏਹੋ ਗੱਲਾਂ ਸੋਚ ਕੇ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸੂਰਤ ਬਲਦ ਕੇ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲੀ ਅਰ ਏਧਰ ਓਧਰ ਫਿਰਦੀ ਰਹੀ, ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ ਹਰਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਓਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਾਥੀ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਈਸ਼੍ਵਰ ਨੇ ਮੇਰੀ ਇਹ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ, ਜਦ ਮਾਧਵੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫਸਾ ਕੇ ਲੈ ਗਈ ਅਰ ਉਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਤੇ ਭੀ ਹੱਥ ਫੇਰ ਲਿਆ ਤਦ ਕਮਲਾ ਤੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੋਵੇਂ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਨਿਕਲੇ ਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਗਏ, ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਦ ਓਹ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਸੈਨਤ ਨਾਲ ਪਾਸ ਸੱਦ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪਤਾ ਦਸਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਮੇਰੇ ਮਿਲਨ ਨਾਲ ਜਿਤਨੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ ਓਹ ਮੈਂ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਉਸਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਈ ਅਰ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਭੀ ਦੱਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕਮਲਾ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਸੱਦ ਲੈਂਦੀ ਪਰ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸ਼ੋਰੀ

ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦਾ ਲੂਣ ਖਾਧਾ ਹੋਇਆ ਭੁਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਸੋ ਮੈਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪ ਦੇ ਤੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਲੱਭਨ ਦਾ ਭਾਰ ਸੌਂਪ ਕੇ ਆਪ ਚੁਪ ਚਾਪ ਘਰ ਬੈਠ ਰਹੀ, ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੱਕ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਏਧਰ ਓਧਰ ਮਾਰਿਆ ੨ ਫਿਰਦਾ ਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੁਚਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਦ ਆਪ ਕਮਲਨੀ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬਣਕੇ ਉਸਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਫਿਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਨ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖਬਰ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤੀ, ਥੋੜੇ ਹੀ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਉਸੇ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ "ਹੁਣ ਆਪ ਨੇਕ-ਨਾਮ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ" ! ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ, ਮੈਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਰਾਜਾ ਬੀਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅੱਯਾਰ ਦਾ ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਬਣ ਜਾਹ, ਓਹ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਅਰ ਉਸਦਾ ਪਿਆਰਾ ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਤੇ ਥੋੜੇ ਹੀ ਚਿਰ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਬਣ ਗਿਆ, ਤਦ ਓਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੱਚਾ ੨ ਹਾਲ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ, ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੀ ਉਸ ਤੇ ਬੜੀ ਦਯਾ ਕੀਤੀ ਅਰ ਉਸਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਲੁਕਾਇਆ, ਤਦ ਤੋਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਆਪ ਦੀ ਪੂਰੀ ੨ ਖਬਰ ਮਿਲਦੀ ਰਹੀ, ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਂ ਚੰਪਾ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਹੈ, ਓਹ ਮੇਰੇ ਮਾਮੇ ਦੀ ਧੀ ਹੈ। ਸੋ ਜਦ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਚੰਪਾ ਨੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣਿਆਂ ਦੇ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਮੇਰਾ ਭਣੇਵਾਂ ਹੈ ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਤੇ ਦਯਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਅਰ

ਓਹ ਸਦਾ ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਤਰ ਵਾਂਗ ਸਮਝਦੀ ਰਹੀ।

ਜਮਾਨੀਆਂ ਦੇ ਤਲਿਸਮ ਨੂੰ ਖੋਹਲ ਕੇ ਜਦ ਦੋਵੇਂ ਕੁਮਾਰ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਖੋਹ ਵਾਲੇ ਤਲਿਸਮੀ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਸੱਦ ਲਿਆ ਅਰ ਤਲਿਸਮ ਦਾ ਪੂਰਾ ੨ ਹਾਲ ਸਮਝਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਹੀ ਰਖਿਆ, ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹਾਲ ਭੀ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ, ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਤੇਰੇ ਬਾਲ ਬਚੇ ਰਾਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਰਾ ਹਾਲ ਭੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੀ ਆਗਜ਼ਾ ਨਾਲ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ ਅਰ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਿਲਾਇਆ, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਕਾਂਸ਼ੀ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਪੁਤਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕੁਮਾਰਾਂ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਜਦ ਚੰਪਾ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਓਹ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਨ ਲਈ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਆਈ।

ਭੂਤ–ਜਦ ਦੋਵੇਂ ਕੁਮਾਰ ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਲਿਸਮ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਤਾਂ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਓਥੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ–ਜੀ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਓਹ ਦੋਵੇਂ ਏਥੇ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਤਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਨਾਲ ਆਏ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝੇ ਸੀ ?

ਭੂਤ–ਠੀਕ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਦੇਹ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਤੇ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਂਤਾ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੇ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ

ਸੁਣੀ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਓਹ ਬੜੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਸ਼ਾਂਤਾ ਪਾਸੋਂ ਮਿੰਨਤ ਤਰਲੇ ਨਾਲ ਖਿਮਾਂ ਮੰਗਦਾ ਰਿਹਾ, ਉਪਰੰਤ ਫੇਰ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ।

ਸ਼ਾਂਤਾ-ਹੁਣ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਚੰਪਾ ਏਥੇ ਕਿਉਂ ਤੇ ਕਿਸਤਰਾਂ ਆਈ ?

ਤੂਤ–ਹਾਂ ਇਹ ਭੇਤ ਤਾਂ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਨਾਨਕ ਤੇ ਓਸ ਦੀ ਮਾਂ ਏਥੇ ਕਿਸਤਰਾਂ ਆਏ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ–ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸਾਂਗੀ ਉਸੇ ਤੋਂ ਪੁਛ ਲੈਣਾ।

ਭੂਤ–(ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ) ਓਹ ਕਿਉਂ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ-ਉਸਦੇ ਵਲੋਂ ਮੈਂ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ।

ਭੂਤ–ਛੇਕੜ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਭੀ ਹੋਵੇ।

ਸ਼ਾਂਤਾ-ਕਾਰਨ ਏਹੋ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਏਥੇ ਕੋਈ ਇੱਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਬੇ-ਕਦਰੀ ਨਾਲ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਭੂਤ–ਓਹ ਹੈ ਭੀ ਏਸੇ ਯੋਗ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਜਦ ਤੋਂ ਇਹ ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ ਕਿ ਉਸੇ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਜੈ ਪਾਲ (ਨਕਲੀ ਬਲਭੱਦ੍ਰ) ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਘੋਰ ਬਿਪਤਾ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ ਸੀ ਤਦ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਖੱਟਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ਼ਾਂਤਾ–ਓਹ ਕਿਸਤਰਾਂ ?

ਭੂਤ–ਇਸਤਰਾਂ ਕਿ "ਓਹ ਬੇਗਮ ਦੀ ਇਕ ਗੁਪਤ ਸਹੇਲੀ ਨਨ੍ਹੋਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਣ ਹੈ* ਅਰ ਇਸੇ ਲਈ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦਾ ਓਹ ਮੁੱਠਾ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲਾਭ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਮੇਰੇ

*ਦੇਖੋ ਸੰਤਤਿ ਭਾਗ ੨੦ ਕਾਂਡ ੧੩।

ਘਰੋਂ ਗੁੰਮ ਹੋ ਕੇ ਜੈਪਾਲ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਰ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਬੜੀ ਹਾਨੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਨ ਭੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਲਿਆ।

ਸ਼ਾਂਤਾ- ਹਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਭੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣ ਚੁਕੀ ਹਾਂ।

ਭੂਤ—ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵੈਰਨ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਕੇਵਲ ਨਨੋਂ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਗੌਹਰ ਨਾਲ ਭੀ ਉਸਦਾ ਸਹੇਲ-ਪੁਣਾ ਸੀ ਅਰ ਇਹ ਸਹੇਲ-ਪੁਣਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ (ਹਾਉਕਾ ਭਰ ਕੇ) ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਓਸ ਖੋਟੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾਨਕ ਭੀ ਖੋਟਾ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ!

ਸ਼ਾਂਤਾ (ਮੁਸਕ੍ਰਾ ਕੇ) ਤਦ ਆਪ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਏਤਨੇ ਵਿਆਕੁਲ ਕਿਉਂ ਸੀ ? ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਨਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਓਸ ਨੂੰ ਨਕਾਬ-ਪੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਸੀ।

ਭੂਤ—ਓਹ ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਮੇਰੀ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਕਿਸੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਓਹ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਬਿਪਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਨਕਾਬ-ਪੋਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਮਿਲੀ।

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਠੀਕ ਹੈ ਇਹ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭੂਤ ਫੇਰ ਏਸੇ ਵਿਚ ਜਦ ਕਿ ਓਸ ਨੇ ਬਨ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਗਾਉਣਾ ਸੁਣਾ ਕੇ ਧੋਖਾ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਲੈ ਗਈ ਜਿਸ ਦਾ ਹਾਲ ਸ਼ਾਇਦ ਤੈਨੂੰ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਹੋਰ ਭੀ ਵਧ ਗਿਆ†।

ਸ਼ਾਂਤਾ—ਇਹ ਹਾਲ ਮੈਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਾਰਰਵਾਈ

---

†ਦੇਖੋ ਸੰਤਤਿ ਭਾਗ ੨੦ ਦਾ ਅੰਤ।

ਉਸਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦੀ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਆਪ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਅੱਯਾਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਬਨ ਵਿਚ ਜਿਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਓਹ ਭੀ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦਾ ਇਕ ਅੱਯਾਰ ਸੀ, ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਆਪ ਨੂੰ ਭੀ ਦੱਸਨ, ਹਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਓਹ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਂ ਸੀ, ਓਹ ਤਾਂ ਆਪ ਕੈਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਏਥੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਕਿਸਤਰਾਂ ਫਿਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਕੁਮਾਰ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਓਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਲਾ ਲਵੇ, ਏਸੇ ਲਈ ਇਹ ਸਭ ਖੇਡ ਖੇਡੀ ਗਈ, (ਕੁਛ ਸੋਚ ਕੇ) ਪਰ ਛੋਕਰ ਹੌਲੀ ੨ ਆਪ ਨੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁਛ ਹੀ ਲਿਆ, ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਇਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਦੱਸਾਂਗੀ, ਆਪ ਨੇ ਭੀ ਕੁਛ ਨ ਪੁਛਣਾ।

ਭੂਤ ਨਾਥ–ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਜਦ ਇਤਨਾ ਦੱਸ ਚੁਕੀ ਹੈਂ ਤਾਂ ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ ਹੋਰ ਭੀ ਦੱਸ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਓਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਓਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਭੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਹੱਛਾ ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸ ਕਿ ਓਹ ਨੀਚਣੀ ਏਥੇ ਕਿਸਤਰਾਂ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ–ਲਿਆਂਦੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸਗੋਂ ਓਸੇ ਨਨ੍ਹੋਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਫੜੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾਨਕ ਭੀ ਓਥੇ ਹੀ ਸੀ।

ਭੂਤ–(ਹੈਰਾਨੀ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ) ਹੈਂ ! ਫੇਰ ਓਸੇ ਨਨ੍ਹੋਂ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਸੀ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ-ਜੀ ਹਾਂ !

ਭੂਤ–(ਹਾਉਕਾ ਭਰ ਕੇ) ਲੋਕ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਭਚਾਰ ਦਾ ਫਲ ਭੈੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਂਤਾ-ਹੁਣ ਆਪ ਉਸਦੇ ਵਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਨਾ ਪੁਛੋ, ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਛ ਦੱਸ ਦੇਣਗੇ।

ਭੂਤ–ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਉਸ ਵਲੋਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਪੁਛਾਂਗਾ, ਪਰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਅੱਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੰਦੂਕੜੀ ਵੇਖੀ ਸੀ ਓਹ ਸੰਦਕੜੀ ਕੇਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ-ਉਸ ਵਿਚ ਦਰੋਗੇ ਦੇ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵੈਰੀ ਸਮਝਿਆ, ਪਹਿਲੇ ਜੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦਰੋਗੇ ਨੇ ਲਾਲਚ ਦੇਕੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਓਹ ਆਪਨੂੰ ਫੜਾ ਦੇਵੇ ਤਦ ਦੋ ਚਾਰ ਚਿਠੀਆਂ ਵਿਚ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਕਿ ਦਰੋਗੇ ਦੀ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਚਾਰ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕਠੇ ਕਰ ਲਵੇ, ਦਰੋਗੇ ਦੀ ਮਰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਤਰ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਓਸਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਕਈਆਂ ਚਿਠੀਆਂ ਵਿਚ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲਾਲਚ ਦਿਤਾ ਪਰ ਜਦ ਦਰੋਗੇ ਦੀਆਂ ਕਈ ਚਿਠੀਆਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਲਈਆਂ ਤਾਂ ਸਾਫ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਰੋਗਾ ਬੜਾ ਘਬਰਾਇਆ ਉਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿਤੇ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਭੇਤ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇ ਸੋ ਇਸਨੂੰ ਕਿਸੇਤਰਾਂ ਫੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦਰੋਗਾ ਆਪਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੁਸ਼ਟ ਨ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਚਿਠੀਆਂ ਆਪਨੂੰ ਦਿਖਾਕੇ ਆਪਨੂੰ ਹੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ

ਉਸਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦੀ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਆਪ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਅੱਯਾਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਬਨ ਵਿਚ ਜਿਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਓਹ ਭੀ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦਾ ਇਕ ਅੱਯਾਰ ਸੀ, ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਆਪ ਨੂੰ ਭੀ ਦੱਸਨ, ਹਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਓਹ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਂ ਸੀ, ਓਹ ਤਾਂ ਆਪ ਕੈਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਏਥੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਕਿਸਤਰਾਂ ਫਿਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਕੁਮਾਰ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਓਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਲਾ ਲਵੇ, ਏਸੇ ਲਈ ਇਹ ਸਭ ਖੇਡ ਖੇਡੀ ਗਈ, (ਕੁਛ ਸੋਚ ਕੇ) ਪਰ ਛੋਕੜ ਹੌਲੀ ੨ ਆਪ ਨੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁਛ ਹੀ ਲਿਆ, ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਇਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਦੱਸਾਂਗੀ, ਆਪ ਨੇ ਭੀ ਕੁਛ ਨ ਪੁਛਣਾ।

ਭੂਤ ਨਾਥ–ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਜਦ ਇਤਨਾ ਦੱਸ ਚੁਕੀ ਹੈਂ ਤਾਂ ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ ਹੋਰ ਭੀ ਦੱਸ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਓਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਓਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਭੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਹੱਛਾ ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸ ਕਿ ਓਹ ਨੀਚਣੀ ਏਥੇ ਕਿਸਤਰਾਂ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ–ਲਿਆਂਦੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸਗੋਂ ਓਸੇ ਨਨੂੰਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਫੜੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾਨਕ ਭੀ ਓਥੇ ਹੀ ਸੀ।

ਭੂਤ–(ਹੈਰਾਨੀ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ) ਹੈਂ ! ਫੇਰ ਓਸੇ ਨਨੂੰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਸੀ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ-ਜੀ ਹਾਂ !

ਭੂਤ–(ਹਾਉਕਾ ਭਰ ਕੇ) ਲੋਕ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਭਚਾਰ ਦਾ ਫਲ ਭੈੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਂਤਾ-ਹੁਣ ਆਪ ਉਸਦੇ ਵਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਨਾ ਪੁਛੋ, ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਛ ਦੱਸ ਦੇਣਗੇ।

ਭੂਤ–ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਉਸ ਵਲੋਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਪੁਛਾਂਗਾ, ਪਰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਅੱਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੰਦੂਕੜੀ ਵੇਖੀ ਸੀ ਓਹ ਸੰਦਕੜੀ ਕੇਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ ?

ਸ਼ਾਂਤਾ-ਉਸ ਵਿਚ ਦਰੋਗੇ ਦੇ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵੈਰੀ ਸਮਝਿਆ, ਪਹਿਲੇ ਜੋ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦਰੋਗੇ ਨੇ ਲਾਲਚ ਦੇਕੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਓਹ ਆਪਨੂੰ ਫੜਾ ਦੇਵੇ ਤਦ ਦੋ ਚਾਰ ਚਿਠੀਆਂ ਵਿਚ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਕਿ ਦਰੋਗੇ ਦੀ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਚਾਰ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕਠੇ ਕਰ ਲਵੇ, ਦਰੋਗੇ ਦੀ ਮਰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਤਰ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਓਸਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਕਈਆਂ ਚਿਠੀਆਂ ਵਿਚ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲਾਲਚ ਦਿਤਾ ਪਰ ਜਦ ਦਰੋਗੇ ਦੀਆਂ ਕਈ ਚਿਠੀਆਂ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਲਈਆਂ ਤਾਂ ਸਾਫ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਰੋਗਾ ਬੜਾ ਘਬਰਾਇਆ ਉਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿਤੇ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਭੇਤ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇ ਸੋ ਇਸਨੂੰ ਕਿਸੇਤਰਾਂ ਫੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦਰੋਗਾ ਆਪਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੁਸ਼ਟ ਨ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਚਿਠੀਆਂ ਆਪਨੂੰ ਦਿਖਾਕੇ ਆਪਨੂੰ ਹੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ

ਤੇ ਆਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਫੜ ਮੰਗਵਾਇਆ।

ਭੂਤ–ਠੀਕ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੜਾ ਧੋਖਾ ਖਾਧਾ ਸੀ।

ਸ਼ਾਂਤਾ–ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਣ ਤੇ ਭੀ ਓਹ ਚਿਠੀਆਂ ਦਰੋਗੇ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾ ਆਈਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪਾਸ ਸਨ, ਹੁਣ ਓਹ ਸਭ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆਈਆਂ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਦਰੋਗੇ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰੀਏ।

ਭੂਤ–ਹਛਾ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਵਿਰਤ ਹੋਈ, ਅਰ ਮੈਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਹੋਗਿਆ ਕਿ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕਾਰਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

ਸ਼ਾਂਤਾ–ਭਲਾ ਓਹ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪਨੂੰ ਕੋਈ ਹਾਨੀ ਪਹੁੰਚੇ ਆਪਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਆਉਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ।

ਇਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਹੀ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਖੜਾਕ ਹੋਇਆ, ਭੂਤ ਨਾਥ ਨੇ ਪਿਛਾਹਾਂ ਮੁੜਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਨਾਨਕ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਪਈ ਜਦ ਓਹ ਪਾਸ ਆਗਿਆ ਤਾਂ ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿਉਂ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ?

ਨਾਨਕ–ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਆਪਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਭੂਤ–ਤਾਂ ਏਥੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆ ਗਈ ? ਏਥੇ ਕੋਈ ਓਪਰਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ।

ਨਾਨਕ–ਇਹ ਤਾਂ ਓਹੋ ਹੀ ਜਾਣੇ।

ਭੂਤ–ਹਛਾ ਜਾਹ ਉਸਨੂੰ ਏਥੇ ਹੀ ਭੇਜ ਦੇਹ।

ਨਾਨਕ–ਬਹੁਤ ਹਛਾ !

ਨਾਨਕ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਸ਼ਾਂਤਾ ਨੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਓਹ

ਮੇਰੇ ਏਥੇ ਹੋਨ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਸੂ। ਸੋ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਜਾਣ ਦੇਵੋ ਫੇਰ.........

ਭੂਤ–ਨਹੀਂ ਉਸਨੇ ਜੋ ਕੁਛ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਆਖੇਗੀ ਤੂੰ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠੀ ਰਹੀਂ।

ਸ਼ਾਂਤਾ–ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਮੇਰੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਏਥੇ ਨਾ ਆਵੇ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਮਤਾਂ ਤੁਸੀ ਉਸਦੀ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੇ-ਇਜ਼ਤੀ ਕਰੋ।

ਭੂਤ–ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ........ (ਕੁਛ ਸੋਚਕੇ) ਹੱਛਾ ਤੂੰ ਜਾਹ।

ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤਾ ਓਥੋਂ ਉਠਕੇ ਬੰਗਲੇ ਵੱਲ ਚਲੀ ਗਈ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬ ਚੁਕਾ ਸੀ ਤੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਨੌਵਾਂ ਕਾਂਡ

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਦਾ ਇਹ ਮਕਾਨ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਸੀ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਏਥੇ ਜਿਤਨੇ ਆਦਮੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ ਓਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਔਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਰ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਭੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਸੀ। ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਖਾਸ ਕਮਰਾ ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਰਾਮਦੇਈ (ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਂ) ਉਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰਖੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਅਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਰਾਜਾ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ, ਬੀਰੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਅਰ ਦੋਹਾਂ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਅਗੇ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਪਹਿਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਰ ਸਾਡੇ ਏਯਾਰ ਭੀ ਹੋਸ਼ਯਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਭਾਵੇਂ ਭੂਤਨਾਥ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੋਯਾ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ ਇਸ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਨਾਨਕ ਭੂਤ ਨਾਥ ਵੱਲ ਗਿਆ ਅਰ ਮੁੜ ਆਇਆ ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਵਲ ਚਲੀ ਗਈ ਫੇਰ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਂ ਭੂਤ ਨਾਥ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਵੇਖੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਨੇ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਵੀਰ ਜੀ! ਵੇਖੋ ਭੂਤਨਾਥ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਵਹੁਟੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੈ ਹੁਣ ਉਸਨੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਸੱਦਿਆ ਹੈ, ਸ਼ਾਂਤਾ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਖੋਟਿਆਈ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਹੀ ਚੁਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ਸੋ ਅਚੰਭਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਰਾਮਦੇਈ ਦੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਤੋੜ ਦੇਵੇ।

ਦੇਵੀ–ਅਜੇਹਾ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਅਚੰਭੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਦੁਸ਼ਟਾ ਨੇ ਕੰਮ ਭੀ ਤਾਂ ਮਾਰ ਖਾਣ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ–ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦੇਵੀ–ਤਾਂ ਜਾਂਓ ਓਥੇ ਲੁਕਕੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖੋ ਸਮਾਂ ਪੈਣ ਤੇ ਉਸਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ (ਹੱਸਕੇ ਆਪ ਹੀ ਅੱਗ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਬੁਝਾਉਂਦੇ ਹੋ!

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ–(ਹੱਸਕੇ) ਆਪ ਤਾਂ ਠੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹੋ!

ਦੇਵੀ–ਠੱਠਾ ਕਾਹਦਾ ਹੈ ਕੀ ਆਪਨੇ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫੜ ਮੰਗਵਾਯਾ ? ਜੇ ਫੜ ਮੰਗਵਾਯਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਕੁਛ ਇਨਾਮ

ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ?

ਇੰਦਰਦੇਵ (ਹੱਸ ਕੇ) ਤਾਂ ਕੀ ਆਪ ਦੀ ਏਹੋ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਓਸ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ?

ਦੇਵੀ-ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਹੈ, ਜੇ ਸਲਾਹ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚਲੋ ਚੱਲ ਕੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖੀਏ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ-ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ! ਭੂਤਨਾਥ ਆਪ ਦਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੈ ਅਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਕ ਭੀ ਹੈ ਅਜੇਹੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਸੋ ਜਾਓ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬਚਾਓ, ਮੇਰਾ ਜਾਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਦੇਵੀ-(ਹੱਸ ਕੇ) ਤਾਂ ਆਪ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਮੈਂ ਭੀ ਭੂਤਨਾਥ ਦੇ ਹਥੋਂ ਇਕ ਦੋ ਘਸੁੰਨ ਖਾਵਾਂ ? ਹੱਛਾ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਆਗਜ਼ਾ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਅੱਜ ਆਪ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਹਨ, ਆਪ ਦਾ ਹਸਾਨ ਭੀ ਤਾਂ ਮੰਨਣਾ ਹੋਇਆ।

ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ੨ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਬਿਰਛਾਂ ਦੇ ਓਹਲੇ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਭੂਤਨਾਥ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ ਅਰ ਅਜੇਹੀ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚਾ ਜਿਥੋਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਭੂਤਨਾਥ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਭੂਤ-ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਜੋ ਤੂੰ ਏਥੇ ਆ ਗਈ ਅਰ ਮੈਂ ਲਾਮਾ ਘਾਟੀ ਜਾਣੋਂ ਬਚ ਰਿਹਾ ਪਰ ਤੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਤੂੰ ਅਪਨੀ ਸਹੇਲੀ ਨਨ੍ਹੋਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਨਾਲ ਲੈ ਆਈ, ਜ਼ਰਾ ਮੈਂ ਭੀ ਮਿਲਕੇ ਅਪਨਾ ਕਲੇਜਾ ਠੰਡਾ ਕਰਦਾ ?

ਰਾਮਦੇਈ-ਨਨ੍ਹੋਂ ਵਿਚਾਰੀ ਤੇ ਕਿਉਂ ਮੇਹਣਾ ਦੇਂਦੇ ਹੋ, ਓਸ ਨੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਵਿਗਾੜਿਆ ਹੈ ? ਅਰ ਓਸ ਨੂੰ ਏਥੇ ਆਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ? ਕੀ ਓਹ ਤੁਹਾਡੀ ਨੌਕਰ ਹੈ ? ਐਵੇਂ ਕਿਸੇ ਭਲੇ-

ਮਾਣਸ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕੀ ਮਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਭੂਤ—(ਚੜ੍ਹਦੇ ਗੁਸੇ ਨੂੰ ਦਬ ਕੇ) ਹਾਂ ਹਾਂ ! ਓਹ ਵਿਚਾਰੀ ਮੇਰੀ ਨੌਕਰ-ਰਾਣੀ ਕਾਹਨੂੰ ਹੈ ਨੌਕਰ-ਰਾਣੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਹੈਂ ਜੋ ਝਖ ਮਾਰਨ ਓਸ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਸੀ।

ਰਾਮਦੇਈ—(ਅੱਥਰੂ ਸੂੰਝਦੀ ੨) ਜੇ ਮੈਂ ਓਸ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਤਾਂ ਕੀ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਗੇ ਹੀ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਪੁਛ ਆ ਫੇਰ ਮੈਂ ਨਨ੍ਹੋਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਗੱਲ ਦਾ ਗਲਾਂਦੜ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਨਾ ਮੰਨਿਆਂ ਤੇ ਛੇਕੜ ਓਹੋ ਗੱਲ ਨਿਕਲੀ, ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨੇ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਓਸ ਦੀ ਭੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਬੁਰੀ ਦਸ਼ਾ ਕਰਕੇ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਘਸੀਟਦੇ ਲੈ ਆਏ ਅਰ ਐਵੇਂ ਝੂਠਾ ਕਲੰਕ ਓਸ ਨੂੰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਓਹ "ਬੇਗਮ" ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰਾਮਦੇਈ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ।

ਭੂਤ—ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਕਦੇ ਇਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਓਹ ਤੇਰੀ ਸਾਕ ਹੈ ? ਜਾਂ ਮੈਥੋਂ ਪੁਛਕੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਸੀ ?

ਰਾਮਦੇਈ-ਇਕ ਵਾਰੀ ਗਈ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਹੋਰ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ।

ਭੂਤ--ਜੋ ਲੋਕ ਤੈਨੂੰ ਏਥੇ ਲੈ ਆਏ ਹਨ ਓਹ ਬਦਮਾਸ਼ ਸਨ ?

ਰਾਮਦੇਈ—ਬਦਮਾਸ਼ ਤਾਂ ਅਖਾਉਣਰੋ ਹੀ, ਜੋ ਵਿਅਰਥ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਓਹੋ ਬਦਮਾਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸਿੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ? ਤੇਰੀ ਅਕਲ ਉੱਤੇ ਤਾਂ ਪੱਥਰ ਪੈ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਲੋਕ ਤੇਰੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਤੇ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੂੰ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਜਾਨ ਦੇਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, ਪਤਾ

ਨਹੀਂ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਕੀ ਮੁਥਾਜੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ।

ਭੂਤ–ਠੀਕ ਠੀਕ ਹੈ ਏਹੋ ਸਲਾਹ ਪੁਛਨ ਲਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਏਥੇ ਸਦਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਜੇ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ੨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਲੈ ਲਵਾਂਗਾ, ਕੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਾਂ ?

ਰਾਮਦੇਈ–ਜ਼ਰੂਰ ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਤੂੰ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਾਂਗੀ ਕਿ ਤੈਥੋਂ ਵਧ ਕੇ ਕੋਈ ਕਮੀਨਾ ਨਹੀਂ।

ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਦੱਬ ਕੇ ਕਿਹਾ–ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਮੈਂ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਕਰਾਂਗਾ ਪਰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਅਲੀ ਦੀ ਧੀ 'ਗੌਹਰ' ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਕੀ ਸਾਕ ਹੈ ?

ਦਾਮਦੇਈ-ਉਸ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਕੀ ਸਾਕ ਹੋਣਾ ਹੈ ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਉਸ ਦੀ ਸੂਰਤ ਭੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ।

ਭੂਤ–ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈਂ ਅਰ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭੇਤ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਤੇ ਹਨ।

ਰਾਮਦੇਈ–ਸਭ ਝੂਠ ! ਜਿਸਤਰਾਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਾਜੀ ਤੇ ਚਾਲਾਕ ਹਨ ਤੇਹਾ ਹੀ ਤੂੰ ਸਿੱਧਾ ਤੇ ਮੂਰਖ ਹੈਂ।

ਹੁਣ ਭੂਥਨਾਥ ਅਪਨੇ ਗੁਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕਿਆ ਅਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਚਪੇੜ ਰਾਮਦੇਈ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਮਾਰੀ ਕਿ ਉਹ ਪੁਠੀ ਹੋ ਕੇ ਲੰਮੀ ਪੈ ਗਈ ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਚੀਕ ਮਾਰਨ ਦਾ ਭੀ ਹੌਂਸਲਾ ਨਾ ਪਿਆ, ਕੁਛ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਉੱਠ ਬੈਠੀ ਅਰ ਭੂਤਨਾਥ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਪਈ।

ਭੂਤ–ਕਮੀਨੀ, ਨੀਚਣੀ, ਜਿੰਨਾਂ ਲਈ ਮੈਂ ਜਾਣ ਤੱਕ

ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਤੂੰ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਆਖਦੀ ਹੈਂ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਓਪਰੇ ਨੂੰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਅਰ ਜਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸੁਣ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਲੈ ਹੁਣ ਸਮਝ ਲੈ ਅਰ ਕੰਨ ਖੋਹਲ ਕੇ ਸੁਣ ਲੈ ਕਿ ਓਹ ਚਿੱਠੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਤੂੰ ਚੰਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਗੌਹਰ ਦੇ ਘਰ ਮਿਲਨ ਲਈ ਨਨ੍ਹੋਂ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਸੀ ਅਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੂੰ ਅਪਨਾ ਪਤਾ 'ਕਰੋਂਦਾਦੀ ਛਈਆਂ ਛਈਆਂ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਬੱਸ ਏਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਝ ਲੈ ਕਿ ਤੇਰਾ ਭੇਤ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ ਅਰ ਤੇਰੀ ਸਭ ਕਰਤੂਤ ਸਾਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਨਖਰੇ ਨਾਲ ਰੋਣਾ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਬਨਾਉਣੀਆਂ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹਨ, ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਰਤੀ ਭਰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਅਰ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਕਾਲੀ ਨਾਗਨ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਏਤਨਾ ਚਿਰ ਤੱਕ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਰ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਕੁਛ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਫਲ ਇਕ ਦਿਨ ਭੈੜਾ ਨਿਕਲੇਗਾ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੀ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਵਰਗੀ ਚੰਡਾਲਨਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾ ਕੇ ਮੈਂ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕੁਛ ਦਿੱਤਾ ? ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਜੁਤੀਆਂ ਦੀ ਰੀਸ ਭੀ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੀ ਰੰਜ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਯਾ ਰਾਣੀ ਜਾਂ ਨਾਗਰ ਦੀ ਕੈਦੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਕੇਹੇ ੨ ਢੰਗ ਕੀਤੇ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੁਛ ਸੋਚ ਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਖਈ ਰੋਗ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕਿਉਂ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਤੂੰ ਅਪਨੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਨਾ ਸਮਝ ਸਗੋਂ ਨਾਨਕ ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਸਮਝ ਅਰ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਅਗੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਹ ਅਰ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਭੀ ਕਹਿ ਦੇਵੀਂ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਮੇਰੀਆਂ

ਜੁੱਤੀਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਨਾ ਬਣੇ, ਜੇ ਮੇਰੀ ਪੁਰਾਣੀ ਬੁਧ ਨਾ ਪਲਟ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਅਰ ਜੇ ਮੈਂ ਅੱਜ ਭੀ ਅਗੇ ਵਾਂਗ ਪਾਪ ਨੂੰ ਪਾਪ ਨਾ ਸਮਝਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਤੇਰੀ ਖੱਲ ਲੁਹਾ ਕੇ ਲੂਣ ਮਿਰਚ ਲਵਾ ਦੇਂਦਾ, ਪਰ ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਏਹੋ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਾਹ ਮੇਰੇ ਅਗੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਹ ਅਰ ਫੇਰ ਕਦੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਾਲਾ ਮੂੰਹ ਨਾ ਵਿਖਾਵੀਂ।

ਰਾਮ ਦੇਈ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਕੁਛ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦੇ ਸਕੀ ਅਰ ਓਹ ਆਪਣੀ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ੨ ਪਤਾ ਸੁਣਕੇ ਉਸਦੀ ਰਹੀ ਸਹੀ ਹੋਸ਼ ਭੀ ਉੱਡ ਗਈ, ਓਹ ਬਥੇਰਾ ਉੱਠਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਉੱਠਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਭੂਤਨਾਥ ਓਥੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਬੰਗਲੇ ਵੱਲ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਓਸ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਓਸ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ ਅਰਕਿਹਾ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ! ਭੂਤਨਾਥ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ !! ਤੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਕੁਛ ਕੀਤਾ ਹੈ ਓਹ ਸੱਚ ਮੁਚ ਬਹਾਦਰ ਆਦਮੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਮੈਂ ਲੁਕ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹਾਂ, ਹੱਛਾ ਜਾਓ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਰਾਮ ਕਰੋ ਮੈਂ ਭੀ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਪਾਸ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਪੰਜਵਾਂ ਕਾਂਡ

ਰਾਤ ਪਹਿਰ ਭਰ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਸਜੇ ਹੋਏ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇੰਦਦੇਵ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਰ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਨਾਨਕ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ-(ਨਾਨਕ ਨੂੰ) ਠੀਕ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਇਹ

ਗੱਲਾਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਲੂਣ ਮਿਰਚ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣਾਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਭੂਤਨਾਥ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਲੱਗ ਸਕੇ, ਉਸ ਨੇ ਜੋ ਕੁਛ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੇ ਸਭ ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਲੋਂ ਮੈਂ ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਅਰ ਨਾ ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਬੜੇ ਸ਼ੋਕ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਸਿੱਖਯਾ ਵੱਲ ਕੁਛ ਧਿਆਨ ਨਾ ਕੀਤਾ, ਜੇ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਨ੍ਹੰ ਦੇ ਘਰੋਂ ਨਾ ਫੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਦ ਮੈਂ ਸ਼ਾਇਦ ਤੇਰੇ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਦੇ ਤੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਨਾਨਕ–ਪਰ ਆਪ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਅਪਰਾਧ ਖਿਮਾਂ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹੋ ਅਤੇ..........

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ–ਜੇ ਤੂੰ ਉਸ ਖਿਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਸੇ ਰਸਤੇ ਕਿਉਂ ਤੁਰਿਆ ? ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਨਨ੍ਹੋਂ ਦੇ ਘਰ ਕਿਉਂ ਗਿਆ ? ਤੈਨੂੰ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ?

ਗੋਪਾਲ–ਮੈਨੂੰ ਫੇਰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਬਚਨ ਪਾਲਨ ਦਾਂ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਹੈ ਅਰ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ ਪਰ ਹੁਣ ਭੂਤਨਾਥ ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤੇ ਨਾ ਮੈਂ ਹੀ ਭੂਟਨਾਥ ਨੂੰ ਕੁਛ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਇੰਦਰਦੇਵ ਨੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਅਗੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਨੇਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਏਥੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਜ਼ਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਇਸੇ ਯੋਗ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕੈਦਖਾਨੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ।

ਨਾਨਕ– ਜੋ ਆਗਜ਼ਾ ! ਪਰ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਪਾਸੋਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕੁਛ ਖਰਚ ਤਾਂ ਦੁਆ ਦੇਵੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਓਹ ਉਮਰ ਭਰ ਰੋਟੀ

ਖਾਂਦੀ ਰਹੇ।

ਇੰਦਦੇਵ–ਓਏ ਨੀਚ ! ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ? ਕੀ ਤੂੰ ਏਡਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਛੇਕੜ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ ਆਸ ਨਾ ਰੱਖ ਅਰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਹ, ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਭੀ ਮੈਨੂੰ ਏਹੋ ਕਹਾ ਭੇਜਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵ ਨੇ ਤੌੜੀ ਵਜਾਈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਔਯਾਰ ਸਰਜੂ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਆ ਗਿਆ।

ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵ–(ਸਰਜੂ ਨੂੰ) ਭੂਤਨਾਥ ਕਿਥੇ ਹੈ ?

ਸਰਜੂ–ਪੰਜ ਨੰਬਰ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਓਹ ਦੋਵੇਂ ਏਥੇ ਆਏ ਭੀ ਸਨ ਪਰ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਬੈਠਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁੜ ਗਏ ਹਨ।

ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵ–ਹੱਛਾ ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆ।

ਸਰਜੂ–ਬਹੁਤ ਹੱਛਾ ! ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਆਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਓਹ ਨਾਨਕ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਏਥੇ ਆਉਣ।

ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵ–ਹੱਛਾ ਮੈਂ ਆਪ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਗੋਪਾਲ--ਹਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਜਾਣਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ, ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਸੱਦ ਲਿਆਉਣਾ, ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਜਾ ਕੇ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਭੂਤਨਾਥ ਤੇ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆ ਪਹੁੰਚਾ।

ਗੋਪਾਲ– ਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਜੀ ! ਆਪ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਆਕੇ ਮੁੜ ਕਿਉਂ ਗਏ ?

ਭੂਤ–ਐਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਆਪ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹੋ।

ਗੋਪਾਲ–ਹੱਛਾ ਬੈਠੋ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਵੋ।

ਭੂਤ–ਦੱਸੋ।

ਗੋਪਾਲ–ਰਾਮ ਦੇਈ ਤੇ ਨਾਨਕ ਵਲੋਂ ਆਪ ਕੀ ਆਗਜ਼ਾ ਦੇਂਦੇ ਹੋ ?

ਭੂਤ–ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕੀ ਆਗਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ?

ਗੋਪਾਲ–ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਆਪ ਦੇ ਉੱਪਰ ਹੀ ਛੱਡੀ ਹੈ।

ਭੂਤ–ਫੇਰ ਜੋ ਆਪ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹ ਵਲੋਂ ਇਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਗੋਪਾਲ–ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਤਾਂ ਆਪ ਸੁਣ ਹੀ ਚੁਕੇ ਹੋਵੋਗੇ।

ਭੂਤ–ਪਿਛਲੇ ਸਭ ਸੁਣ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਪਰ ਨਵੀਂ ਇਹੋ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨਨ੍ਹੋਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਫੜੇ ਗਏ ਹਨ।

ਗੋਪਾਲ–ਇਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਭੀ ਹੈ।

ਭੂਤ–ਓਹ ਕੀ ?

ਗੋਪਾਲ–ਜੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਸ਼ਾਂਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਾਰ ਸੁਟਦੇ।

ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਨਾਨਕ ਬੋਲ ਉੱਠਿਆ, ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ! ਆਪ ਦੇ ਜਾਸੂਸਾਂ ਨੇ ਇਹ ਝੂਠਾ ਕਲੰਕ ਸਾਡੇ ਤੇ ਲਾਇਆ ਹੈ।

ਭੂਤ–ਜੇ ਏਹੋ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹਥਕੜੀ ਬੇੜੀ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕਿਉਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ–ਏਸੇ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਹਾਤੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਜਦ ਇਹ ਲੋਕ ਫੜੇ ਹੋਏ ਏਥੇ ਆਏ ਸੀ ਤਾਂ ਕੁਛ ਦਿਨ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨੀਤ ਸਾਫ ਰਹੀ ਸੀ

२११०४

ਪਰ ਅੱਜ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨੀਤ ਕੁਛ ਵਿਗੜੀ ਹੋਈ ਮਲੂਮ ਹੋਈ ਹੈ।

ਭੂਤ–ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਆਪ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਆਗਜ਼ਾ ਦੇਵੇ, ਪਰ ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ ਜੀ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝਨਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਰੰਜ ਹੋਇਆ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਵਿਹੁ ਦੀ ਗੰਦਲ ਹਨ ਸੋ ਅੱਜ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛਾ ਛੁਡਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਸਿਰੋਂ ਬੜਾ ਭਾਰ ਲਹਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬਤੀਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ–ਹੱਛਾ ਜੇ ਇਹ ਲੋਕ ਇਸੇਤਰਾਂ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਆਪ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ ਪੁਚਾ ਸਕਦੇ ਜੋ ਲਾਮਾ ਘਾਟੀ ਦੇ ਅਦਰ ਹੈ।

ਭੂਤ–ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਲਾਮਾ ਘਾਟੀ ਵਿਚ ਗਹਿਣੇ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੋ ਗਹਿਣੇ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਮੰਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ–ਜੇ ਆਪ ਦਾ ਭਾਵ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਤੋਂ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਨ੍ਹੋਂ ਦੇ ਘਰ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ।

ਭੂਤ–ਬੱਸ ਮੈਂ ਇਸ ਵਲੋਂ ਭੀ ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਕੌਡੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।

ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ–ਹੱਛਾ ਜੋ ਰਾਇ ਹੋਵੇਗੀ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਫੇਰ ਸਰਜੂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਦਿਆ, ਜਦ ਓਹ ਆਇਆ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਲਈ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲੈ ਜਾਓ।

ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਰਜੂ ਸਿੰਘ ਕਮਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਰ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਚਾਰੇ ਆਦਮੀ ਸੋਚਨ ਲਗੇ ਜੋ ਨਾਨਕ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਦੰਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਵਰਤਾਓ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਸੋਚਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਪੱਕੀ ਹੋਈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਾਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਰਾਜ ਅੰਦਰ ਦੇਖੇ ਜਾਣਗੇ ਮਾਰ ਸੁਟੇ ਜਾਣਗੇ।

ਇਸ ਹੁਕਮ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਆਗਜਾ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਅਗੇ ਹੀ ਕਹਿ ਡਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਸੋ ਨਾਨਕ ਤੇ ਰਾਮਦੇਈ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਸੱਦ ਕੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਇਹ ਆਗਜਾ ਭਾਵੇਂ ਸਾਧਾਰਨ ਸੀ ਪਰ ਓਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਭੈੜੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੂਤਨਾਥ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸ਼ਾਹ ਖਰਚੀ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਚੁਕੀ ਸੀ, ਨਾਨਕ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਵਿਲਕ ੨ ਕੇ ਰੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਆਗਜਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਓਹ ਨਾਨਕ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸਰਹੱਦੋਂ ਪਾਰ ਪੁਚਾ ਦੇਣ, ਸਰਜੂ ਸਿੰਘ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਓਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਭੂਤ-ਮੇਰੇ ਸਿਰੋਂ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਪੰਡ ਲੱਥੀ, ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਇਹ ਦਸੋ ਕਿ ਕੱਲ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਗੋਪਾਲ—ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਾਂ ਏਹੋ ਆਗਜਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਕੱਲ ਏਥੋਂ ਕੂਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਰ ਤਲਿਸਮ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਚੁਨਾਰਗੜ੍ਹ ਪਹੁੰਚ ਜਾਈਏ, ਚੰਪਾ, ਸ਼ਾਂਤਾ, ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ

ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਆਦਿਕ ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਚੁਨਾਰਗੜ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਜਾਣ, ਜੇ ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਅੱਯਾਰ ਦੀ ਭੀ ਇੱਛਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਾ ਜਾਵੇ।

ਭੂਤ—ਅਜੇਹਾ ਕੇਹੜਾ ਮੂਰਖ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਤਲਿਸਮ ਦੀ ਸੈਰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਵੇਗਾ।

ਦੇਵੀ—ਸਾਰੇ ਏਹੋ ਗੱਲ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਭੂਤ—ਹਾਂ ਇਹ ਤਾਂ ਦਸੋ ਕਿ ਜਦ ਮੈਂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਓਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਕ ਲਪੇਟੀ ਹੋਈ ਮੂਰਤ ਸੀ, ਓਹ ਮੂਰਤ ਕੇਹੀ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਕਿਥੇ ਹੈ?

ਇੰਦਰ ਦੇਵ—ਓਹ ਕਾਗਜ਼ ਜਿਸਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਮੂਰਤਸਮਝਿਆ ਸੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ, ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਓਹ ਮੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਓਹ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਅਰਜ਼ੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਅਜੇਹਾ ਕਰ ਨਾ ਸਕਿਆ।

ਭੂਤ—ਉਸ ਵਿਚ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਸੀ?

ਇੰਦਰ ਦੇਵ-ਜੋ ਲੋਕ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਏ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਚੁਗਲੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕਮਲਾ ਦੀ ਮਾਂ ਸ਼ਾਂਤਾ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਮਰ ਗਈ ਹੈ, ਅੱਜ ਜਿਸ ਕਮਲਾ ਨੂੰ ਸਭ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ ਓਹ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਨਕਲੀ ਹੈ।

ਭੂਤ—ਵਾਹ ਓਏ ਸ਼ੈਤਾਨ ! (ਕੁਛ ਠਹਿਰਕੇ) ਸ਼ਾਇਦ ਓਹ ਦਰਖਾਸਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ—ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਜਾਨ ਬੁਝ ਕੇ ਓਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਆਗਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ ਅਰ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਅਗੇ ਓਹ ਦਰਖਾਸਤ ਰੱਖ

ਦਿੱਤੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਅਰ ਓਹ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਆਗਜ਼ਾ ਕੀਤੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਣਕੇ ਮੁਸਕ੍ਰਾ ਪਏ ਅਰ ਸੈਨਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਮਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਸ਼ਾਂਤਾ ਤੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੂਰਾ ੨ ਹਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਦੱਸ ਚੁਕਾ ਸੀ।

ਭੂਤ—ਓਹ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਵਿਖਾਓ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ (ਸੈਨਤ ਕਰਕੇ) ਔਹ ਕਾਰਨਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਪਈ ਹੈ ਵੇਖ ਲਵੋ।

ਭੂਤਨਾਥ ਨੇ ਓਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿਤੀ ਤੇ ਫੇਰ ਹੋਰ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ।

ਛੀਵਾਂ ਕਾਂਡ

ਸਵੇਰ ਦਾ ਮਨੋਹਰ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਇੰਦਰਦੇਵ ਦੀ ਇਸ ਅਦਭੁਤ ਰਮਣੀਕ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ, ਬੀਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ, ਕਮਾਰ ਅਤੇ ਅੱਯਾਰ ਲੋਕ ਇਸ ਮਨੋਹਰ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ, ਅੱਜ ਇਹ ਸਭ ਏਥੋਂ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੱਕ ਫਿਰਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸਭ ਬਾਗ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ।

ਜੀਤ—(ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੂੰ) ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਚੁਨਾਰਗੜ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ?

ਇੰਦਰ ਦੇਵ-ਜੀ ਹਾਂ, ਤੜ੍ਹੇ ਤੜਕੇ ਹੀ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰਲੇ ਰਸਤੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਲਈ ਸਵਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ੀ ਆਦਮੀ ਭੀ ਨਾਲ ਹੀ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਹਨ।

ਜੀਤ—ਤਾਂ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਭੀ ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਛਕ ਕੇ ਤੁਰਨਾ

ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ—ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਦੀ ਰਜ਼ਾ !

ਜੀਤ—ਭੈਰੋਂ ਤੇ ਤਾਰਾ ਆਪ ਦੇ ਨਾਲ ਏਥੇ ਆਏ ਸਨ ਕਿਥੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ?

ਇੰਦਰ ਦੇਵ—ਹੁਣ ਭੀ ਮੈਂ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਜੀਤ—ਤਾਂ ਕੀ ਆਪ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲੋਗੇ ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ—ਜੀ ਉਸ ਬਾਗ ਤੱਕ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਵਾਂਗਾ ਜਿਥੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਏਥੇ ਲਿਆਇਆ ਹਾਂ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਗੁਪਤ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਤਲਿਸਮ ਦੇ ਕੁਛ ਤਮਾਸ਼ੇ ਵਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਓਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਤਲਿਸਮ ਵਿਚੋਂ ਕਢਵਾ ਕੇ ਚੁਨਾਰਗੜ੍ਹ ਪੁਚਾਉਣਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਆਗਜ਼ਾ ਮਿਲ ਚੁਕੀ ਹੈ ।

ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ—ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਗੁਪਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਲਿਸਮ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਜੋ ਕੁਛ ਵਿਖਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਸੋ ਵਿਖਾਓ, ਬਾਕੀ ਰਿਹਾ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਢਾ ਕੇ ਭੇਜਣਾ ਸੋ ਦੋ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਭੀ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋ ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ—ਜਿਵੇਂ ਆਗਜ਼ਾ !

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਰ ਥੋੜੇ ਹੀ ਚਿਰ ਵਿਚ ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਅਰ ਬੋਲਿਆ:—ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਹੈ ।

ਸਭੇ ਓਥੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਤਲਿਸਮ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ, ਜਿਸਤਰਾਂ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲਿਆਇਆ ਸੀ ਓਸੇ

ਤਰਾਂ ਮੁੜ ਉਸੇ ਤਲਿਸਮੀ ਬਾਗ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆਇਆ ਸੀ।

ਜਦ ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਉਸ ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਾਤ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਰ ਸਵੇਰੇ ਵਾਜੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਸੀ ਤਦ ਦਿਨ ਪਹਿਰ ਭਰ ਤੋਂ ਕੁਛ ਵਧੀਕ ਬਾਕੀ ਸੀ, ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ: ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ—ਜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਅੱਜ ਦੀ ਰਾਤ ਏਥੇ ਰਹਿਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੂਸਰੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਕੁਛ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵਿਖਾਵਾਂ।

ਜੀਤ—ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਚਲੋ।

ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਉਸ ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਦੀਆਂ ਕਈ ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅਲਮਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਆਉਣ ਦੀ ਸੈਨਤ ਕੀਤੀ, ਇਹ ਇਕ ਗਲੀ ਵਾਂਗ ਰਸਤਾ ਬਣਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭੇ ਨਿਧੜਕ ਹੋ ਕੇ ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਗਏ, ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਹਲਿਆ, ਬੂਹਿਓਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਹਰੇ ਭਰੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਬੜੀ ਹੀ ਅਨੋਖੀ ਸੀ ਇਹ ਬਾਗ ਜੰਗਲੀ ਬੂਟਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਸੋਤਾ ਭੀ ਸੀ ਅਰ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਕੰਧ ਸੀ, ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਥੜੇ ਤੇ ਬਾਰਾਂ ਥੰਮਾਂ ਤੇ ਛੱਤ ਪਾ ਕੇ ਇਕ ਬੰਗਲਾ ਬਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਥੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਸਭ ਪਾਸੇ ਪੌੜੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

ਇਹ ਚਬੂਤਰਾ (ਥੜਾ) ਕੁਛ ਅਨੋਖੇ ਹੀ ਢੰਗ ਦਾ ਬਣਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਲਗ ਭਗ ਚਾਲੀ ਗਜ਼ ਚੌੜਾ ਤੇ ਏਤਨਾ ਹੀ ਲੰਮਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਦੇ ਫਰਸ਼ ਤੇ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਬਾਰੀਕ ਨਾਲੀਆਂ ਜਾਲ ਵਾਂਗ ਜੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਰ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਚੌ-ਨੁਕਰਾ ਕਾਲਾ ਪੱਥਰ ਇਸਤਰਾਂ ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਚਾਰ ਆਦਮੀ ਉਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਚਬੂਤਰੇ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਸਭ ਉਸ ਚਬੂਤਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ ਫਿਰ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਇਹ ਬਗੀਚਾ ਤਲਿਸਮ ਬਨੌਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖਣ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਇਥੋਂ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾ ਸਕਦਾ, ਜੇ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਦੋਪਹਿਰਾਂ ਦੀ ਛੁਟੀ ਦੇਵੋ ਤਾਂ... ..

ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਤਦ ਓਹ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ੨ ਉਸ ਕਾਲੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਜੋ ਚਬੂਤਰੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸਵਾਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਓਹ ਪੱਥਰ ਹਿਲਿਆ ਅਰ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਪਰ ਥੋੜੇ ਹੀਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਓਹ ਅਪਨੇ ਟਿਕਾਣੇ ਆ ਗਿਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਉਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਥੋੜਾ ਚਿਰ ਤੱਕ ਸਭ ਕੋਈ ਓਸ ਥੜੇ ਤੇ ਖੜੇ ਰਹੇ, ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਓਹ ਥੜਾ ਗਰਮ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਹੌਲੀ ੨ ਇਹ ਤਾਉ ਇਤਨਾ ਵਧਿਆ ਕਿ ਲਾਚਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਨਾ ਪਿਆ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਦਿਨ ਕੋਈ ਦੋ ਕੁ ਘੰਟੇ ਬਾਕੀ ਸੀ।

ਸਭੇ ਹੀ ਫਿਰਦੇ ੨ ਬਾਗ ਦੀ ਕੰਧ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ ਅਰ

ਵੇਖਣ ਲਗੇ ਜੋ ਕੰਧ ਕੇਹੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਕੋਈ ਅਨੋਖੀ ਗੱਲ ਨਾ ਦਿੱਸੀ, ਫੇਰ ਫਿਰਦੇ ੨ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਦੀ ਕੰਧ ਵੱਲ ਗਏ ਫੇਰ ਪੱਛਮ ਦੀ ਕੰਧ ਵੱਲ ਗਏ ਤੇ ਏਧਰ ਦੀ ਕੰਧ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗ ਪਏ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਛ ਵਚਿੱਤ੍ਰਤਾ ਸੀ।

ਇਹ ਕੰਧ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੀ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਰ ਉਸ ਉੱਪਰ ਮਹਾਂ-ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਜੇਹੀਆਂ ਉਸ ਤਲਿਸਮੀ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਤੁਰਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੇਖੀਆਂ ਸਨ, ਇਹ ਲੋਕ ਬੜਾ ਚਿਰ ਏਹਨਾਂ ਮੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਰਹੇ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਸਤਰਾਂ ਓਹ ਮੂਰਤਾਂ ਤੁਰਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਵੇਖ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਇਹਨਾਂ ਮੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਵੇਖਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਧ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਨ ਤੋਂ ਸਾਫ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੂਰਤਾਂ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਮੂਰਤਾਂ ਦੇ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਸਾਫ ੨ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਅਗੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕੈਰਵਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਫੌਜ, ਵਡੇ ੨ ਸੈਨਾਪਤੀ, ਰਥ, ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਆਦਿਕ ਸਭ ਕੁਛ ਸੀ, ਇਸ ਲੜਾਈ ਦੀ ਨਕਲ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਾਂਗੇ, ਇਹ ਸੋਚ ਸਭ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਰ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਓਹਨਾਂ ਮੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਤਰਕਾਲਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ ਅਰ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਚਾਨਕ ਓਹ ਕੰਧ ਚਮਕਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤੇ ਮੂਰਤਾਂ ਭੀ ਹਿੱਲਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਨਕਲੀ ਲੜਾਈ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਪਰ ਕੁਛ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਜਦ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਓਹ ਮੂਰਤਾਂ ਇਕ ੨ ਕਰਕੇ ਗੁੰਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਥੋੜੇ ਚਿਰ

ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਮੂਰਤਾਂ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤੇ ਕੰਧ ਸਾਫ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਕੰਧ ਦਾ ਚਮਕਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸਭ ਪਾਸੇ ਹਨੇਰਾ ਛਾ ਗਿਆ।

ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਥੜ੍ਹੇ ਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਸਭ ਉਸ ਥੜ੍ਹੇ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ ਅਰ ਜਦ ਓਸ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਥੜ੍ਹੇ ਦੀ ਛੱਤ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਪੱਥਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਬੜੇ ਚਮਕ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਓਹ ਥੜ੍ਹਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਰਾ ਬਾਗ ਜਗ ਮਗ ੨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਰ ਸੈਂਕੜੇ ਮੂਰਤਾਂ ਉਸ ਥੜ੍ਹੇ ਤੇ ਏਧਰ ਓਧਰ ਫਿਰਦੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਓਹੋ ਮੂਰਤਾਂ ਹਨ ਜੋ ਕੰਧ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੇਖੀਆਂ ਸਨ, ਕੋਈ ਅਚੰਭਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਓਸ ਕੰਧ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੇਸ਼ ਹੋਵੇ ਅਰ ਏਥੇ ਥੜ੍ਹੇ ਤੇ ਆ ਕੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦਿਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਣ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿੰਨੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਇਸ ਥੜ੍ਹੇ ਤੇ ਸਨ ਸਭ ਅਰਜਨ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਅਭਿਮਨਯੂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਦ ਓਹਨਾਂ ਮੂਰਤਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ੨ ਚਿਤ੍ਰ ਅਭਿਮਨਯੂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਅੱਖਾਂ ਅਗੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਸਤਰਾਂ ਕੈਰਵਾਂ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਵ੍ਯੂਹ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਬੀਰ ਅਭਿਮਨਯੂ ਨੇ ਬੀਰਤਾ ਦਿਖਾਈ ਸੀ ਅਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਧਰਮ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਓਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਨਾਟਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖ ਕੇ ਸਭੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਤੇ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੱਕ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਿਹਾ।

ਇਸ ਤਮਾਸ਼ੇ ਦਾ ਹਾਲ ਅਸੀਂ ਪੂਰਾ ੨ ਨਹੀਂ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਇਹ

ਤਮਾਸ਼ਾ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਾ ਸਗੋਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ੨ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ, ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਕੁਛ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਰ ਓਸ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮੂਰਤਾਂ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਚਾਨਣਾ ਹੋਣ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਚਬੂਤਰੇ ਉਤੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਭ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਅਰ ਰਾਮ ਰਵੱਯਾ ਕਰਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ—(ਚਬੂਤਰੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਕੇ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਾਸ ਆ ਕੇ) ਮੈਂ ਆਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਤਮਾਸ਼ੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਹੋਣਗੇ।

ਮਹਾਰਾਜ—ਬੇਸ਼ੱਕ ! ਪਰ ਕੀ ਇਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਭੀ ਕੋਈ ਤਮਾਸ਼ਾ ਏਥੇ ਦਿਸ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਇੰਦਰ ਦੇਵ—ਜੀ ਹਾਂ ਪੂਰਾ ੨ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ, ਇਸ ਦੇ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਇਹ ਢੰਗ ਰਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਤਮਾਸ਼ਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਅੰਗ, ਜੋ ਚਾਹੋ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਮਹਾਰਾਜ—ਇੱਛਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਦੇਖਣ ਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਠਹਿਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਫੇਰ ਕਦੀ ਵੇਖਾਂਗੇ, ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤਮਾਸ਼ੇ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਛ ਸਮਝਾਓ ਤਾਂ ਸਹੀ ਜੋ ਇਹ ਕੰਮ ਕਿਸਤਰਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਤੁਸਾਂ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਕੁਛ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਓਥੋਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ੨ ਹਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਅਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਕਈ ਤਮਾਸ਼ੇ ਇਸ ਤਲਿਸਮ ਵਿਚ ਹਨ ਜੇ ਆਪ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਕਦੀ ਵਰ੍ਹੇ ਏਹੋ ਆਨੰਦ ਵੇਖ

ਸਕਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਏਥੇ ਧਨ ਦਾ ਭੀ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ ਢੋਂਦੇ ਰਹੋ ਫੇਰ ਭੀ ਨਾ ਮੁਕੇ, ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਵਾਹਰਾਤ ਆਪ ਜਿਤਨੀ ਚਾਹੋ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਧਨ ਏਥੇ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਏਹੋ ਟਿਕਾਣਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਬਗੀਚੇ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਚਾਰ ਬਾਗ ਹੋਰ ਹਨ ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੋਗੇ।

ਮਹਾਰਾਜ–ਹਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਤਮਾਸ਼ੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵੇਹਲੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਸ ਤਲਿਸਮ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸੈਰ ਕਰਾਂਗੇ।

ਕੁਛ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਅਰ ਜਿਥੋਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਤਵਾਂ ਕਾਂਡ

ਇਸ ਬਾਗ ਵਿਚ ਜਿਸ ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਰੋਟੀ ਖਾਧੀ ਸੀ ਅੱਜ ਭੀ ਓਥੇ ਹੀ ਬੈਠ ਕੇ ਭੋਜਨ ਕੀਤਾ, ਭੋਜਨ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅੱਯਾਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆਏ ਸਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਓਥੇ ਅਗੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸੀ ਸੋ ਮੂੰਹ ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਸਭੇ ਹੀ ਸੌਂ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਤ ਦੇ ਜਾਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਰ ਆਰਾਮ ਕੀਤੇ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਜਦ ਦਿਨ ਪਹਿਰ ਭਰ ਤੋਂ ਕੁਛ ਘੱਟ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਭ ਉੱਠ ਕੇ ਹੱਥ ਮੂੰਹ ਧੋ ਕੇ ਅਗੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ, ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਕਿਤੇ ਲਿਖ

ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਏਥੇ ਤਿੰਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਸਨ, ਸੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੌਰ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਓਹਨਾਂ ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅਲਮਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਅਰ ਮਹਾਰਾਜ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੁਨਾਰਗੜ੍ਹ ਦੇ ਤਲਿਸਮ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਇਹ ਰਸਤਾ ਹੈ ਅਰ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਇਸੇ ਰਸਤੇ ਗਏ ਸੀ।

ਰਸਤਾ ਬੜਾ ਹਨੇਰਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਲਿਸਮੀ ਖੰਜਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਅਰ ਚਾਨਣਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪ ਅਗੇ ੨ ਤੁਰ ਪਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਮਹਾਰਾਜ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭੇ ਤੁਰ ਪਏ, ਸਭ ਦੇ ਪਿਛੇ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਿਸਮੀ।ਖੰਜਰ ਲਈ ਚਾਨਣਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਰੰਗ ਤੰਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਗੇ ਦਾ ਚਾਨਣ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਸੀ।

ਇਹ ਲੋਕ ਕਈ ਘੰਟੇ ਬਰਾਬਰ ਸੁਰੰਗ ਵਿਚ ਤੁਰੇ ਗਏ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਦੋਂ ਸੰਧਯਾ ਪਈ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਕਿਤਨੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਜਦ ਸੁਰੰਗ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਬੂਹਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖੋਹਲ ਕੇ ਸਭੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ, ਇਸ ਬੂਹੇ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਬੂਹੇ ਹੋਰ ਭੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਸੈਨਤ ਕਰਕੇ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਚਬੂਤਰੇ ਵਾਲੇ ਤਲਿਸਮ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਆ ਪਹੁੰਚੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੈਂਕੜੇ ਕੋਠੜੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਭੂਲ ਭੁਲੱਈਆਂ ਵਾਂਗ ਚੱਕਰ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਓਹਨਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਆਦਮੀ ਛੇਤੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਜਦ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਏਥੇ ਆਏ ਸੀ ਤਾਂ ਸਭ ਕੋਠੜੀਆਂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਬੰਦ ਸਨ, ਜੋ ਤਲਿਸਮੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ਅਰ ਜਿਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹਾਲ ਆਪ ਨੂੰ ਤਲਿਸਮੀ ਪੋਥੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ

ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੋਹਲਣ ਵਿਚ ਕਈ ਦਿਨ ਲੱਗ ਗਏ ਤੇ ਔਖ ਭੀ ਬਹੁਤ ਹੋਇਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਚੌਰਸ ਕਮਰਾ ਆਪ ਦੇਖੋਗੇ ਜੋ ਠੀਕ ਉਸ ਚਬੂਤਰੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹੈ ਅਰ ਉਸੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਮਾਨ ਤੇ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਇਨਾਂ ਛੱਤ ਦੇ ਉੱਪਰ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਰਸਤਾ ਚਬੂਤਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨ ਦਾ ਬਣਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਹਾਲ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਚਬੂਤਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਉਸ ਦਿਨ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਕ ਹੋਰ ਭੀ ਰਸਤਾ ਹੈ।

ਇੰਦਰ ਦੇਵ—ਜੀ ਹਾਂ! ਦੂਸਰਾ ਰਸਤਾ ਭੀ ਹੈ ਜੋ ਤਲਿਸਮੀ ਦਰੋਗੇ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਲਿਸਮ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਰਸਤੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹਾਲ ਮਲੂਮ ਹੈ।

ਗੋਪਾਲ—ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਉਸ ਰਸਤੇ ਦਾ ਹਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ (ਇੰਦ੍ਰਦੇਵ) ਪਾਸੋਂ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਅਰ ਨਾ ਇਹ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਲਿਸਮ ਦੇ ਦਰੋਗਾ ਏਹੋ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕੌਰ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਅਤੇ ਤਹਿਖਾਨੇ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਾਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਤਯੰਤ ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਖਰਚ ਕਰਨ ਤੇ ਭੀ ਨਾ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲਾ ਧਨ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਵਧੀਕ ਅਧਭੁਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਫਿਰਦਿਆਂ ੨ ਇਹ ਲੋਕ ਵਿਚਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਜੋ ਠੀਕ ਤਲਿਸਮੀ ਚਬੂਤਰੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸੀ, ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਹ ਕਮਰਾ ਕਲਾਂ ਤੇ ਪੁਰਜ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਛੱਤ ਤੱਕ ਤਾਰਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਵਡੇ ੨ ਦੁਬੱਚਿਆਂ

ਵਿਚ ਮਸਾਲੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਾਰਾਂ ਗਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕੰਧ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਈ ਪੌੜੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਸਨ।

ਦੋਹਾਂ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਤਲਿਸਮ ਟੁੱਟਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਲਾਂ ਤੇ ਪੁਰਜ਼ੇ ਕਿਸ ਢੰਗ ਤੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਤੋੜਨ ਵਲੋਂ ਕੀ ਕਾਰਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਰ ਫੇਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੌੜੀਆਂ ਵੱਲ ਸੈਨਤ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੌੜੀਆਂ ਦਾ ਤਲਿਸਮ ਅਜੇ ਤੱਕ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੈ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਪੈਰ ਰੱਖ ਸਕੇ।

ਬੀਰੇਂਦ੍ਰ–ਇਹ ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਵਾਤਸਵ ਵਿਚ ਤਲਿਸਮ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਓਹੋ ਖੋਹ ਵਾਲਾ ਬੰਗਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਤੁਰਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਤੇ ਜਿਥੇ ਤਲਿਸਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜੇ ਸੀ।

ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ–ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਸੰਦੇਹ ਹੈ, ਓਹ ਚੁਨਾਰ ਜਮਾਨੀਆਂ ਤੇ ਰੋਹਤਾਸ ਗੜ੍ਹ ਦੇ ਤਲਿਸਮ ਦੀ ਨਕੇਲ ਹੈ ਅਰ ਓਥੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਵਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਅਨੰਦ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੀਤ–ਅਜੇ ਤਾਂ ਓਥੋਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ੨ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ।

ਇੰਦਰਜੀਤ–ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਓਥੋਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ, ਜੋ ਕੁਛ ਆਪ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਓਹ ਰੁਪੱਯੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਆਨਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਭੀ ਅਜੇ ਜਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਵੇਖਣਾ ਹੈ।

ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ–ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਾਹਲ ਕਰਕੇ ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ ਵੇਖਿਆ ਹੈ

ਪਰ ਸਭਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਵੇਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਫੇਰ ਉਥੇ ਚਲਾਂਗੇ ਪਰ ਉਥੋਂ ਹੀ ਰੋਹਤਾਸ ਗੜ੍ਹ ਜਾ ਕੇ ਓਥੋਂ ਦੇ ਤਹਿਖਾਨੇ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਾਂਗੇ, ਹੱਛਾ ! ਹੁਣ ਏਥੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅਗੇ ੨ ਕੌਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੁਰ ਪਿਆ ਤੇ ਬਾਕੀ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ, ਪੰਜ ਸਤ ਪੌੜੀਆਂ ਜਾਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਲੋਹੇ ਦਾ ਬੂਹਾ ਆਇਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੌਰ ਨੇ ਉਸੇ ਹੀਰੇ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਫੇਰ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕੁਮਾਰ ਤਲਿਸਮੀ ਚਬੂਤਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਤ ਐਵੇਂ ਨਾਉਂ ਮਾਤਰ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ।

ਅਠਵਾਂ ਕਾਂਡ

ਤਲਿਸਮ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸਭੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਏ, ਕੈਦੀਆਂ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕੁਛ ਦਿਨ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਸਭ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਏ, ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋ ਕੰਮ ਜਿਸ ਦੇ ਯੋਗ ਸਮਝਿਆ ਉਸ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਨਾਰਗੜ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਭੀ ਸੋਚ ਲਿਆ ਕਿ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਭੀ ਸਭ ਚੁਨਾਰਗੜ੍ਹ ਚਲੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਓਥੋਂ ਹੀ ਜੰਞ ਚੜ੍ਹਕੇ ਏਥੇ ਆਵੇਗੀ।

ਭਰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦਲੀਪ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਡੇਰਾ ਭੀ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ ਅਰ ਬਾਕੀ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ-ਦਾਰੀ ਦਾ ਭਾਰ ਭੀ ਭੂਤਨਾਥ ਤੇ ਹੀ ਸੁਟਿਆ ਗਿਆ ਅਸੀਂ ਏਥੇ ਸੰਛੇਪ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੇਹੜਾ ਕੰਮ ਕਿਸ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

(੧) ਇਸ ਤਲਿਸਮੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਹਨ, ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਔਖ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜਵੰਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਿਲਨ ਵਿਚ ਢਿੱਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕੰਮਭੂਤਨਾਥ ਨੂੰ ਹੀ ਸੌਂਪਿਆਂ ਗਿਆ।

(੨) ਮੋਦੀ, ਬਾਣੀਏਂ, ਹਲਵਾਈ ਆਦਿਕ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਮੁਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਰਾ ਨਾਰਾਇਣ ਅੱਯਾਰ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ।

(੩) ਰਸਦ ਆਦਿਕ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕੁਛ ਗੜ ਬੜ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਚੁਰਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਭ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚੂਨੀ ਲਾਲ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

(੪) ਚੁਨਾਰ ਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਇਸ ਤਲਿਸਮੀ ਮਕਾਨ ਤੱਕ ਦੀ ਸੜਕ ਦੇ ਸਜਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਪੰਨਾ ਲਾਲ ਤੇ ਪੰਡਤ ਬਦਰੀਨਾਥ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ।

(੫) ਚੁਨਾਰਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਬਾਹਰੋਂ ਸੱਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੀ ਖਾਤਰਦਾਰੀ ਤੇ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪੰਡਤ ਜਗਨ ਨਾਥ ਜੋਤਸ਼ੀ ਜੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਹੋਇਆ।

(੬) ਜੰਞ ਦੀ ਸਜਾਵਟ, ਜਲਸੇ ਤੇ ਜੰਞ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਸਜਾਵਟ ਦਾ ਭਾਰ ਤੇਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਪਿਆ।

(੭) ਆਤਸ਼ ਬਾਜ਼ੀ, ਤਮਾਸ਼ੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਓਹੋ ਜੇਹਾ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜੇਹੇ ਮਕਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਇਕ ਵਾਰੀ ਹੱਸਦੇ ੨ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਤ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ

ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।*

(੮) ਪੰਨਾ ਲਾਲ ਆਦਿਕ ਦੀ ਥਾਂ ਰਣਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਤੇ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਕਾਮਨੀ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇਵੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਹੋਇਆ।

(੯) ਵਿਆਹ ਸੰਬੰਧੀ ਖਰਚ ਦੀ ਰੋਕੜ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

(੧੦) ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਵਿਆਹ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਾਨ ਤੇ ਹੋਰ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਛਡੇ ਗਏ।

(੧੧) ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਲਿਆ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਕੰਮ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕਿਸੇ ਉਚਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਵਾਹ ਦੇ ਉਤਸ਼ਵ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵਿਖਾ ਦੇਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕਿ ਓਹ ਭੀ ਵੇਖ ਲੈਣ ਕਿ ਜਿਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਵਿਘਨ ਪਾ ਰਹੇ ਸਾਂ ਓਹ ਕਿਸਤਰਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਰ ਲੋਕ ਭੀ ਵੇਖ ਲੈਣ ਕਿ ਦੁਸ਼ਟ ਪਾਪੀ ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ ਏਹੋ ਕੈਦੀ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਰਿੰਦੇ ਭੀ ਬਹੁਤ ਦਿਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਸਭ ਲੋਕ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ ਹਾਲ ਕੋਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਦੁਖ ਹੈ ਕਿ ਕਮਲਨੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਮੂੰਹ ਵੇਖਦੇ ਆਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੀ

---

*ਦੇਖੋ ਸੰਤਤ ਭਾਗ ਪੰਜਵਾਂ ਕਾਂਡ ੪।

ਬੈਠੇ ਰਹਿ ਗਏ ।

ਰਾਤ ਪਹਿਰ ਭਰ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਕੌਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਪਨੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੌਲੀ ੨ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਓਥੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਬੂਹਾ ਭੀ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਭੈਰੋਂ—ਆਪ ਸਾਫ ੨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦੇ ਕਿ ਆਪ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ ? ਅੱਜ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿਰ ਤਲੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਵਡੇ ੨ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵਡੇ ੨ ਔਖ ਸਹਾਰੇ ਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਰਹੇ ਸੀ ਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਮਿਲਨ ਕਰਕੇ ਕੁਲ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਮਿਲ ਗਈ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਓਹ ਕੰਮ ਆਪ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਓਸੇ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਆਪ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹੋ ਫੇਰ ਅਜੇਹੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਆਪ ਨੂੰ ਉਦਾਸ ਵੇਖ ਕੇ ਅਜੇਹਾ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਰੰਜ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ?

ਇੰਦਰਜੀਤ—ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਦਿਨ ਹੈ ਅਰ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਭੀ ਹਾਂ ਪਰੰਤੂ ਕਮਲਨੀ ਵਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰੰਜ ਹੈ, ਹਜ਼ਾਰ ਯਤਨ ਕਰਨ ਤੇ ਭੀ ਮੇਰਾ ਮਨ ਇਹ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰਦਾ ।

ਭੈਰੋਂ—(ਹੈਰਾਨੀ ਦਾ ਢੰਗ ਬਨਾ ਕੇ) ਹੈਂ ! ਕਮਲਨੀ ਵਲੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਰੰਜ ਹੈ ! ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਕਾਰਾਂ ਹੇਠ ਆਪ ਦਬੇ ਪਏ ਹੋ ਓਸੇ ਕਮਲਨੀ ਨਾਲ ਰੰਜ ਹੈ ! ਇਹ ਆਪ ਕੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ ?

ਇੰਦਰਜੀਤ-ਇਹੋ ਗੱਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਕਹਿ ਰਿਹਾਂ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਹਸਾਨਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠੋਂ ਮੈਂ ਜਨਮ ਭਰ ਨਹੀਂ ਉੱਠ

ਸਕਦਾ, ਅਰ ਅਜੇ ਤਕ ਓਹ ਮਨ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਭਲਿਆਈ ਚਿਤਵ ਰਹੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੁਖ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਜਿਸਤਰਾਂ ਪਹਿਲੇ ਵੇਖਦਾ ਸੀ।

ਭੈਰੋਂ-ਓਹ ਕਿਉਂ ? ਕੀ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਹੁਣ ਓਹ ਆਪਣੇ ਸਾਹੁਰੇ ਚਲੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਰ ਫੇਰ ਆਪ ਤੇ ਹਸਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਓਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ ?

ਕੁਮਾਰ-ਹਾਂ ਏਹੋ ਹੀ ਸਮਝੋ।

ਭੈਰੋਂ-ਪਰ ਹੁਣ ਆਪਨੂੰ ਉਸਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਭੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਹਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸੋਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਹੁਣ ਉਸਦੇ ਤਲਿਸਮੀ ਮਕਾਨ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਕੁਮਾਰ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਇਸਦੀ ਕੁਛ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਇਸਦਾ ਕੁਛ ਧਿਆਨ ਭੀ ਹੈ।

ਭੈਰੋਂ-ਤਾਂ ਕੀ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਓਸਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਆਪਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਦਿਆ ? ਪਰ ਓਹ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਕੁੜੀ ਹੋਣ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਕਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੀ। ਹਾਂ ਆਪ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉਲਾਂਭਾ ਆਪ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਕਰਤਾ ਧਰਤਾ ਸਨ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ-ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਉਲਾਂਭਾ ਦੇਣਾ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਛ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਭੈਰੋਂ-(ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ) ਸ਼ਰਮ ! ਸ਼ਰਮ !! ਸ਼ਰਮ ਤਾਂ ਤਦ ਹੁੰਦੀ ਜੇ ਆਪ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਉਲਾਂਭਾ ਦੇਂਦੇ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਹਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਏਹੋ ਹੈ । (ਮੁਸਕਰਾਕੇ) ਪਰ ਅਜ ਤੂੰ ਭੀ ਪਾਗਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਭੈਰੋਂ—(ਹੱਸਕੇ) ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਆਪ ਦੋਹੀਂ ਹਥੀਂ ਲੱਡੂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ । ਆਪ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਇਤਨੇ ਦਿਨ ਲੁਕਾਈ ਕਿਉਂ ਰਹੇ ?

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੀ ਆਸ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁੰਮ ਸ਼ੁੰਮ ਹੀ ਉਸਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਭੈਰੋਂ—ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਜੋ ਕੁਛ ਹੋਣਾ ਸੀ ਹੋਗਿਆ ਹੁਣ ਆਪਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੁਛ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਇਸਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਭੀ ਕਦੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ? ਕਦੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਝਗੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਨਹੀਂ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਆਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਇਸ ਵਲੋਂ ਕੁਛ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਅਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਰੰਜ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਤੂੰ ਓਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਕਮਲਨੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਯਾ ਹੈ ?

ਭੈਰੋਂ—ਕਈ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਓਨਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਕਿਸਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ ?

ਭੈਰੋਂ—ਬੜਾ ਬਹਾਦਰ, ਵਿਦਜਵਾਨ, ਪੰਡਤ, ਦਲੇਰ, ਹਸਮੁਖ ਤੇ ਸੋਹਣਾ ਹੈ, ਵਿਆਹ ਤੇ ਆਵੇਗਾ ਹੀ ਆਪ ਦੇਖ ਲੈਣਾ, ਕੀ ਆਪਨੇ ਕਮਲਨੀ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ?

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ—ਹੁਣ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਤਲਿਸਮ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੱਲ ਬਾਤ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਸੱਦਕੇ ਇਹ

ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅਨੋਖਾ ਹੀ ਵਰਤਾਓ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਭੈਰੋਂ–ਓਹ ਕੀ ?

ਇੰਦਰਜੀਤ–(ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਦੱਸਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ) ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵਰਤਾਓ ਨੂੰ ਕੇਹਾ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ?

ਭੈਰੋਂ–ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਤੇ ਯੋਗ।

ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਅਜੇ ਹੋ ਹੀ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਵਾਂਗ ਨਾਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਅਰ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਪਰਣਾਮ ਕਰਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕਿਹਾ:–ਕਮਲਨੀ ਜੀ ਆਪ ਨੂੰ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕੀ ਆਗਯਾ ਹੈ ?

ਇੰਦਰਜੀਤ–ਹੱਛਾ ਮੈਂ ਚੱਲਦਾ ਹਾਂ ਤੂੰ ਬੂਹਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਹ।

ਭੈਰੋਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਜਾ ਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਇੰਦਰਜੀਤ–ਹੱਛਾ ਜਾਓ ਫੇਰ ਕੱਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਦਾਸੀ–(ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ) ਆਪ ਨੂੰ ਭੀ ਕੁਛ ਕਹਿਣਾ ਹੈ।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਦਾਸੀ ਨੇ ਬੂਹਾ ਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆ, ਏਤਨੇ ਨੂੰ ਕਮਲਨੀ ਆਪ ਓਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਅਰ ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਬੋੱਲੀ:–(ਜੋ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਸੀ) ਆਪ ਕਿਥੇ ਚਲੇ ਹੋ ? ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭਾਰਾ ਉਲਾਂਭਾ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਭੈਰੋਂ–ਓਹ ਕੀ ?

ਕਮਲਨੀ–ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਲੋ ਫੇਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਾਂਗੇ।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਮਲਨੀ ਨੇ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ ਅਰ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਈ, ਪਿਛੇ ੨ ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਭੀ ਗਿਆ, ਦਾਸੀ ਬੂਹਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਦੂਸਰੇ ਰਸਤੇ ਚਲੀ ਗਈ, ਕਮਲਨੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਉਚੱਤ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬੈਠਾ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ

ਪਾਨਦਾਨ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਫੇਰ ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ:-ਆਪ ਤਲਿਸਮ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰ ਆਏ ਹੋ ਮੈਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਭੀ ਨਹੀਂ।

ਭੈਰੋਂ-ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਕਹਿ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਆਹ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਤਲਿਸਮ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਾ ਦੇਵਾਂਗੇ, ਫੇਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਜਦ ਚਾਹੋ ਤਲਿਸਮ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੋ।

ਕਮਲਨੀ-ਮਾਨੋਂ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ।

ਭੈਰੋਂ-ਹੈ ਹੀ।

ਕਮਲਨੀ-(ਹੱਸਕੇ) ਟਾਲਣ ਲਈ ਇਹ ਚੰਗਾ ਬਹਾਨਾ ਹੈ, ਹੱਛਾ ਜਾਣ ਦੇਵੋ, ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਤਲਿਸਮ ਦੇਖਣ ਦਾ ਚਾਓ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਾਂ ਇਹ ਦਸੋ ਕਿ ਓਥੇ ਕੀ ਕੁਛ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ? ਮੈਂ ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ ਕਿ ਭੂਤਨਾਥ ਓਥੇ ਬੜੇ ਫੇਰ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਹੁਟੀ ਭੀ ਓਥੇ ਹੀ ਆ ਗਈ ਸੀ।

ਭੈਰੋਂ-ਜੀ ਹਾਂ।

ਭੈਰੋਂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਮਲਨੀ ਨੂੰ ਓਥੋਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਸੁਨਾਯਾ, ਉਪ੍ਰੰਤ ਕਮਲਨੀ ਨੇ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ:-ਸੁਨਾਓ ਜੀ! ਵਿਆਹ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਇਨਾਮ ਮਿਲੇਗਾ ?

ਇੰਦਰਜੀਤ-ਗਾਲੀਆਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਦੇਵਾਂ ?

ਕਮਲਨੀ-(ਭੈਰੋਂ ਨੂੰ) ਸੁਣ ਲਵੋ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੇਹਾ ਚੰਗਾ ਇਨਾਮ ਸੋਚ ਰਖਿਆ ਹੈ (ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਹੱਸ ਕੇ) ਹੱਛਾ! ਯਾਦ ਰਖੋ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਵਟੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਭੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਖਪਾਵਾਂਗੀ ਕਿ ਯਾਦ ਕਰੋਗੇ।

ਭੈਰੋਂ-ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਖਪਾ ਹੀ ਚੁਕੇ ਹੋ, ਹੁਣ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ

ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਚੁਪ ਚਾਪ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੂਠ ਵਿਖਾ ਛਡਿਆ, ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੱਢਣ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਕਰਨ।

ਕਮਲਨੀ–(ਮੁਸਕ੍ਰਾਉਂਦੀ ਹੋਈ) ਆਪ ਦੀ ਭੀ ਏਹੋ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ?

ਭੈਰੋਂ–ਜ਼ਰੂਰ !

ਕਮਲਨੀ–ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਨਾਲ ਆਪ ਚੰਗਾ ਵਰਤਾਓ ਕਰਦੇ ਹੋ !

ਭੈਰੋਂ–ਇਸ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਤਾਂ ਕੁਮਾਰ ਉੱਪਰ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਮਲਨੀ–ਹਾਂ ਜੀ ਮਰਦਾਂ ਦਾਪ੍ਰੇਮ ਜੋ ਚਾਹੇ ਸੋ ਕਰ ਵਿਖਾਵੇ, ਮੈਂ ਭੈਣ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਾਂਗੀ।

ਭੈਰੋਂ–ਤਦ ਤਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਹਸਾਨ ਚੜ੍ਹਾਓਗੀ।

ਇੰਦਰਜੀਤ– ਭੈਰੋਂ ਨੂੰ) ਤੂੰ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਨਿਕੰਮੀ ਛੇੜ ਛਾੜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਲਾਭ ?

ਭੈਰੋਂ–ਵਿਆਹਾਂ ਢੰਗਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਇਆ ਹੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇੰਦਰਜੀਤ–ਤੇਰਾ ਸਿਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਕਮਲਨੀ ਨੂੰ) ਹੱਛਾ ? ਹੁਣ ਇਹ ਦਸੋ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਕਮਲਨੀ- ਹਰੇ ਰਾਮ ! ਕੀ ਹੁਣ ਮੈਂ ਅਜੇਹੀ ਭੈੜੀ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਨਾ ਭੀ ਬੁਰਾ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇੰਦਰਜੀਤ–ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਮਿਲਨਾ ਬੁਰਾ ਮਲੂਮ ਹੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਏਥੇ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ? ਇਹ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਛੇਕੜ ਕੋਈ ਕੰਮ ਭੀ ਹੈ ਕਿ........

ਕਮਲਨੀ–ਹੈ ਤਾਂ ਸਹੀ।

ਇੰਦਰਜੀਤ–ਕਹੋ।

ਕਮਲਨੀ–ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਜਦ ਤੋਂ ਏਥੇ ਆਏ ਹਨ ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੱਖਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਓਹ ਆਪ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਕੁਛ ਅੰਨ ਜਲ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਇੰਦਰਜੀਤ–ਹਾਂ! ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ।

ਕਮਲਨੀ–ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਥੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਭੀ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨੇ ਤੰਬੂ ਆਦਿਕ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਓਥੇ ਹੀ ਓਹ ਆਪਣਾ ਡੇਰਾ ਰੱਖਣਗੇ।

ਇੰਦਰਜੀਤ–ਹਾਂ ਇਹ ਭੀ ਪਤਾ ਹੈ।

ਕਮਲਨੀ–ਮੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਆਪ ਆਗਜ਼ਾ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਲਾਡਲੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਓਥੇ ਜਲੀ ਜਾਵਾਂ।

ਇੰਦਰਜੀਤ–ਕਿਉਂ ਏਥੇ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਡਰ ਹੈ ?

ਕਮਲਨੀ–ਨਹੀਂ ਡਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮਨ ਤਾਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ।

ਇੰਦਰਜੀਤ–ਹਾਂ ਇਹ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਆਗਜ਼ਾ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਪਾਸੋਂ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਆਗਜ਼ਾ ਦੇਵਾਂ ?

ਕਮਲਨੀ–ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਓਹ ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸੋ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਮਾਲਕ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ।

ਇੰਦਰਜੀਤ–(ਮੁਸਕ੍ਰਾ ਕੇ) ਫੇਰ ਤੂੰ ਓਹੋ ਰਸਤਾ ਫੜਿਆ ਹੈ, ਹੱਛਾ ? ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਆਗਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ।

ਕਮਲਨੀ–ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਆਪ ਦੀ ਆਗਜ਼ਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੀ।

ਇੰਦਰਜੀਤ–(ਭੈਰੋਂ ਨੂੰ) ਇਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਢੰਗ ਵੇਖਦਾ ਹੈਂ।

ਭੈਰੋਂ–ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਭੀ ਇਹ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀ ਕਹਾਂ ?

ਕਮਲਨੀ–ਹੱਛਾ ? ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਦੀ ਆਗਜ਼ਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਵੋ।

ਇੰਦਰਜੀਤ–ਓਹ ਕਾਹਦੀ ?

ਕਮਲਨੀ–ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਆਪ ਨਾਲ ਇਕ ਅਨੋਖਾ ਠੱਠਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ।

ਇੰਦਰਜੀਤ–ਓਹ ਕੇਹਾ ਠੱਠਾ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਕਮਲਨੀ–ਜੇ ਇਹ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅਨੰਦ ਹੀ ਕੀ ਰਹੇਗਾ ? ਬੱਸ ਆਪ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਵੋ ਕਿ ਉਸ ਮਖੌਲ ਨਾਲ ਆਪ ਗੁਸੇ ਨਹੀਂ ਹੋਵੋਗੇ ਭਾਵੇਂ ਓਹ ਕੇਹਾ ਭੈੜਾ ਹੋਵੇ।

ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ–(ਕੁਛ ਸੋਚ ਕੇ) ਹੱਛਾ ਮੈਂ ਗੁਸੇ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗਾ।

ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕੁਛ ਚਿਰ ਹੋਰ ਹਾਸੇ ਠੱਠੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਸਭ ਉੱਠ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਨੌਵਾਂ ਕਾਂਡ

ਵਿਆਹ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਤੇ ਹਾਸੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਹੀ ਕਈ ਸਾਤੇ ਬੀਤ ਗਏ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ, ਹਾਂ ਕੌਰ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ

ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ੨ ਕੁਛ ਰੰਜ ਭੀ ਸਹਾਰਨਾ ਪਿਆ, ਇਹ ਰੰਜ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਕਿਉਂ ? ਸ਼ਾਇਦ ਕਮਲਨੀ ਤੇ ਲਾਡਲੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋਵੇ, ਇਸਤਰਾਂ ਕੌਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਮਲਨੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਆਹੇ ਜਾਣਾ ਸੁਣਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਹਨ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ ਭੀ ਲਾਡਲੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਕਿ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਲਾਡਲੀ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਕਮਲਨੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੈ, ਕਮਲਨੀ ਤਾਂ ਆਪ ਅਪਨੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਦਿਆ ਸੀ ਪਰ ਲਾਡਲੀ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਲਾਡਲੀ ਦਾ ਕਮਰਾ ਭੀ ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਮਲਨੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਸਨ ਉਸੇ ਦਿਨ ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੀ ਆਪਣ ਨਾਲ ਦੇ ਕਮਰ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਪਰ ਦੂਸਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ, ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪਲੰਘ ਤੇ ਲੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਕੁਛ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਨਾਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਕੁਛ ਖੜਾਕ ਹੋਇਆ, ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਬੂਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਦਿਸਿਆ. ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਲਾਡਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਗੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਸ ਨੇ ਬੂਹਾ ਖੋਹਲਣਾ ਚਾਹਿਆ ਸੀ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁੰਡਾ ਵੱਜਾ ਹੋਇਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੁਛ ਕਰ ਨਾ ਸਕਿਆ, ਅੱਜ ਬੂਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਵੇਖ ਕੇ ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਹੌਲੀ ੨ ਉੱਠ ਕੇ ਬੂਹੇ ਪਾਸ ਗਿਆ ਤੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਕੁਛ ਹੋਰ ਬੂਹਾ ਧੱਕ ਕੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀ, ਲਾਡਲੀ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਪਈ ਜੋ ਇਸ ਸ਼ਮ੍ਹਾਦਾਨ

ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਕੁਛ ਲਿਖ ਰਹੀ ਸੀ, ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਨੂੰ ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅੰਦਰ ਲਾਡਲੀ ਨੂੰ ਕੱਲਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨਿਧੜਕ ਕਮਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਖੜਾਕ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਲਾਡਲੀ ਤ੍ਰੱਬਕੀ ਤੇ ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਆਉਂਦੇ ਵੇਖ ਕੇ ਉੱਠ ਖਲੋਤੀ ਅਰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰਕੇ ਮੁਸਕ੍ਰਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਬੋਲੀ:-ਆਪ ਨੇ ਬੂਹਾ ਕਿਸਤਰਾਂ ਖੋਹਲ ਲਿਆ ?

ਆਨੰਦ—ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ !

ਲਾਡਲੀ—ਅੱਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਢੰਗ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ? ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾਸੀ ਨੇ ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਸੀ ਜੋ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਭੁਲ ਗਈ ਹੈ।

ਆਨੰਦ ਹੱਛਾ ਜੇ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਭੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ ?

ਲਾਡਲੀ—ਨਹੀਂ ਹਰਜ ਕੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਆਪ ਨੂੰ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਲਾਚਾਰੀ........

ਆਨੰਦ—ਲਾਚਾਰੀ ਕੇਹੀ ? ਕੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਨ੍ਹੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ?

ਲਾਡਲੀ--ਮਨ੍ਹੇ ਕੀਤਾ ਹੀ ਸਮਝੋ, ਜਦ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਕਮਲਨੀ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲੈ ਤੇ ਜਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੌਂਹ ਖਾਹ ਕਿ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕਿਸੇ ਓਪਰੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਕਦੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੀ।

ਅਨੰਦ ਨੇ ਲਾਡਲੀ ਵੱਲ ਦੇਖਕੇ ਕਿਹਾ ਇਸਦਾ ਕੀਅਰਥ ?

ਲਾਡਲੀ—ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਮਲਨੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਕਿ

ਵਿਆਹ ਕਰ ਲੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਜੇਹੀ ਤੇਹੀ ਹੀ ਰਹਿਣਵਾਸਤੇ ਸੌਂਹਖਾਚੁਕੀ ਹਾਂ, ਗੱਲ ਕੀ ਇਸੇ ਬਖੇੜੇ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਉਸਦਾ ਕੁਛ ਝਗੜਾਹੋ ਪਿਆ।

ਆਨੰਦ-(ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ) ਕੀ ਕਮਲਨੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ ?

ਲਾਡਲੀ-ਜੀ ਹਾਂ।

ਆਨੰਦ-ਕਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ?

ਲਾਡਲੀ-ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੀ, ਆਪ ਨੂੰ ਆਪੇ ਹੀ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅਨੰਦ-ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹੋਇਆ !

ਲਾਡਲੀ-ਹਾਂ, ਪਰ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜੀਜਾ ਜੀ (ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ) ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੀ ਏਹੋ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਸੋ ਭੈਣ ਕਮਲਨੀ ਦਬਾ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਾਫ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਹੀ ਹਾਂ ਤੇਹੀ ਹੀ ਰਹਾਂਗੀ।

ਆਨੰਦ-ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਹੱਛਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਲਾਡਲੀ-ਮੈਂ ਇਸੇ ਲਈ ਸੌਂਹ ਖਾ ਚੁਕੀ ਹਾਂ।

ਆਨੰਦ-ਪਰ ਤੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਿਆਹ ਹੀ ਨਾ ਕਰੇਂਗੀ ?

ਲਾਡਲੀ-ਹਾਂ।

ਆਨੰਦ-ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਲਾਡਲੀ-ਭਾਵੇਂ ਕੁਛ ਹੋਵੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੌਂਹ ਖਾ ਚੁਕੀ ਹਾਂ ਅਰ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਏਥੋਂ ਚਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹਾਂ, ਕੇਵਲ

ਭੈਣ ਕਾਮਨੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਣ ਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਹੀ ਹਾਂ।

ਆਨੰਦ–ਫੇਰ ਕਿਥੇ ਜਾਵੇਂਗੀ ?

ਲਾਡਲੀ–ਆਪ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਭੀ ਕੈਦੋਂ ਛੁਟ ਗਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ?

ਆਨੰਦ–ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਮੈਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹੇਗਾ।

ਲਾਡਲੀ–ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨਾਂਗੀ।

ਲਾਡਲੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ, ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਲਾਡਲੀ ਨੇ ਖਲੋਤੇ ੨ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਬੈਠਣ ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਨਾ ਆਖਿਆ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੀ, ਸੋ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਰੰਜ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਛ ਸ਼ਰਮ ਨੇ ਭੀ ਆ ਘੇਰਿਆ ਅਰ ਓਹ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ "ਹੱਛਾ ਮੈਂ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ" ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵੱਲ ਮੁੜ ਆਇਆ।

ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਉਸ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਡਲੀ ਨੂੰ ਭੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਰ ਜਦ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ ਮੁੜ ਕੇ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਤੇ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਓਹ ਭੀ ਹੁਣ ਹੋਰ ਢੰਗ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੇ ਹੋਰ ਹੈਰਾਨੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਪਿਛਾਂਹ ਮੁੜ ਕੇ ਟੇਢੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਲਾਡਲੀ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ;-ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ?

ਲਾਡਲੀ—ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਹਾਂ ! ਜਦ ਆਪ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਫ ਸਾਫ ਆਪ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂਗੀ ਅਰ ਫੇਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਆਪ ਸਲਾਹ ਦੇਵੋਗੇ ਮੈਂ ਮੰਨ ਲਵਾਂਗੀ।

ਇਸ ਛੇਕੜਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਕੁਛ ਆਸ਼ਾ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਹੋਰ ਕੁਛ ਕਹਿਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਪਈ ਅਰ 'ਹੱਛਾ' ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ।

ਦਸਵਾਂ ਕਾਂਡ

ਵਿਆਹ ਦਾ ਸਭ ਸਾਮਾਨ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਲੋਕ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚੁਨਾਰ ਗੜ੍ਹ ਚਲੇ ਗਏ, ਤਲਿਸਮੀ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲੱਗ ਗਏ, ਇਸ ਹੀ ਥਾਂ ਉਸ ਮਕਾਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਸੀ ਜੋ ਇੰਦਰਦੇਵ ਨੇ ਉਸੇ ਢੰਗ ਤੇ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ ਜੇਹੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਅੱਯਾਰ ਹੱਸਦੇ ੨ ਛਾਲ ਮਾਰ ਗਏ ਸੀ।

ਇਹ ਮਕਾਨ ਵੀਹ ਗਜ਼ ਲੰਮਾ ਤੇ ਏਤਨਾ ਹੀ ਚੌੜਾ ਸੀ, ਉਚਾਈ ਲਗ ਭਗ ਚਾਲੀ ਹੱਥ ਤੋਂ ਕੁਛ ਉੱਚੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਚੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀ ਕੰਧ ਬੜੀ ਸਾਫ ਸੀ ਅਰ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੂਹੇ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ ਸੀ, ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਛੋਟੀਆਂ ੨ ਪੌੜੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਸੀਖਾਂ ਦਾ ਜੰਗਲਾ ਸੀ, ਓਸੇ ਪਾਸੇ ਕੰਧ ਤੇ ਮੋਟੇ ੨ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ—"ਜੋ ਆਦਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੌੜੀਆਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ ਅਰ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ

ਓਥੋਂ ਦਾ ਹਾਲ ਵੇਖ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ ਅਰ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰਕੇ ਓਥੋਂ ਦਾ ਹਾਲ ਵੇਖ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੌੜੀਆਂ ਰਸਤੇ ਹੀ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਆਵੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪੱਯਾ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।"

ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਤੇ ਇਸ ਲਿਖਤ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਆਦਮੀ ਇਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਨ ਤੇ ਇਨਾਮ ਮਿਲਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵਿਚ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰੰਤੂ ਪੌੜੀਆਂ ਦਾ ਬੂਹਾ ਬੰਦ ਸੀ ਅਰ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਂਦੇ ਸਨ ਅਰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦੇਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜੰਞ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਬੂਹਾ ਖੁਲ੍ਹੇਗਾ ਅਰ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਬਰਾਬਰ ਖੁਲ੍ਹਾ ਰਹੇਗਾ।

ਚੁਨਾਰ ਗੜ੍ਹ ਤੱਕ ਸੜਕ ਦੇ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਬੜੀ ਸਜਾਵਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬੁਰਜ ਬਨਾਏ ਗਏ ਸੀ, ਥੋੜੀ ੨ ਦੂਰ ਤੇ ਵਾਜੇ ਵਾਸਤੇ ਨੌਬਤ-ਖਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨੌਬਤ-ਖਾਨੇ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਉੱਚਾ ਮਕਾਨ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਇਕ ਦੋ ਕੈਦੀ ਬਿਠਾਉਣ ਲਈ ਥਾਂ ਬਨਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਅੱਧ ੨ ਕੋਹ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤਮਾਸ਼ੇ ਤੇ ਮੁਜਰੇ ਤੇ ਭੰਡਾਂ ਦੇ ਜਲਸੇ ਲਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਚਾਨਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਰ ਉਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਜੋ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ *ਤਲਿਸਮ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਚੁਨਾਰ ਗੜ੍ਹ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਬੁਰਜ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਚਾਨਣ ਇਸ ਤਲਿਸਮੀ ਮਕਾਨ ਤੱਕ ਬੜਾ ਚੰਗਾ

*ਦੇਖੋ ਸੰਤਤ ਭਾਗ ੨੧ ਕਾਂਡ ੯

ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਪਾਠਕ ਜੀ ਅਸੀਂ ਜੰਵ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਤੇ ਧੂਮ ਧਾਮ ਲਿਖ ਕੇ ਸਮਾਂ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਆਪ ਖੁਦ ਹੀ ਸੋਚ ਲਵੋ ਕਿਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਕੇਹੀ ਕੁ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੰਵ ਬੜੀ ਧੂਮ ਧਾਮ ਨਾਲ ਚੁਨਾਰ ਗੜ੍ਹੋਂ ਤੁਰੀ, ਅਗੇ ਅਗੇ ਵਾਜੇ, ਫੇਰ ਫੌਜੀ ਸਵਾਰ ਤੇ ਤੋਪਖਾਨਾ ਸੀ, ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਬੜੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਕੁਮਾਰ ਸਨ ਤੇ ਨਾਲ ਹਾਥੀਆਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਬਾਕੀ ਸਭ ਘਰ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ, ਫੇਰ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਅਹਿਲਕਾਰ ਸਨ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਫੌਜ ਸੀ, ਪਹਿਲੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਹਾਥੀ ਤੱਕ ਵਾਜੇ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਹੁਨਰ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਜੰਵ ਬੜੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਟਿਕਾਣੇ ਪਹੁੰਚੀ ਅਰ ਕੌਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਆਨੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਤੇ ਕਾਮਨੀ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੀ ਦਿਲ ਖੋਹਲ ਕੇ ਵਿਤੋਂ ਬਾਹਰਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ, ਦੂਸਰ ਦਿਨ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਦੋਵੇਂ ਡੋਲੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਚੁਨਾਰ ਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਮੁੜ ਗਏ।

ਚੁਨਾਰ ਗੜ੍ਹ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਓਥੋਂ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਪ੍ਰਾਹੁਣ ਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਜਲਸੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਰੁਝ ਗਏ, ਓਧਰ ਤਲਿਸਮੀ ਮਕਾਨ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ੧ਲੱਖ ਰੁਪੱਯਾ ਇਨਾਮ ਲੈਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਨਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ, ਜੇ ਕੋਈ ਕੰਧ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਵੇਖਦਾ ਓਹ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਅਪਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ ਅਰ ਖਿੜ ਖਿੜਾ ਹੱਸਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ

ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦੇਂਦਾ ਤੇ ਕਈ ਘੰਟੇ ਪਿਛੋਂ ਤਲਿਸਮ ਦੀ ਵੱਡੀ ਇਮਾਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ।

ਬੱਸ ! ਵਿਆਹ ਦਾ ਏਹੋ ਹਾਲ ਲਿਖ ਕੇ ਸੁਹਾਗ ਰਾਤ ਦੀ ਇਕ ਅਨੋਖੀ ਗੱਲ ਦਾ ਹਾਲ ਲਿਖ ਕੇ ਬਾਈਵਾਂ ਭਾਗ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਯਾਰ੍ਹਵਾਂ ਕਾਂਡ

ਅੱਜ ਕੌਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ, ਬੜੇ ੨ ਦੁਖ ਭੋਗ ਕੇ ਅੱਜ ਮਨ ਦੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਰਾਤ ਅੱਧੀ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਸਜੇ ਹੋਏ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜੀ ਨਰਮ ਤੇ ਉੱਚੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਤੇ ਕੌਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਕੌਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉਮੰਗ ਹਨ ਅਰ ਓਹ ਅੱਜ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਸੁਭਾਗਜ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਫਰ ਭੀ ਲੱਜਜਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੂੰਹ ਘੁੰਡ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦੀ, ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਗੱਲਾਂ ਭੀ ਕਰ ਚੁਕੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਅੱਜ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਮਿਲਨ ਤੇ ਭੀ ਝੱਟ ਪੱਟ ਮੂੰਹ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਕੁਮਾਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਮਝਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਲੱਜਜਾ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੁਛ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਇਕ ਅੱਧੀ ਗੱਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਓਹ ਭੀ ਧੜਕਦੇ ਹੋਏ ਮਨ ਨਾਲ, ਕੁਮਾਰ ਨੇ

ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਹੈ, ਜੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ ਤਾਂ ਘੰਟੇ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਹਿ ਹੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦੇ ਤੱਕ ਆਪੇ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਅੰਤ ਨੂੰ ਏਹੋ ਹੀ ਹੋਇਆ।

ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਛੇੜ ਛਾੜ ਹੋਈ ਤੇ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੋ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਦੇ, ਹਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਹਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖਾਂਗੇ ਜਦ ਪਹੁ ਫੁਟ ਚੁਕੀ ਸੀ ਤੇ ਹੌਲੀ ੨ ਚਾਨਣ ਸਨ ਪਾਸੇ ਖਿੱਲਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪ੍ਰਾਤਾਕਾਲ ਵੱਜਣ ਵਾਲੀ ਨਫੀਰੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੇ ਕੌਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਜਗਾ ਦਿਤਾ, ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਜੋ ਕੌਰ ਦੇ ਕੋਲ ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉੱਠ ਕੇ ਮੂੰਹ ਧੋਣ ਲਈ ਚੌਂਕੀ ਵੱਲ ਗਈ ਜਿਸ ਤੇ ਪਾਣੀ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਾਣੀ ਮੂੰਹ ਤੇ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਬੋੱਲੀ ਹੈਂ ! ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ?

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਨੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਓਹ ਉੱਠ ਕੇ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ ਅਰ ਪੁਛਿਆ ਕਿਉਂ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ?

ਕਿਸ਼ੋਰੀ–ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਕੀ ਹਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

ਇੰਦਰਜੀਤ–ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ।

ਕਿਸ਼ੋਰੀ–(ਹੱਥ ਦੱਸ ਕੇ) ਇਹ ਰੰਗ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਲਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇੰਦਰਜੀਤ–ਰੰਗ ਲਹਿ ਤਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸੋਚ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰੰਗ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਕੀ ਲਾਭ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਰੰਗ ਆਇਆ ਹੀ ਕਿਥੋਂ ?

ਕਿਸ਼ੋਰੀ-(ਮੂੰਹ ਤੇ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ) ਐਹ ਦੇਖੋ ਰੰਗ ਲੱਥ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇੰਦਰਜੀਤ-ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰੰਗ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਪਰ ਤੂੰ ਜ਼ਰਾ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਤੱਕ ਤਾਂ ਸਹੀ।

ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਜੋ ਰਾਤ ਭਰ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਮ ਲਾਹ ਚੁਕੀ ਸੀ ਬੋਲੀ ਦੇਖੋ ਇਹ ਕਿਸ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਹੈ?

ਇੰਦਰਜੀਤ-(ਹੋਰ ਭੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ) ਰੰਗ ਲਹਿਣ ਕਰਕੇ ਤੇਰਾ ਚੇਹਰਾ ਭੀ ਕੁਛ ਬਦਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜ਼ਰਾ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਮੂੰਹ ਧੋ ਸੁਟ।

ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਨੇ "ਚੰਗਾ" ਕਹਿ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਮੂੰਹ ਧੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਅਰ ਕਿਹਾ ਵੇਖੋ ਹੁਣ ਰੰਗ ਲੱਥ ਗਿਆ ਹੈ?

ਕੁਮਾਰ (ਘਬਰਾ ਕੇ) ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਮਲਨੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈਂ! ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ?

ਕਿਸ਼ੋਰੀ-ਕਮਲਨੀ ਤਾਂ ਹਾਂ ਹੀ ਕੀ ਪਹਿਲੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ?

ਕੁਮਾਰ-ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਘੁੰਡ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸੂਰਤ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ ਸੀ ਪਰ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਧੋਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਕਮਲਨੀ-(ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਏਹੋ ਲਿਖਣਾ ਠੀਕ ਹੈ) ਮੈਂ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸਗੋਂ ਆਪ ਧੋਖਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ, ਭਲਾ ਇਹ ਦਸੋ ਕਿ ਜੇ ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਤਨੀ ਹਿੰਮਤ ਕਿਸ ਤਰਾਂ

ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਆਪ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇੰਦਰਜੀਤ—ਕੇਹੀਆਂ ਪਾਗਲਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈਂ ? ਜੇ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਮੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਕੀ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ ?

ਕਮਲਨੀ—ਜੇ ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਉੱਠ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਜਦ ਆਪ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਗਈ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠਣ ਦਾ ਆਪ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ।

ਇੰਦਰਜੀਤ—ਕੀ ਮੈਂ ਇੰਦਰਜੀਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ? ਸਗੋਂ ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਉੱਠ ਜਾਂਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਤੂੰ ਕਮਲਨੀ ਸੀ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਪਰਾਏ ਪੁਰਸ਼ ਪਾਸ ਬੈਠਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੀਦਾ।

ਕਮਲਨੀ—(ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰਿਆ ਮੂੰਹ ਬਣਾ ਕੇ) ਫੇਰ ਆਪ ਓਹੋ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ! ਆਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹੋ ? ਆਪ ਜ਼ਰਾ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਤਾਂ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਵੇਖੋ ਕਿ ਆਪ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੇ ਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂ ਕਮਲਨੀ ਦੇ, (ਆਲੇ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਚੁਕ ਕੇ ਤੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਕੇ) ਦਸੋ ਆਪ ਕੌਣ ਹੋ ? ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਉੱਠ ਜਾਂਦੀ।

ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਵੇਖਣ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਫਰਕ ਵੇਖਿਆ ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕੇਹੋ ਜਹੀ ਸੂਰਤ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸੂਰਤ ਵਟਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ, ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਚਲਾਕੀ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਤੇ

ਕਮਲਨੀ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕਮਲਨੀ ਵਿਚਾਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਕਮਲਨੀ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਵੇਖ ਕੇ ਸਮਝ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਭੀ ਬੜੇ ਅਚੰਭੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਆਉਣ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਟੋਕਿਆ, ਤਾਂ ਕੀ ਘਰ ਆਉਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਮੇਰੀ ਸੂਰਤ ਬਦਲੀ ਗਈ ? ਇਹ ਕਿਸਤਰਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਏਹੋ ਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੋਚਦਾ ੨ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਮਲਨੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਕਮਲਨੀ ਨੇ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਹਥੋਂ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿਹਾ –ਹੁਣ ਦਸੋ ਕਿ ਆਪ ਕੌਣ ਹੋ ? ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ:–ਹੱਛਾ ਹੁਣ ਮੈਂ ਭੀ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਧੋਂਦਾ ਹਾਂ।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਧੋਤਾ ਅਰ ਰੁਮਾਲ ਨਾਲ ਪੂੰਝਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਦੱਸ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ ?

ਕਮਲਨੀ–(ਘਬਰਾ ਕੇ) ਹੈਂ ! ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਆਪ ਤਾਂ ਸੱਚ ਮੁਚ ਵਡੇ ਕੁਮਾਰ ਹੋ ! ਪਰ ਤੁਸਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅਜੇਹਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਛ ਧਰਮ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਹੋਇਆ ? ਹੁਣ ਦਸੋ ਮੈਂ ਕਿਸ ਯੋਗ ਰਹੀ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸਤਰਾਂ ਮੂੰਹ ਵਿਖਾਵਾਂਗੀ ?

ਇੰਦਰਜੀਤ–ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਓਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਜੀਊਂਦਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਨਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਲੰਕ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਅੱਜ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਵੇਖ ਕੇ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਛ ਸੰਦੇਹ ਨਾ ਹੋਇਆ।

ਕਮਲਨੀ–ਸੰਦੇਹ ਕਿਸਤਰਾਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਦੇ ਵਾਂਗ ਅੱਜ ਮੇਰੀ ਭੀ ਸੁਹਾਗ ਰਾਤ ਸੀ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਓਸੇ ਤਰਾਂ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਨਾਲ ਭੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਰ ਓਹ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਪਾਸ ਪੁਚਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ।

ਕਮਲਨੀ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੇ ਤਾਂ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਰਹੀ ਸਹੀ ਬੁਧ ਭੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੋਚ ਭੀ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫੁਰੀ ਸੀ ਓਹ ਸਮਝਾ ਕੇ ਕਮਲਨੀ ਨੇ ਅਨਰਥ ਮਾਰਿਆ, ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਭੀ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਕਿਸੇ ਓਪਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਪਾਸ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇ! ਕੀ ਕੁਮਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ? ਕਦੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਕੰਬਨ ਲਗ ਪਿਆ ਅਰ ਉਸ ਨੇ ਘਬਰਾ ਕੇ ਕਮਲਨੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ:–ਇਹ ਤਾਂ ਤੂੰ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਅਚੰਭਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਅਜੇਹਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਓਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਸੁਟਾਂਗਾ, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਚੁਕ ਲਈ ਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਮਲਨੀ ਨੇ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ ਅਰ ਕਿਹਾ:–ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ! ਜ਼ਰਾ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸੁਣ ਲਵੋ।

ਇੰਦਰਜੀਤ–ਕਹੋ।

ਕਮਲਨੀ–ਆਪ ਦਾ ਧਰਮ ਨਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਪਰੰਤੂ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਮਰਦਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵਡੀ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਗਈ ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ, ਆਪ ਦੇ ਲਈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਹੈ ਮੇਰੇ ਲਈ

ਤਾਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸ਼ੁਧ ਹੋ ਸਕਾਂ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਤਨਾ ਕ੍ਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਿਤਨਾ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਦੀ ਭੀ ਏਹ ਦਸ਼ਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਿਉਂ, ਕੀ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਨਿਰਬਲ ਹੈ ? ਕੀ ਓਹ ਭੀ ਆਪ ਦੀ ਤਰਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਨਾ ਆਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਕੀ ਓਹ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਮੇਰੀ ਤੇ ਆਪ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ? ਆਪ ਕਾਹਲੀ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਓਹ ਆਪ ਹੀ ਏਥੇ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਆਪ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਕ੍ਰੋਧੀ ਹੈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਿੱਚੀ ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੀ।

ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਰੰਜ ਤੇ ਰੰਜ ਅਰ ਸ਼ੋਕ ਤੇ ਸ਼ੋਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਮਲਨੀ ਦੀ ਛੇਕੜਲੀ ਗੱਲ ਨੇ ਹੋਰ ਹੀ ਪਲਟਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਇਕ ਹਾਉਕਾ ਭਰ ਕੇ ਕਿਹਾ:- ਹੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਇਹ ਕੀ ਕੀਤਾ ? ਮੈਂ ਅਜੇਹਾ ਕੀ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਥਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਦਿੱਤਾ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ? ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ ਆਪਣੀ ਗਿੱਚੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਵੱਢ ਸੁਟਾਂ ? ਕੀ ਆਤਮਘਾਤ ਦਾ ਪਾਪ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ ?

ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਮਰੇ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਬੂਹਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁਮਾਰ ਬੰਦ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਖੁਲ੍ਹਾ ਅਰ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਤੇ ਕਮਲਾ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਦਿੱਸੀਆਂ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਉਲਾਂਭਾ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਓਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਹਸਦੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁਮਾਰ ਦੇ

ਅਚੰਭੇ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ ਅਰ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਤੇ ਕਮਲਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਕਮਲਨੀ ਖਿੜ ਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸ ਪਈ ਅਰ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗੀ ਲੈ ਭੈਣ ! ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ! ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਕਿਸ਼ੋਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ:- ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ ਅੱਜ ਦੀ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ?

॥ ਇਤਿ ॥

(ਅਗੇ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸੰਤਿਤ ਭਾਗ ੨੩)

"ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ" ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਵਿਚ ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੈਨੇਜਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਟਰ
ਦੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਛਪਿਆ

ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਜੋਤਸ਼ੀ

ਜੋਤਸ਼ ਵਿਦਿਆ ਅਜੇਹੀ ਚੀਜ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਦਿਆ ਨਹੀ। ਇਸ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪੌਣ ਲਈ ਕਈ ਪੰਡਤ ਦਮ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਮਗਰਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਜੋਤਸ਼ੀ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪੜਕੇ ਅਜੇਹੇ ਵਿਦਵਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀ ਮਜਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਬੋਲ ਸਕੇ। ਉਨਾਂ ਭਾਰੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਗਰੰਥਾਂ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਕਰਵਾਕੇ ਉਕਤ ਨਾਮ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੁਣੇ ਛਾਪਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗਈ ਚੀਜ ਦਾ ਦਸਣਾ ਤੇ ਲਭਣਾ ਮੁਠੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਫਲਦਾ ਨਾਮਲੈਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਦਸਣਾਂ ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਧਨ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਆਦਿਕ ਮੁਲ ੨)

ਘਰ ਦਾ ਮਾਲੀ

ਜਿਸਤਰਾਂ ਦੂਜੇ ਦੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਥੋੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪੈ ਕਮਾ ਕਮਾ ਕੇ ਧਨ ਵਾਨ ਬਨ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਜੇ ਆਪ ਵੀ ਥੋੜੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕੇ ਧਨ ਪਾਤਰ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਝਟ ਪਟ ਉਪਰਲੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪੁਸਤਕਮੰਗਾਕੇ ਪੜੋ। ਇਸਦਵਾਰਾ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੇ ਫਲ ਮੇਵੇ ਉਗੌਣ ਤੇ ਓਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਬਣਨ ਦੇ ਅਨੇਕ ਢੰਗ ਦਸੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਸਮੇ ਸਿਰ ਪਾਣੀ ਤੇ ਬੀਜ ਆਦਿ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਪ 'ਅਨੇਕਾਂ ਰੁਪੈ ਕਮਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਆਪ ਦੀ ਥੋੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਯਾ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਫੁਲਵਾੜੀ ਬਨਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਕਤ ਨਾਮ ਦੀ ਪੁਸਤਕਝਟਪਟਮੰਗਵਾਵੋ ਮੁਲ੧)

ਪਤਾ-ਭਾਈ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ
ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ ਬਜਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ

Brought to you by Archive of Punjab